

top

Economische
toplocatie van
Nederland

Regio Zwolle

MONITOR 2022

EBRZ

Economic
Board
Regio
Zwolle

REGIO
ZWOLLE

Regio Zwolle

MONITOR
2022

EBRZ

Economic
Board
Regio
Zwolle

Regio Zwolle in vogelvlucht

Kwaliteit leefomgeving maakt het verschil

voor de regionale brede welvaart; Regio Zwolle scoort bovengemiddeld goed op dit thema.

- De kracht van Regio Zwolle zit in de balans tussen welvaart, welzijn en welbevinden; op geen enkel thema van brede welvaart scoort Regio Zwolle bovenmatig slecht.
- Gezondheid in de regio staat wel onder druk; Regio Zwolle is op dit brede welvaartsthema relatief slechter gaan scoren.

438.900 personen

vormden de regionale beroepsbevolking in 2021, goed voor een bruto arbeidsparticipatie van 75,3%.

● **Regio Zwolle** 75,3%

(74,9% in 2020)

● **Nederland** 73,5%

(73,2% in 2020)

417.000 banen

telde Regio Zwolle in 2021.

● **Regio Zwolle** +1,7%

(t.o.v. 2020)

● **Nederland** +1,3%

(t.o.v. 2020)

78.600 bedrijven

zijn gevestigd in Regio Zwolle in 2021.

● **Regio Zwolle** +4,0%

(t.o.v. 2020)

● **Nederland** +4,6%

(t.o.v. 2020)

4,6% groei

van het bruto regionaal product (brp) wordt verwacht voor heel 2022.

● **Regio Zwolle** 4,6%

(4,3% in 2021)

● **Nederland** 4,6%

(4,9% in 2021)

14.400 werklozen

telde Regio Zwolle in 2021,
wat overeenkomt met 3,3%
van de beroepsbevolking.

● **Regio Zwolle** 3,3%

(4,2% in 2020)

● **Nederland** 4,2%

(4,9% in 2020)

5 banen

had een werkzoekende uit Regio
Zwolle gemiddeld voor het uitkiezen
in het eerste kwartaal van 2022.

● **Regio Zwolle** 5,0 banen

(1,6 banen in 1^e kwartaal 2021)

● **Nederland** 4,4 banen

(1,5 banen in 1^e kwartaal 2021)

791.100 inwoners

telde Regio Zwolle begin 2022.

● **Regio Zwolle** +0,8%

(t.o.v. 2021)

● **Nederland** +0,7%

(t.o.v. 2021)

€ 397.500

werd gemiddeld betaald voor een
bestaande koopwoning in Regio
Zwolle in de eerste helft van 2022.

● **Regio Zwolle** € 397.500

(+14% t.o.v. 2021)

● **Nederland** € 427.900

(+11% t.o.v. 2021)

17,4%

van de totaal gebruikte energie in
Regio Zwolle in 2020 is afkomstig
uit hernieuwbare bronnen.

● **Regio Zwolle** 17,4%

(4,0% in 2011)

● **Nederland** 10,3%

(4,2% in 2011)

809.000 inwoners

zal Regio Zwolle naar
verwachting tellen in 2050.

● **Regio Zwolle** +2,2%

(t.o.v. 2022)

● **Nederland** +10,7%

(t.o.v. 2022)

MONITOR

20
22

In opdracht van

Economic Board Regio Zwolle

Onderzoek

Friso de Vor – Kenniscentrum Technologie,
hogeschool Windesheim

Vormgeving

STUNNED communicatie & vorm

Drukwerk

Graphic Support

Website

regiozwolle.info/monitor

Disclaimer

Overname van informatie uit deze publicatie is toegestaan onder voorwaarde van bronvermelding. Aan deze uitgave kunnen geen rechten worden ontleend.

Met dank aan:

bpd

bouwfonds gebiedsontwikkeling

EEN STERKE REGIO VOLOP IN ONTWIKKELING

De Regio Zwolle is een sterke regio die volop in ontwikkeling is. De Regio Zwolle Monitor heeft sinds de eerste editie in 2012 een serieuze bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van de Regio Zwolle.

Met feiten en cijfers levert de Monitor bouwstenen voor de discussie over de verdere ontwikkeling van de regio. Er komen momenteel een hoop opgaven op ons af in een relatief turbulente tijd vol transitie. En dan is het prettig om op basis van feiten en inzichten over het hier en nu, (maar ook terugblikkend in de achteruitkijkspiegel van waar we vandaan komen) beargumenteerd te kunnen (be)sturen welke wegen we de komende tijd dienen te bewandelen. Gezamenlijk. Als overheden, bedrijfsleven, onderzoek- en onderwijsinstellingen en inwoners verder bouwen aan de brede welvaart in onze Regio.

Veel leesplezier!

Rob Zuidema

Voorzitter Economic Board Regio Zwolle

INHOUD

REGIO ZWOLLE IN VOGELVLUCHT	04
VOORWOORD	07
INHOUD	08
DE STAAT VAN REGIO ZWOLLE	11

1. BREDE WELVAART	18
1.1 Brede welvaart Regio Zwolle in het hier en nu	18
1.2 Brede welvaart Regio Zwolle later	22

2. ECONOMIE	28
2.1 Economische groei	28
2.2 Bedrijven	32
<i>Uitgelicht: Transitieopgave – Nieuwe Economie Index voor Transitie van het bedrijfsleven' (NEx-T)</i>	<i>36</i>
2.3 Banen	38
2.4 Regionale clusters	40
<i>Uitgelicht: Transitieopgave – familiebedrijven in transitie</i>	<i>43</i>

3. MENSELIJK KAPITAAL	46
3.1 Arbeidsaanbod- en deelname	46
3.2 Arbeidsmarktspanning	50
3.3 Talent en ontwikkeling	53
<i>Uitgelicht: Transitieopgave – skills gerichte arbeidsmarkt</i>	<i>57</i>

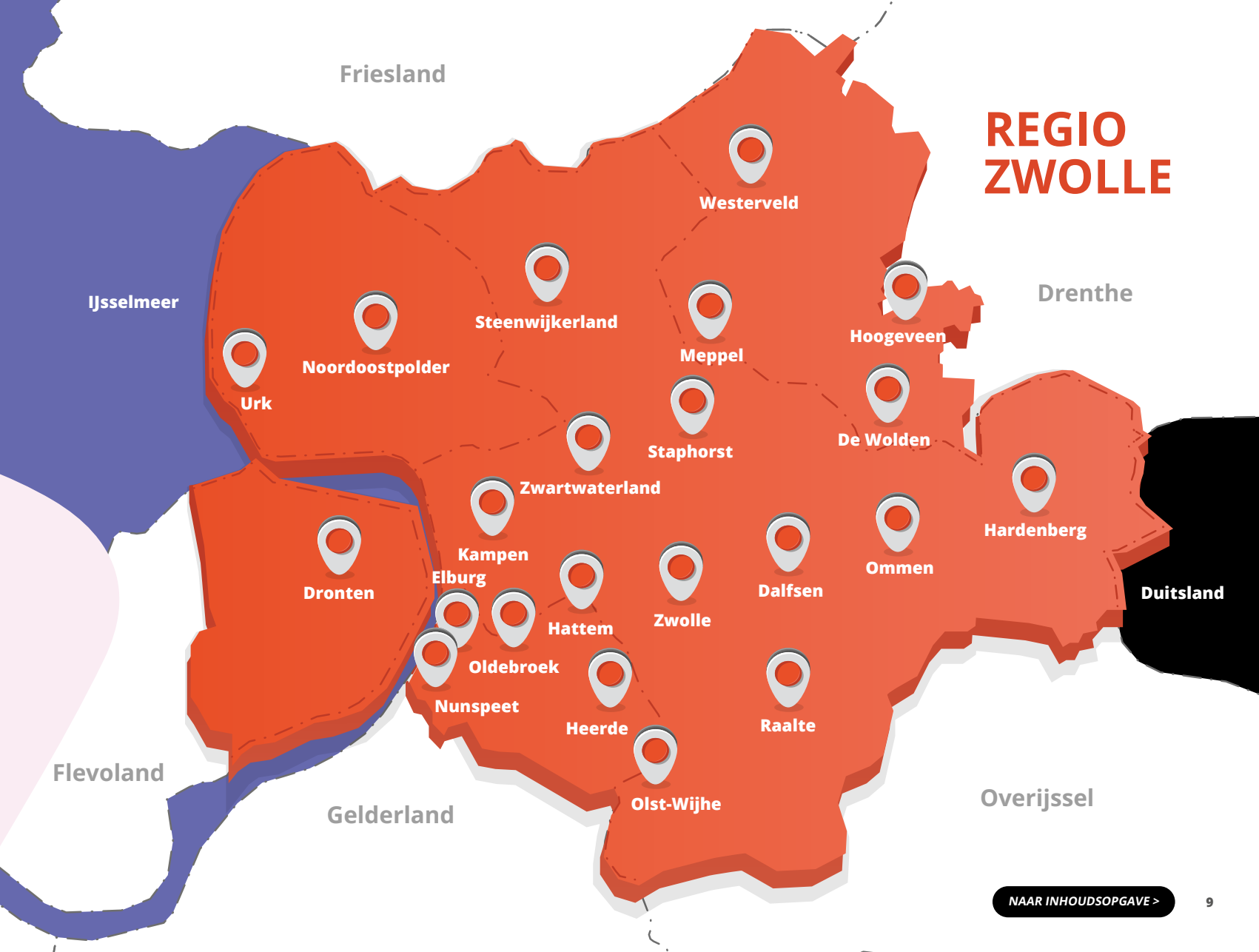
4. LEEFOMGEVING	59
4.1 Inwoners	59
<i>Uitgelicht: Transitieopgave – transitie naar een vitaal landelijk gebied</i>	<i>64</i>
4.2 Wonen	65
4.3 Bedrijventerreinen	69
<i>Uitgelicht: Transitieopgave – verduurzaming woningen</i>	<i>71</i>

5. BEREIKBAARHEID	73
5.1 Nabijheid van wonen en werken	73
5.2 Woon-werkverkeer	74
<i>Uitgelicht: Transitieopgave – verduurzaming vervoer</i>	<i>78</i>

6. ENERGIE	80
6.1 CO ₂ -uitstoot	80
<i>Uitgelicht: Transitieopgave betaalbaarheid energietransitie</i>	<i>82</i>
6.2 Hernieuwbare energie	84
<i>Uitgelicht: Transitieopgave – energietransitie en arbeidsmarkt</i>	<i>87</i>

BIJLAGEN	91
-----------------------	-----------

OVER DE REGIO ZWOLLE MONITOR	98
---	-----------

Friesland

REGIO ZWOLLE

Drenthe

IJsselmeer

Westerveld

Steenwijkerland

Hoogeveen

Noordoostpolder

Meppel

Urk

De Wolden

Staphorst

Zwartwaterland

Hardenberg

Dronten

Kampen

Ommen

Elburg

Dalfsen

Hattem

Zwolle

Oldebroek

Raalte

Nunspeet

Heerde

Olst-Wijhe

Duitsland

Flevoland

Gelderland

Overijssel

REGIO ZWOLLE MONITOR 2022

De Regio Zwolle Monitor brengt jaarlijks het reilen en zeilen van Regio Zwolle in beeld aan de hand van statistieken en cijfers. Het signaleert trends en ontwikkelingen en geeft een indruk van de ontwikkelkracht van de regio. Het vormt daarmee een belangrijke bron van informatie voor beleidsvorming rondom economische en maatschappelijke ontwikkelingen in Regio Zwolle.

De Regio Zwolle Monitor 2022 is opgebouwd uit zes hoofdstukken. Er wordt gestart met het in kaart brengen van de regionale brede welvaart. Brede welvaart wordt in Nederland in toenemende mate omarmd als sturingsprincipe en kader voor maatschappelijke keuzes ter bevordering van de kwaliteit van leven in land en regio. Elk van de daaropvolgende hoofdstukken sluit aan op één van de vijf regionale thema's uit de Agenda voor Regio Zwolle (verschenen in 2018); thema's die richtinggevend zijn voor de koers die Regio Zwolle wil varen. Het gaat achtereenvolgens om Economie, Menselijke kapitaal, Leefomgeving, Bereikbaarheid en Energie.

MONITOR

De staat van Regio Zwolle

Met de Regio Zwolle Monitor 2022 brengen we de stand en ontwikkeling van de economie en het leven anno 2022 in Regio Zwolle in beeld. We hebben dit gedaan aan de hand van meer dan vijftig indicatoren van uiteenlopende aard, toegespitst op zes thema's: brede welvaart, economie, menselijk kapitaal, leefomgeving, bereikbaarheid en energie. Het levert feiten en cijfers op die helpen bij het maken van keuzes, nu en voor de toekomst.

Regio Zwolle is een economisch weerbare en wendbare regio en een aantrekkelijke plek waar het gemiddeld genomen prettig leven is. De andere kant van het verhaal is dat de regio geconfronteerd wordt met ontwikkelingen die het economisch presteren en de kwaliteit van leven nu én in de toekomst onder druk zetten. Amper hersteld van de gevolgen van twee jaar coronapandemie diende zich een volgende grote schok aan: de oorlog in Oekraïne. Naast het ernstige persoonlijke leed en de maatschappelijke ontwrichting in Oekraïne, zorgt de Russische inval wereldwijd voor toenemende onzekerheid met tal van negatieve (economische) consequenties tot gevolg. Daarnaast staan we aan de lat

voor een aantal grote transitieopgaven rondom verduurzaming, economische vernieuwing en structuurversterking en arbeidsmarktontwikkeling – opgaven die juist ook een aanpak op regionale schaal vragen.

De uitdaging voor Regio Zwolle is enerzijds het hoofd te bieden aan de crises van nu, maar vooral ook het gestalte geven aan de diverse noodzakelijke transitie – om ook straks een economisch krachtige regio te zijn waar het voor iedereen prettig leven is. We geven een samenvattende bespiegeling op de voornaamste inzichten uit de monitor en identificeren diverse aandachtspunten voor beleid. Dit alles hebben we gegroepeerd naar drie verhaallijnen die ingaan op: (1) Verdienvermogen, (2) Arbeidsmarkt, en (3) Bevolking en ruimte – waarbij de transitieopgaven als rode draad door de verhaallijnen lopen.

1. VERDIENVERMOGEN

Regio in balans

Brede welvaart biedt een ruime en integrale blik op de regio. Het laat zien dat een kracht van Regio Zwolle de balans is tussen welvaart, welzijn en welbevinden. Het algemene beeld van de stand van de brede welvaart in het hier en nu in Regio Zwolle is dat voor het merendeel van de thema's de balans positief uitslaat; Regio Zwolle scoort daarop beter

dan het Nederlands gemiddelde. Op geen enkel thema van brede welvaart scoort Regio Zwolle uitgesproken slecht. Bovengemiddeld goed wordt gescoord op de thema's die verband houden met de kwaliteit van de fysieke en sociale leefomgeving. Op het gebied van materiële welvaart zien we dat de regio per saldo iets minder scoort dan het landelijk gemiddelde. Daar staat tegenover dat de regio de afgelopen jaren een sterke economische ontwikkeling heeft doorgemaakt. Met behulp van het brede welvaartspectief wordt zicht gegeven op de samenhang of onderlinge verbanden tussen de verschillende brede welvaartsthema's en -indicatoren. Zo kan een economische impuls leiden tot banengroei en het inkomen van de inwoners verbeteren, maar ten koste gaan van de kwaliteit van natuur en milieu. En meer uren betaalde arbeid kan de balans tussen werk en de mogelijkheid tot het bieden van zorg verstoren. Anders dan bij enkel sturen op economisch groeibevordering, wordt door toepassing van brede welvaart als afwegingskader ruimer en beter zicht geboden op (mogelijke) afruilen (trade-offs) tussen de verschillende thema's. Het stelt de regio in staat integrale keuzes te maken die helpen de balans in de regio te behouden dan wel te versterken – voor nu en in de toekomst.

Industrie belangrijk in verschillende opzichten

De economie van Regio Zwolle wordt gekenmerkt door een brede basis aan activiteiten waarop het goed presteert, maar het excelleert niet nadrukkelijk op één of enkele terreinen. De regionale bedrijvigheid en werkgelegenheid concentreert zich met name in de sectoren Groot- en detailhandel, Zorg en welzijn en Industrie. Bij elkaar zijn deze drie sectoren goed voor 46 procent van de totale werkgelegenheid; een aandeel dat vrij constant is gebleken over de afgelopen jaren. Als we de

verandering van de samenstelling van de werkgelegenheid over een langere periode bezien dan blijkt op landelijk niveau de werkgelegenheidsgroei zich in sterke mate te manifesteren in de dienstverlenende sectoren. Voor Regio Zwolle is het beeld minder eenduidig. De verdienstelijking van de economie (een verschuiving van landbouw- en industrie-gerelateerde werkgelegenheid naar meer personen werkzaam in de diensten) is in Regio Zwolle minder scherp dan landelijk. Dit is een bijzondere karakteristiek van de economische structuur van de regio. Met name de afwijkende ontwikkeling van de regionale industriële sector valt op. De afgelopen tien jaar groeide de industriële werkgelegenheid in Regio Zwolle met 10 procent tegenover 1 procent landelijk. Onder andere geopolitieke onzekerheden hebben gezorgd voor herwaardering van de industrie in Nederland en Europa. De industrie drukt een belangrijk stempel op de regionale economie. Het is een belangrijke bron van verdienvermogen en innovatiekracht, maar het is juist ook de sector die voor een grote verduurzamingsopgave staat. De uitdaging schuilt in het benutten van de innovatiekracht van de industrie om de noodzakelijke stap naar verdere verduurzaming te zetten.

Verduurzaming: regionale bedrijfsleven heeft nog stappen te maken

Versnelling van de verduurzamingstransitie, als onderdeel van een bredere vernieuwingsopgave binnen het bedrijfsleven, is broodnodig – juist ook in Regio Zwolle. Het regionale bedrijfsleven, in brede zin, lijkt nog onvoldoende voorbereid te zijn op een nieuwe, toekomstbestendige economie; waarbij nadrukkelijk oog is voor de impact op de maatschappij en de ecologische voetafdruk. Met name op het vlak van 'nieuwe

rijkdom' (gerichtheid op duurzame groei) en 'biodiversiteit' (impact van bedrijfsactiviteiten op verscheidenheid planten en dieren) loopt de regio achter op de rest van Nederland. Het blijkt dat grote bedrijven verhoudingsgewijs meer investeren in een duurzame en toekomstbestendige bedrijfsvoering dan mkb-bedrijven. Aangezien mkb-bedrijven in de regio voor twee derde van de werkgelegenheid zorgen, is het voor Regio Zwolle bij uitstek van belang te (blijven) investeren in bevordering van vernieuwing en verduurzaming van het mkb.

Vanuit het oogpunt van innovatie en vernieuwing speelt bovendien de onderliggende dynamiek van oprichtingen en opheffingen van bedrijven een belangrijke rol. In een proces van creatieve destructie zullen bedrijfsactiviteiten die aan het einde van de productlevenscyclus zijn het in de concurrentiestrijd afleggen tegen vernieuwende bedrijfsactiviteiten die zich baseren op nieuwe technologieën of nieuwe businessmodellen. In Regio Zwolle lijkt er echter van dit proces minder sprake te zijn; de regio blijft achter waar het gaat om de opkomst van nieuwe bedrijven, evenals het aantal snelgroeiende bedrijven. Het onderstreept dan ook het belang van vernieuwend ondernemerschap als aandachtspunt voor beleid, om bij te dragen aan een adaptieve en toekomstgerichte regionale economie.

2. ARBEIDSMARKT

Arbeidsmarkt onder hoogspanning

Momenteel is de vraag naar arbeid ongekend hoog. Zowel voor Regio Zwolle als voor Nederland in zijn geheel komt het beeld naar voren van een arbeidsmarkt die zwaar overspannen is – in Regio Zwolle zelfs in

sterkere mate dan landelijk. In juni 2022 piekte het aantal openstaande vacatures in Regio Zwolle naar 12.200, zo'n 2.000 meer dan in mei 2021 (tot dat moment de maand met het hoogste aantal openstaande vacatures). Deze cijfers onderstrepen eens te meer dat werkgevers buitengewoon veel moeite hebben om vacatures te vervullen. Daar staat tegenover dat werkzoekenden doorgaans de keuze hebben uit meerdere banen. Begin 2022 had een werkzoekende uit Regio Zwolle gemiddeld vijf banen voor het uitkiezen (landelijk ging het om gemiddeld 4,4 banen). Los van de problemen die dit met zich meebrengt voor bedrijven die naarstig naar werknemers op zoek zijn zet het mogelijk ook een rem gezet op de noodzakelijke verduurzamings- en andere vernieuwingsopgaven. Voldoende geschikt personeel vinden om de gewenste transities te realiseren is niet vanzelfsprekend.

Blijven investeren in menselijk kapitaal

Dat we op een gegeven moment te maken zouden krijgen met toenemende krapte op de arbeidsmarkt kondigde zich al eerder aan. Het is een uitvloeisel van de toenemende vergrijzing van de bevolking die al langere tijd gaande is. De omvang van het arbeidsaanbod blijft daardoor achter bij de toenemende vraag. Een ontwikkeling die zich in de toekomst alleen maar zal versterken. Tegelijkertijd hebben we te maken met een arbeidsproductiviteit die nog nauwelijks groeit, een verschijnsel dat overigens nationaal en internationaal speelt. We slagen er steeds minder goed in om met eenzelfde inzet van arbeid een hogere productie te behalen. En hoewel de arbeidsproductiviteit in Regio Zwolle de afgelopen jaren wel sneller is gegroeid dan het landelijk gemiddelde, ligt het niveau van de regionale arbeidsproductiviteit nog altijd zo'n 12 procent onder het landelijke arbeidsproductiviteitsniveau.

De combinatie van een achterblijvend arbeidsaanbod en afvlakkende groei van arbeidsproductiviteit zet de toekomstige economische ontwikkeling onder druk. Met een zelfde, of geleidelijk afnemende inzet van arbeid de productiviteit op peil houden, vereist inzet van meer kapitaal alsmede slimmere manieren van produceren. Slimmer produceren kan door betere technieken en processen in combinatie met het opleiden en ontwikkelen van beter gekwalificeerd personeel. Daarnaast schuilt er potentieel in betere benutting van het huidige arbeidsaanbod. Naast werklozen zijn er groepen personen die in potentie (extra) beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt, zoals bijvoorbeeld deeltijders die meer uren willen werken. In Regio Zwolle blijken er ongeveer 18.500 deeltijders gedeeltelijk onbenut te zijn.

Een regionale opgave die zich hierbij aandient is om enerzijds de arbeidsmarkt en economie toekomstgericht te maken en om anderzijds ervoor te zorgen dat iedereen goede kansen op volwaardig werk wordt geboden alsmede deelname aan de maatschappij. Het grote aantal onvervulde vacatures – in Regio Zwolle met name in de ICT en techniek – wijst op het belang van het leven lang ontwikkelen van mensen; niet alleen in de schoolbanken, maar ook op de werkvloer. Ontwikkeling van competenties en inzet van scholing helpen tot betere matching tussen

vraag en aanbod te komen en om zo knelpunten te verkleinen. Daarnaast is het zaak perspectief te bieden op werkzekerheid, met name voor mensen die nu nog niet participeren of mensen met een flexibele arbeidsrelatie. Met het programma Human Capital Agenda (HCA) geeft Regio Zwolle hier al geruime tijd invulling aan en vervult daarmee een voorbeeldfunctie voor de rest van Nederland.

Meer inzet op en inzicht in skills

Onder de huidige krappe arbeidsmarktomstandigheden wordt de roep om een meer op skills gerichte arbeidsmarkt steeds luider. Beroepen vereisen naast een degelijke inhoudelijke vooropleiding een variëteit aan (nieuwe) skills. Skills zijn de verzameling van kennis, vaardigheden en competenties (onder andere houding, gedrag, ervaringskennis) die ervoor zorgen dat iemand productief is in het uitvoeren van werkzaamheden waarvoor die skills nodig zijn. Het diploma, als indicator van de gevolgde opleiding, wordt vaak nog als standaard gebruikt als indicatie van iemands vaardigheden, maar is onvoldoende om over de hele loopbaan een duidelijk beeld te geven van de skills van (potentiële) werknemers. Inzicht in iemands persoonlijke skills kan helpen om een passende baan te vinden en/of om te duiden welke ontwikkeling nodig is voor baanbehoud of om tot een volgende loopbaanstap te komen. Het bevordert de aansluiting

tussen vraag en aanbod en helpt bij gerichtere inzet van bij-, om- of herscholing en verbetering van van-werk-naar-werk trajecten – oftewel, het draagt bij aan een duurzamere inzetbaarheid van mensen en een inclusievere arbeidsmarkt. Een eerste stap om tot een skills gerichte arbeidsmarkt te komen is het verkrijgen van inzicht in de gevraagde en aangeboden skills, een inzicht dat vooralsnog schaars is. Eerste initiatieven om hier verbetering in aan te brengen laten bijvoorbeeld zien dat in Regio Zwolle de professionele skills consultancy en coaching en begeleiding, en de soft skills communicatie en zelfmotivatie veelgevraagd zijn.

3. BEVOLKING EN RUIMTE

Groeiende bevolking, toenemende druk op de ruimte

Het inwonertal van Regio Zwolle is de afgelopen tien jaar met bijna 6 procent gegroeid (landelijk was de groei 5,5 procent). De laatste jaren vormden binnenlandse verhuizingen de voornaamste oorzaak van deze groei. Vanaf 2017 verhuisden ieder jaar meer mensen vanuit elders in het land naar de regio dan dat er vertrokken. In 2021 overtrof het aantal nieuwgevestigden het aantal vertrekkers met 4.400; ruim anderhalf keer zoveel als een jaar eerder. Het tekent de toenemende aantrekkingskracht

van Regio Zwolle. Deze gestage groei van de bevolking betekent een toenemende druk op ruimte en leefomgeving. Hoewel de ontwikkeling van verkoopprijzen van bestaande koopwoningen in de regio begint af te vlakken, en zodoende enige verlichting op de woningmarkt lijkt te ontstaan, blijft de behoefte aan nieuwe (betaalbare) woningen groot. In het onlangs gelanceerde Programma Woningbouw zijn afspraken tussen Rijk en provincies vastgelegd om de nationale woningbouw te versnellen. De afspraken tellen op tot ruim 900.000 nieuwe woningen voor de periode tot en met 2030. Een deel van deze opgave zal moeten neerslaan in Regio Zwolle. In de Verstedelijkingsstrategie Regio Zwolle wordt reeds uitgegaan van een verwachte nieuwbouw van circa 50.000 woningen tot 2040. Vanwege onder andere arbeidsmarkt en grondstoffen-schaarste is het maar de vraag of de nieuwbouwdoelen behaald worden binnen de gestelde termijn. Daarnaast ligt de uitdaging hoe dan ook in het realiseren van de juiste type woningen op de juiste plekken. Regionale samenwerking is dan essentieel. Daar komt bij dat het om een meervoudige opgave gaat. Niet alleen de woningbouw legt een claim op de schaars beschikbare ruimte. Ook andere, samenhangende functies, zoals werken, mobiliteit, natuur en duurzame energieopwekking, vragen om een zorgvuldige verdeling van de ruimte.

Ruimte voor werk en verduurzaming

Regio Zwolle wordt geconfronteerd met een aantal stevige ruimtelijke vraagstukken. Veel nadruk ligt op de woningbouwopgave. Bij het faciliteren van de groei van het inwonersaantal moet echter de ruimte voor de meegroeierende werkgelegenheid niet uit het oog

worden verloren. Er zal voldoende ruimte voor werken moeten blijven voor een aantrekkelijk regionaal vestigingsklimaat, maar ook om verduurzamingsambities op het gebied van circulaire economie en energietransitie te faciliteren. In Regio Zwolle ruim aanwezige bedrijfsactiviteiten als (groot)handel en industrie zijn vaak gevestigd op bedrijventerreinen. Juist deze locaties van economische activiteit komen steeds vaker onder druk te staan, onder meer door transformaties naar wonen. In de afgelopen tien jaar hebben we in Regio Zwolle een geleidelijke afname van beschikbare grond op bedrijventerreinen gezien. Ondertussen spelen de (landelijke) langetermijnambities rondom het sluiten van kringlopen en energietransitie een grote rol, met als doel om in 2050 volledig circulair en energie-neutraal te zijn. Bedrijventerreinen zijn bij uitstek de plekken die aan de verwezenlijking van deze ambities een bijdrage kunnen leveren. Er is (milieu)ruimte voor reparatie, hergebruik, opslag, sloop en recycling van producten – activiteiten die niet wenselijk zijn in woongebieden. Voor energietransitie geldt hetzelfde. Windturbines en grootschalige zonnecollectoren zijn bijvoorbeeld op bedrijventerreinen beter ruimtelijk in te passen dan in woongebieden.

Landelijk gebied in transitie

Vanuit brede welvaartsperspectief scoort Regio Zwolle bovengemiddeld goed op de thema's wonen en milieu, in vergelijking met het Nederlands gemiddelde. Huishoudens zijn vaker tevreden over hun woningen en vooral ook over de omgeving waarin zij wonen. Inwoners hebben een bovengemiddelde hoeveelheid natuur- en bosgebied tot hun beschikking en hun ecologische voetafdruk is relatief klein. Deze kwaliteit dankt de regio voor een belangrijk deel aan het

omvangrijke landelijk gebied. Tegelijk staat vooral ditzelfde landelijk gebied voor uitdagingen ten aanzien van natuurherstel, klimaat en waterkwaliteit. De wet stikstofreductie en natuurherstel streeft naar een halvering van de landelijk stikstofuitstoot in 2030. Dit vraagt actie van de sectoren industrie, bouw, mobiliteit en landbouw. Met name de opgave voor de landbouw is groot. Deze opgave is daardoor extra urgent voor Regio Zwolle, gezien de hoeveelheid agrarische bedrijven in de regio en hun belang voor de regionale economie en ontwikkeling van het landelijk gebied. Dit wordt onderstreept door de hoger dan gemiddelde stikstofproductie uit dierlijke mest in de regio. Ongeacht de maatregelen die de rijksoverheid uiteindelijk gaat treffen en de gevolgen die dit zal hebben voor de agrarische sector, zal de uitdaging voor de regio zijn een goede balans tussen economie en ecologie te vinden. Alleen dan kan de economie zich duurzaam en verantwoord ontwikkelen en kunnen de kwaliteiten van de regio behouden blijven dan wel verbeterd worden.

1. BREDE WELVAART¹

- **De brede welvaart 'hier en nu' in Regio Zwolle is in het algemeen gunstiger dan het landelijke gemiddelde.**
- **Op thema's die verband houden met de kwaliteit van de fysieke en sociale leefomgeving, zoals wonen, milieu, veiligheid en samenleving, scoort Regio Zwolle relatief goed.**
- **Gezondheid in de regio staat onder druk. In vergelijking met Nederland is Regio Zwolle op dit brede welvaartsthema relatief slechter gaan scoren.**
- **De brede welvaart 'later' staat er relatief goed voor; Regio Zwolle presteert per saldo gunstiger dan het landelijk gemiddelde.**

We bepalen de brede welvaart in Regio Zwolle met behulp van de CBS brede welvaartsstatistiek. Het op deze wijze in kaart brengen van brede welvaart helpt bij het krijgen van een ruimere en integrale blik op de regio, waarbij oog is voor de samenhang of onderlinge verbanden tussen de thema's en indicatoren. Zo kunnen door analyse van de cijfers sterke en minder sterke punten van de regio gesignaleerd worden. Ook kan afgevraagd worden of de regio het 'goede' doet; investeert het in de juiste thema's? Het voedt beleid en biedt een afwegingskader dat helpt om integrale keuzes te maken op weg naar meer brede welvaart, voor het heden en de toekomst.

1.1 Brede welvaart Regio Zwolle in het hier en nu

We bepalen de brede welvaart in Regio Zwolle met behulp van de CBS brede welvaartsstatistiek. Het op deze wijze in kaart brengen van brede welvaart helpt bij het krijgen van een ruimere en integrale blik op de regio, waarbij oog is voor de samenhang of onderlinge verbanden tussen de thema's en indicatoren. Zo kan door analyse van de cijfers sterke en minder sterke punten van de regio gesignaleerd worden. Ook kan afgevraagd worden of de regio het 'goede' doet; investeert het in de juiste thema's? Het voedt beleid en biedt een afwegingskader dat helpt om integrale keuzes te maken op weg naar meer brede welvaart, voor het heden en de toekomst.

Brede welvaart in het hier en nu in beeld

Brede welvaart in het 'hier en nu' gaat over de kwaliteit van leven en van de omgeving waarin mensen leven. Dit wordt beschreven aan de hand van acht thema's: welzijn, materiële welvaart, gezondheid, arbeid en vrije tijd, wonen, samenleving, veiligheid en milieu. Elk thema is geoperationaliseerd aan de hand van een variërend aantal indicatoren.

De resultaten van de metingen van de in totaal 32 indicatoren worden gepresenteerd in een zogeheten brede welvaartswiel. In figuur 1.1 is het wiel voor de brede welvaart in het hier en nu in Regio Zwolle afgebeeld. Daarmee wordt een samenvattend beeld gegeven van de stand en ontwikkeling voor de acht thema's die betrekking hebben op de brede welvaart in het hier en nu.

UPDATE BREDE WELVAART

In de 2021-editie van de Regio Zwolle Monitor hebben we voor het eerst gebruik gemaakt van de CBS-methodiek om de stand van de brede welvaart in Regio Zwolle in beeld te brengen. Deze meting hebben we geüpdatet. Op basis van de meest recente versie van de regionale Monitor Brede Welvaart (rMBW) van het CBS geven we een bijgewerkt beeld van de brede welvaart in Regio Zwolle. De brede welvaartsindicatoren, die de regionale monitor van het CBS op verschillende ruimtelijke schaalniveaus presenteert, hebben we vertaald naar het niveau van Regio Zwolle. Daarbij maken we opnieuw de vergelijking met het Nederlands gemiddelde om na te gaan hoe Regio Zwolle

scoort ten opzichte van de rest van Nederland. Daarnaast stellen de nieuwe data ons in staat na te gaan hoe de regionale brede welvaart zich heeft ontwikkeld in vergelijking met het voorgaande jaar.

De gehanteerde CBS-definitie van brede welvaart luidt als volgt: 'Brede welvaart betreft de kwaliteit van leven in het hier en nu en de mate waarin deze ten koste gaat van die van latere generaties of van die van mensen elders in de wereld'. In de operationalisering in indicatoren wordt onderscheid gemaakt in drie dimensies: 'hier & nu', 'later' en 'elders'. De cijfers die we tot onze beschikking hebben, hebben alleen betrekking op de dimensies 'hier & nu' en 'later'. De dimensie 'elders' is voor regionale monitoring nog in ontwikkeling.

Kwaliteit van de leefomgeving maakt het verschil

Het algemene beeld van de stand van de brede welvaart in het hier en nu in Regio Zwolle is dat voor het merendeel van de thema's de balans positief uitslaat (groene vlakken binnenste ring); op een meerderheid van indicatoren binnen het betreffende thema scoort Regio Zwolle beter dan het Nederlands gemiddelde. Een beeld dat nauwelijks afwijkt van het beeld dat naar voren kwam uit de meting in de 2021-editie van de Regio Zwolle Monitor.² Als we kijken naar de binnenste ring dan zien

1 Deze bijdrage is gebaseerd op de Monitor Regio Deal Regio Zwolle; Voortgangsanalyse (De Vor en Hoogeboom, 2022).

De Monitor Regio Deal Regio Zwolle is vervaardigd in het kader van actielijn 5 (governance) van de Regio Deal Regio Zwolle.

2 F. De Vor, e.a. (2021). Regio Zwolle Monitor 2021. Zwolle: Stichting Metropool Regio Zwolle.

Figuur 1.1

BREDE WELVAART REGIO ZWOLLE HIER & NU

Uitleg figuur 1.1 (en 1.2)

Het in de figuur afgebeelde wiel is opgebouwd uit drie ringen. De binnenste twee ringen hebben betrekking op de stand of positie van de regionale brede welvaart: hoe Regio Zwolle scoort op het gebied van brede welvaart in het hier en nu (figuur 1.1) en later (figuur 1.2) ten opzichte van Nederland. In de binnenste ring is door middel van kleuren aangegeven hoe de regio per saldo scoort op een thema, gebaseerd op de indicatorscores uit de middelste ring.

Als er sprake is van een positieve balans kleurt het betreffende thema groen, bij een negatieve balans rood en grijs wanneer de balans in evenwicht is. Hierbij gaan we ervan uit dat elke indicator evenveel gewicht heeft. In de middelste ring van het wiel is aangegeven of een indicator gunstig (groen), gelijk (grijs) of ongunstig (rood) is voor Regio Zwolle in vergelijking met het Nederlands gemiddelde.³ Wanneer voor een indicator geen data beschikbaar zijn dan kleurt deze wit. De buitenste ring heeft betrekking op de ontwikkeling van de brede welvaart (in het hier en nu en later) in Regio Zwolle.

Het geeft per indicator informatie over de gemiddelde verandering in het laatste verslagjaar ten opzichte van het voorgaande verslagjaar.

We gebruiken kleuren om de richting van de ontwikkeling te duiden. Als een indicator beweegt in de richting die wordt geassocieerd met een stijging van de brede welvaart dan kleurt deze groen, bij een richting die geassocieerd wordt met een daling rood en grijs wanneer de indicator niet stijgt of daalt. Indien er geen data beschikbaar zijn voor een indicator dan kleurt deze wit.

Bijlagen 1 en 2 bevatten een overzicht van de definities van de gebruikte indicatoren en de waarden per gemeente.

Bron: CBS, Regionale Monitor Brede Welvaart 2021 (bewerking: Hogeschool Windesheim).

we dat thema's die verband houden met de kwaliteit van de fysieke en sociale leefomgeving, zoals wonen, milieu, veiligheid en samenleving, verhoudingsgewijs goed scoren. Voor de meerderheid van de indicatoren binnen deze thema's scoort de regio gunstiger dan het landelijk gemiddelde. Voor de thema's welzijn en gezondheid blijkt dat de meeste indicatoren voor Regio Zwolle gelijk zijn aan het landelijk gemiddelde. Voor het thema gezondheid betekent dit een wijziging ten opzichte van de vorige meting; toen was de balans positief. Dat de regio op dit thema slechter scoort heeft te maken met het overgewicht van de bevolking dat in Regio Zwolle harder is gestegen dan landelijk. Alleen op het thema materiële welvaart scoort de regio per saldo ongunstig.

Als we inzoomen op de onderliggende indicatoren dan blijken inwoners van Regio Zwolle gemiddeld genomen, in vergelijking met heel Nederland, onder meer tevredener te zijn met de woonomgeving, relatief veel natuurgebied tot hun beschikking te hebben, vaker betaald werk te doen, zich veiliger te voelen en relatief veel vertrouwen te hebben in anderen en meer vrijwilligerswerk te doen. Daarnaast ervaren inwoners hun gezondheid vaker dan gemiddeld als goed tot zeer goed, maar is de mate van overgewicht van de bevolking in Regio Zwolle ongunstiger dan landelijk. Ook zijn inwoners minder vaak hoogopgeleid dan elders in het land en blijkt het bruto binnenlands product (bbp) per inwoner lager te liggen dan het landelijk gemiddelde.

Op veel terreinen gaat brede welvaart vooruit

Voor wat betreft de ontwikkeling van de regionale brede welvaart, zien we dat negentien van de 32 indicatoren in het wiel in figuur 1.1 zich ontwikkelen in de richting van een toename van de brede welvaart (groen vakje in de buitenste ring). Op negen van deze negentien indicatoren scoort Regio Zwolle, qua positie, beter dan het landelijk gemiddelde (zie middelste ring). De gunstige ontwikkelingen spelen zich vooral af op de thema's wonen, milieu en gezondheid. Tegelijk ontwikkelen elf indicatoren in de richting die geassocieerd wordt met een afname van de brede welvaart. Deze negatieve tendens geldt verhoudingsgewijs vooral voor de thema's veiligheid, welzijn, samenleving, arbeid en vrije tijd en materiële welvaart, waarbinnen de helft of een groter deel van de indicatoren zich in een ongunstige richting ontwikkelen. Zo zijn op het thema veiligheid de ontwikkeling van twee van de drie indicatoren (geregistreerde misdrijven, onveilig voelen in de buurt) van negatieve invloed op de brede welvaart. Ook is er een afname te noteren van de tevredenheid met het leven (thema welzijn), hoeveelheid contact met familie, vrienden en burens (thema samenleving) en hoeveelheid verricht vrijwilligerswerk (samenleving). Economische indicatoren, die betrekking hebben op arbeidsmarkt en materiële welvaart, laten een afname van de arbeidsparticipatie en een toename van de werkloosheid zien. Verder is het bruto binnenlands product (bbp) per inwoner in de regio gedaald.

3 Bij het vaststellen of een indicator afwijkt van het Nederlands gemiddelde hanteren we een marge van 5 procent. Ofwel, indien een regionale waarde 2,5 procent hoger of lager is ten opzichte van de landelijk waarde, dan hebben we te maken met een gunstig dan wel ongunstig verschil. Ligt de waarde binnen die bandbreedte, dan gaan we uit van geen verschil. Naast rekening te houden met een zekere foutmarge, hebben we voor deze speelruimte gekozen om kleine verschillen niet onnodig uit te vergroten.

Deze ontwikkelingen van de laatstgenoemde indicatoren (binnen de thema's welzijn, samenleving, arbeid en vrije tijd en materiële welvaart), maar ook van andere indicatoren zoals overgewicht (thema gezondheid), moeten nadrukkelijk in het perspectief van de coronacrisis gezien worden. Deze ontwikkelingen roepen de vraag op of – en zo ja, in welke mate – ze het directe gevolg zijn van de coronacrisis: zijn de effecten van tijdelijke of meer structurele aard?

Positie gezondheid onder druk

Het enige thema dat qua stand van kleur is verschoten ten opzichte van de voorgaande meting, is het thema gezondheid. In vergelijking met Nederland is Regio Zwolle op dit thema relatief slechter gaan scoren; bij geen enkel ander thema is dit het geval. Ook zagen we dat drie van de vier indicatoren in een richting ontwikkelen die geassocieerd kan worden met een stijging van de brede welvaart. Deze ontwikkelingen blijven in omvang echter achter bij die op landelijk niveau.

De gezondheidsindicatoren geven aan dat inwoners van Regio Zwolle hun eigen gezondheid als goed waarderen. Een goede ervaren gezondheid is van groot belang; gezonde mensen ervaren een betere kwaliteit van leven, zijn productiever en doen minder een beroep op de zorg. Tegelijkertijd zien we dat met name het toenemende overgewicht de gezondheidstoestand in objectieve zin in de regio onder druk zet. Het aantal mensen met overgewicht is de afgelopen decennia

gestegen. In Regio Zwolle heeft inmiddels ruim de helft van de volwassen inwoners overgewicht. Overgewicht en extreem overgewicht (obesitas) kunnen leiden tot verschillende ziekten en aandoeningen, waaronder diabetes, hoge bloeddruk, beroerten, hart- en vaatziekten, kanker en psychische klachten. Overgewicht is vaak het gevolg van een ongezonde leefstijl (mate van roken, alcoholgebruik, ongezond eten en bewegen). Zo lopen mensen met een minder gezonde leefstijl meer gezondheidsrisico's dan mensen met een gezonde leefstijl. Ongezond gedrag is verantwoordelijk voor circa 20 procent van de ziektelast.⁴ Met name voldoende beweging is een leefstijlaspect dat door de coronapandemie een knauw heeft gekregen.⁵

1.2 Brede welvaart Regio Zwolle later

Brede welvaart later in beeld

Bij brede welvaart later staat centraal welke hulpbronnen toekomstige generaties nodig hebben om dezelfde mate van brede welvaart te genieten. Daarbij worden vier kapita Alvormen onderscheiden die belangrijk zijn om in de toekomst brede welvaart te (kunnen) genereren in een regio, namelijk: economisch kapitaal (schulden en vermogens inwoners), natuurlijk kapitaal (verhouding natuur-bebouwd gebied, emissies, opwek duurzame energie), menselijk kapitaal (opleidingsniveau, arbeidsduur, gezondheid inwoners) en sociaal

⁴ RIVM (2021). Volksgezondheid toekomstverkenning. Gevolgen overgewicht. Bilthoven: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.

⁵ Mulier Instituut (2021). Monitor Sport en corona IV. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector. Utrecht: Mulier Instituut.

Figuur 1.2

kapitaal (sociale cohesie). Uitgangspunt van dit 'kapitaal-denken' is dat de verschillende kapitaalvormen randvoorwaarden zijn voor de brede welvaart in de toekomst.⁶ Inzicht in hoe in een regio deze kapitaalvormen ervoor staan geeft een indruk van wat (nu) nodig is om de diverse kapitaalvormen te beschermen of te verbeteren. Evenals bij brede welvaart in het hier en nu, brengen we de brede welvaart later voor Regio Zwolle in beeld met behulp van de regionale Monitor Brede Welvaart 2021 van het CBS (voor nadere uitleg zie kader op pagina 20). Aan de hand van dertien verschillende indicatoren wordt een beschrijving gegeven van de vier kapitaalvormen.

6 De Vries, W. en A. Bickel (2021). Regionale Monitor Brede Welvaart in Zuidoost Friesland. Leeuwarden: Fries Sociaal Planbureau.

BREDE WELVAART REGIO ZWOLLE LATER

Bron: CBS, Regionale Monitor Brede Welvaart 2021 (bewerking: Hogeschool Windesheim).

Houdbaarheid regionale brede welvaart relatief gunstig

Het algemene beeld van de stand van de brede welvaart later in Regio Zwolle is dat voor de helft van de kapitaalvormen de balans positief uitlaat (groene vlakken binnenste ring). In Regio Zwolle is het met de beschikbaarheid van hulpbronnen, waarover volgende generaties kunnen beschikken om minimaal dezelfde welvaart te kunnen hebben als de huidige generatie, per saldo gunstiger gesteld dan gemiddeld genomen in de rest van Nederland. Dit komt met name door de stand van het economisch en natuurlijk kapitaal in de regio. Het menselijk kapitaal van Regio Zwolle wijkt per saldo niet af van het Nederlands gemiddelde. Binnen deze kapitaalvorm is alleen de indicator hoogopgeleide bevolking waarop de regio ongunstiger scoort dan landelijk. Wel moet opgemerkt worden dat bij de kapitaalvorm natuurlijk kapitaal voor drie van de zeven indicatoren de data niet voorhanden zijn op het niveau van Regio Zwolle. Iets wat overigens voor sociaal kapitaal in zijn geheel geldt. Dit maakt dat enig voorbehoud past bij het in figuur 1.2 geschetste algemene beeld van de brede welvaart later in Regio Zwolle.

Voor de operationalisering van de dimensie later (en ook elders) van brede welvaart geldt dat het nog volop in ontwikkeling is. Voor diverse indicatoren zijn we nog onvoldoende in staat deze op regionaal niveau meetbaar te maken. Dit komt onder andere tot uitdrukking in de 'witte vlekken' in figuur 1.2. Organisaties als CBS, Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en NNBW (Nationaal Netwerk Brede Welvaart) werken aan het beter regionaal toepasbaar maken van brede welvaart later.

Stijgende trend economisch kapitaal, natuurlijk kapitaal neemt af

Als we kijken naar de ontwikkeling op de afzonderlijke indicatoren, dan bewegen zeven van de dertien indicatoren (inclusief de indicatoren waarvoor geen data beschikbaar zijn) in het 'later'-wiel in de richting van een welvaartstoename: mediaan vermogen van huishoudens, gemiddelde schuld per huishouden, particuliere zonne-energie, natuur- en bosgebieden, emissies van fijnstof naar lucht, ervaren gezondheid en hoogopgeleide bevolking. Ter vergelijking: voor 'hier en nu' is dit bij negentien van de in totaal 32 indicatoren het geval. Van de overige indicatoren, waarvan data op regionaal niveau beschikbaar zijn, blijken de arbeidsduur (menselijk kapitaal) en hoeveelheid bebouwd terrein en groen-blauwe ruimte (natuurlijk kapitaal) te ontwikkelen in een richting die geassocieerd kan worden met een afname van de brede welvaart. Overigens geldt voor beide indicatoren dat een afname van de brede welvaart niet evident is. De omvang van de gemiddelde arbeidsduur (per persoon per week) zegt iets over de mate waarin de werkende bevolking actief is op de arbeidsmarkt. Meer activiteit betekent een verhoging van menselijk kapitaal. Dit kan positief doorwerken in de toekomst, maar ook negatieve effecten hebben op bijvoorbeeld iemands gezondheid en welzijn (werk-privébalans). Zo bedroeg de arbeidsduur per week in Regio Zwolle 26,7 uur in 2020, 0,6 uur korter dan een jaar eerder (-2,0 procent). Op landelijk niveau ontwikkelde het gemiddeld aantal gewerkte uren van 27,7 naar 26,9. De banen in de regio zijn relatief klein (en worden kleiner). Tegelijk zagen we eerder dat de arbeidsparticipatie relatief hoog is.

In Regio Zwolle nemen meer inwoners deel aan het arbeidsproces, maar deze werknemers en zelfstandigen werken gemiddeld minder uren.

Een soortgelijk dilemma speelt bij de indicatoren bebouwd terrein en groen-blauwe ruimte. In Regio Zwolle is in vergelijking met Nederland een kleiner aandeel terrein bebouwd voor wonen, werken en voorzieningen (5,2 procent tegen 10,7 procent).

Een aandeel dat, zowel regionaal als landelijk, licht is gegroeid. Voor wat betreft groen-blauwe ruimte, het aantal m² per inwoner groene en/of natuurlijke gebieden, zien we een gemiddelde jaarlijkse afname. Een groter aandeel bebouwd terrein betekent een verlaging van het natuurlijk kapitaal, evenals bij een afname van de groen-blauwe ruimte. Het effect van deze ontwikkelingen zou overigens ook andersom kunnen zijn. Meer ruimte voor wonen, werken en andere (economische) activiteiten, en minder ruimte voor groene gebieden per inwoner, kunnen op hun beurt ook positief doorwerken op bijvoorbeeld iemands huisvestings- en ontplooiingsmogelijkheden en bijdragen aan verbetering van de inkomenspositie.

MONITOR

ENKELE KANTTEKENINGEN

Met de gehanteerde CBS-methodiek brengen we de belangrijkste thema's en indicatoren van brede welvaart in kaart, maar het is belangrijk om enkele kanttekeningen te plaatsen. Allereerst bevat de selectie van indicatoren niet alles wat van waarde is voor het welzijn en de welvaart van mensen. De thema's en indicatoren proberen zo veel mogelijk de welvaart in bredere zin te meten, maar de keuzes van indicatoren zijn afhankelijk van zowel de beschikbaarheid als de vergelijkbaarheid van informatie. Niet alles wat interessant of relevant is wordt ook onderzocht en daarom is er geen onbeperkte selectie van indicatoren mogelijk. De cijfers in deze monitor laten gemiddelden zien. Hoewel de brede welvaart wordt beschreven vanuit het perspectief van de mens, laat het geen verschillen tussen groepen mensen zien. Ook al kan een bepaalde indicator een gemiddeld goede score geven, is het natuurlijk altijd mogelijk dat een bepaald deel van de bevolking extra goed of slecht hierop scoort. Ook kan het voor individuen of groepen mensen verschillen hoeveel waarde zij hechten aan bepaalde onderdelen van brede welvaart, waardoor zorgvuldigheid nodig is bij het interpreteren van de resultaten. Daarom geeft de monitor nooit een volledig beeld van de mogelijke uitdagingen op het gebied van brede welvaart.

REGIO ZWOLLE IN NATIONALE EN INTERNATIONALE CONTEXT GEOPOLITIEK, INFLATIE EN AANSTAANDE RECESSIE

De economische ontwikkeling van Regio Zwolle kan niet los worden gezien van de nationale en internationale context. In dit intermezzo staan we stil bij een aantal ontwikkelingen waar we in het huidige tijdsgewricht mee worden geconfronteerd. Door het uitbreken van de oorlog in Oekraïne staat de wereldeconomie kort na de coronapandemie opnieuw voor grote uitdagingen. Een combinatie van aanzienlijk gestegen energieprijzen, internationale handelssancties, oplopende rentes en toegenomen onzekerheid, onder andere over de beschikbaarheid van energie, zet een domper op de economische vooruitzichten.

Het contrast met het einde van 2021 kan haast niet groter zijn. Vorig jaar groeide de Nederlandse economie nog met bijna 5 procent, in een jaar waarin zelfs nog lange tijd allerlei coronabeperkingen golden. Ook voor 2022 leken alle seinen op groen te staan. Maar inmiddels is het economisch tij flink gekeerd. De torenhoge inflatie (14,5 procent in september) heeft het consumentenvertrouwen naar een dieptepunt gedrukt. En in het bedrijfsleven heerst veel onzekerheid, zowel door de sterk stijgende prijzen als door de oorlog in Oekraïne en de gevolgen daarvan voor de internationale handel. Daar komt bij dat toenemende spanningen tussen de Europese Unie, de Verenigde Staten en China extra

onzekerheden met zich meebrengen. Europa is sterk afhankelijk van China voor strategisch belangrijke chips en zeldzame metalen die gebruikt worden voor de productie van accu's, zonnepanelen en windturbines. De energietransitie kan de geopolitieke strijd om zeldzame metalen verscherpen.

De opkomende invloed van geopolitiek uit zich in een toenemende volatiliteit van energie- en grondstofprijzen, onzekerheid over leveringen en oplopende kosten van halffabricaten. Het vormt de belangrijkste bron van inflatoire druk en onzekerheid voor investeerders, die een neerwaartse druk op de economische groei uitoefent. Juist ook voor Regio Zwolle met een sterke (maak)industrie zijn deze ontwikkelingen relevant. De hoge inflatie, die voorlopig lijkt aan te houden, holt de koopkracht van huishoudens uit en drukt de consumptie. Energieprijzen drukken een belangrijke stempel op de totale inflatie. Met name huishoudens met lage inkomens zijn daardoor extra kwetsbaar. Zij besteden een relatief groot deel van hun inkomen aan energie en hebben vaak geen buffer om de grote energieprijsstijging op te vangen.

De wereldwijde onzekerheden, inflatie, oplopende rentes en het gedaalde vertrouwen van producenten en consumenten die dit tot gevolg heeft, wijzen op een aanstaande (milde) recessie. Vooralsnog wordt er krimp

voorzien eind 2022 en begin 2023. De verwachting is dat de gevolgen voor de arbeidsmarkt beperkt zullen zijn. We hebben nog steeds te maken met een hoge mate van werkgelegenheid en grote tekorten aan arbeidskrachten, die door de trend van vergrijzing in belangrijke mate een structureel karakter hebben. Eerder zal economische ontwikkeling te omschrijven zijn als een langer durende groeistagnatie – de economie koelt af.

Maar op de lange termijn blijft de zorg bestaan over de aanpak van de grote, noodzakelijke transitie. De transitie richting een digitale, klimaat-neutrale en volledig circulaire economie in 2050 staan nog steeds op de agenda, maar vooruitgang is traag en gevestigde belangen zijn groot en blijken weerbarstig. De grote en structurele tekorten op de arbeidsmarkt versterken de complexiteit van de opgaven. Maar grote aanpassingen in zowel de wijze van energieopwekking als in termen van wijzingen in de sectorstructuur (met grote gevolgen voor met name de energie-intensieve sectoren) zullen essentieel zijn om de ambitieuze klimaatdoelen te behalen die broodnodig zijn om de ecologische grenzen van ons systeem te respecteren en toekomstige generaties niet met gigantische rekeningen op te zadelen.

2. ECONOMIE

- **Voor 2022 wordt in Regio Zwolle een economische groei van 4,6 procent verwacht; landelijk is de verwachte groei eveneens 4,6 procent.**
- **Medio 2021 was het aantal bedrijfsvestigingen in de regio 4,0 procent hoger dan een jaar eerder (+3.000 vestigingen). In Nederland als geheel bedroeg de groei van het aantal vestigingen 4,6 procent.**
- **Het grootste deel van de groei van het aantal bedrijfsvestigingen komt voor rekening van de eenmanszaken. In 2021 telde Regio Zwolle 50.400 eenmanszaken; bijna 2.700 meer dan in 2020, een toename van 5,6 procent. Landelijk was de groei 5,0 procent.**
- **In 2021 waren 417.000 personen werkzaam in Regio Zwolle, 7.000 meer dan in 2020. De werkgelegenheid in de regio steeg daarmee met 1,7 procent tegenover 1,3 procent landelijk.**
- **De verdienstelijking van de economie, een verschuiving van landbouw- en industrie-gerelateerde werkgelegenheid naar meer personen werkzaam in de diensten, is in Regio Zwolle minder scherp dan landelijk.**

In 2018 is de Agenda voor Regio Zwolle vastgesteld, met vijf richtinggeven- de thema's voor de koers die Regio Zwolle wil varen: Economie, Menselijke kapitaal, Leefomgeving, Bereikbaarheid en Energie. In dit hoofdstuk staat het regionale thema Economie centraal. Om een indruk te krijgen van het verdienvermogen van de regionale economie hebben we verschillende indicatoren gebruikt. We staan stil bij de recente regionaal-economische ontwikkeling door te kijken naar de groei van het bruto regionaal product (brp). Daarnaast kijken we naar de ontwikkeling van het aantal vestigingen van bedrijven en banen in de regio; hoeveel en wat voor type bedrijven zijn actief in de regio en hoe ontwikkelt zich het aantal arbeidsplaatsen? Wat Regio Zwolle als economie kenmerkt, wordt in belangrijke mate bepaald door de sectorale samenstelling. We hebben in beeld gebracht in welke mate de verschillende sectoren gegroeid dan wel gekrompen zijn.

2.1 Economische groei

Economie koelt af, recessie aanstaande

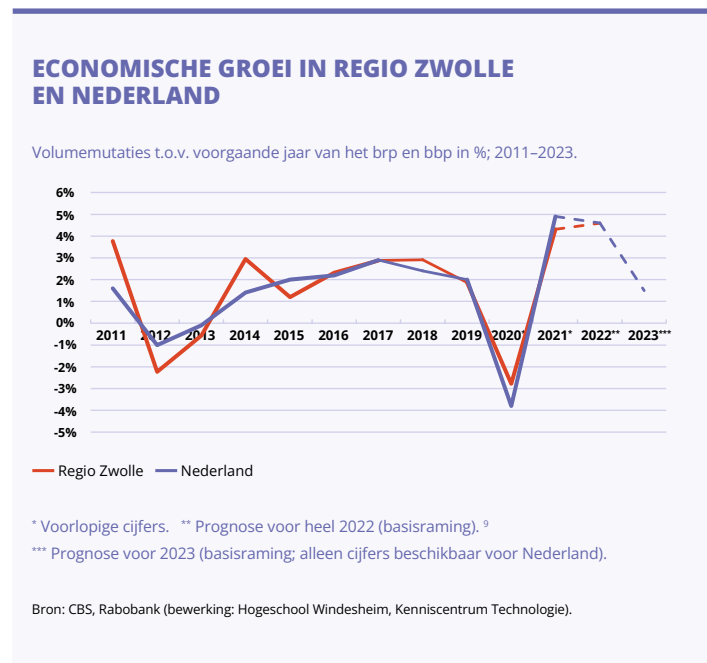
Na een zeer voorspoedig herstel in 2021 van de economie, stabiliseert de groei naar verwachting in 2022 (een lichte stijging regionaal, een lichte daling landelijk). Deze ontwikkeling is in belangrijke mate te wijten aan de inflatie die de huishoudbestedingen onder druk zet. De economie, in zowel Regio Zwolle als Nederland in zijn geheel, is sterk hersteld uit de coronacrisis gekomen. Een aanhoudende groei in de eerste helft van 2022 geeft voor het hele jaar naar verwachting een nog steeds betrekkelijk hoog groeicijfer van 4,6 procent, voor zowel Regio Zwolle als in Nederland zijn geheel. Maar onderliggend is het beeld aan het kantelen. De oorlog in Oekraïne en verstoringen door de coronacrisis hebben geleid tot een

opgelopen inflatie. Vooral de zeer snel gestegen energieprijzen raken het bestedingsvermogen van een groeiend aantal huishoudens en zetten de bedrijfsvoering van veel ondernemingen onder druk. De voortekenen wijzen erop dat een recessie aanstaande is. Het Centraal Planbureau (CPB) voorziet dat de consumptiegroei gedurende het laatste kwartaal van 2022 en de eerste kwartalen van 2023 tot stilstand zal komen. De inflatie en de daarmee gepaard gaande onzekerheid, en ook de renteverhogingen door centrale banken om de inflatie te beteugelen, remmen wereldwijd de economische groei.⁷ Vooralsnog wordt er krimp voorzien voor eind 2022 en begin 2023, gevolgd door een langer durende groeistagnatie.⁸

Op jaarbasis bedroeg voor 2021 de groei van het bruto regionaal product (brp) van Regio Zwolle 4,3 procent. Het liep daarmee iets achter op de groei van het bruto binnenlands product (bbp) die 4,9 procent bedroeg. Voorlopige cijfers laten zien dat voor heel 2022 de groei op regionaal en landelijk niveau voor beiden op 4,6 procent gaat uitkomen. Voor 2023 raamt het CPB een beduidend lagere groei. De basisraming gaat uit van een bbp-groei van 1,5 procent. Hoewel de aangekondigde koopkrachtmaatregelen uit de Miljoenennota een positief effect zullen hebben op de ontwikkeling van de consumptie en de uitvoer ook nog voor groei zal zorgen, zal de energieprijzontwikkeling – die daarmee een belangrijk stempel drukken op de inflatie – doorslaggevend zijn voor de uiteindelijk daadwerkelijke groei. Rekening houdend met deze

onzekerheid, becijfert het CPB dat bij lager uitvallende energieprijzen de bbp-groei voor heel 2023 1,9 procent zal zijn. Bij hogere energieprijzen wordt de groei ingeschat op 0,6 procent.

Figuur 2.1

⁷ CPB (2022). Macro Economische Verkenning 2023. Den Haag: Centraal Planbureau.

⁸ Zie o.a. recente analyses van ING (<https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2449789-hoofdeconoom-ing-we-zitten-in-een-milde-economische-recessie>) en Rabobank (<https://www.rabobank.nl/kennis/d011303098-nederlandse-economie-nadert-kantelpunt-hoge-inflatie-veroorzaakt-krimp>).

⁹ De economische groeicijfers van Regio Zwolle zijn berekend op basis van de groeicijfers van de vijf afzonderlijke COROP-regio's (Noord-Overijssel, Zuidwest-Overijssel, Zuidwest-Drenthe, Flevoland en Veluwe), die de regio gedeeltelijk of in zijn geheel overlappen. Hiermee is de groei toegewezen aan Regio Zwolle. Gewogen voor het deel van de bevolking van elk van de COROP-regio's dat tot Regio Zwolle behoort, is de gemiddelde economische groei van Regio Zwolle bepaald. Aanvullend zijn ramingscijfers van de Rabobank gebruikt, die op COROP-niveau een inschatting van de verwachte groei geven voor het jaar 2022.

Figuur 2.2

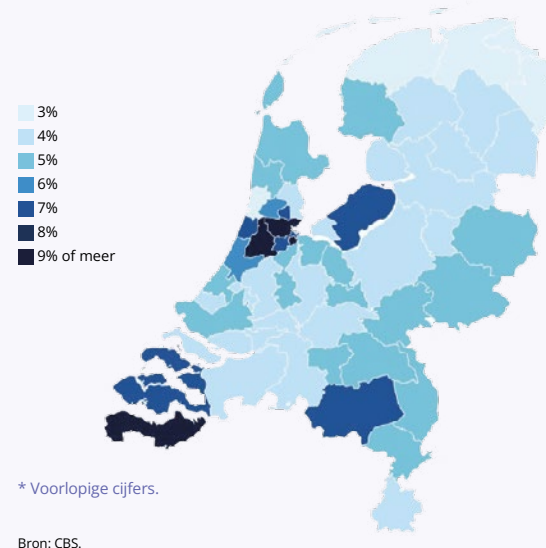
Eerder herstel zorgt voor relatief beperkte regionale groei

De meest recent beschikbare CBS-cijfers over regionale groei geven een indruk van hoe de economische ontwikkeling van Regio Zwolle zich verhoudt ten opzichte van andere regio's. Deze cijfers laten de verschillen in groei zien tussen het tweede kwartaal van 2021 en 2022. Het beeld dat naar voren komt is dat de economie in alle regio's is gegroeid. Een belangrijk deel van de verklaring voor deze algehele groei ligt in het feit dat in het tweede kwartaal van 2021 er nog zware coronamaatregelen van kracht waren, en in het tweede kwartaal van 2022 niet meer. Er is sprake van een forse inhaalgroei. In de meeste regio's was de groei van de economie in het tweede kwartaal van 2022 ongeveer 3 tot 5 procent ten opzichte van het tweede kwartaal van het jaar daarvoor. In een beperkt aantal regio's was de groei aanzienlijk hoger. De horeca en de reisbranche waren hiervoor de voornaamste aanjagers. Met name deze sectoren hadden extra baat bij het afschaffen van de maatregelen tegen het coronavirus.

De regio's die overlap hebben met het gebied van de Regio Zwolle en overige regio's in Noord- en Oost- Nederland kenden een relatief gematigde groei van circa 4 procent. Voor een groot deel van deze regio's geldt dat de bedrijfstakken die profiteerden van het opheffen van de coronamaatregelen daar een relatief klein deel van de economie vormen. Bovengemiddeld aanwezige sectoren in Regio Zwolle, zoals de industrie, de handel en de zorg, hadden zich al eerder hersteld na de eerste reeks opheffingen van coronamaatregelen. Regio's als Haarlemmermeer en Amsterdam kenden daarentegen een bovengemiddelde groei van respectievelijk 21 en 10 procent. Dat is te danken aan het toegenomen vliegverkeer op

ECONOMISCHE GROEI PER REGIO

Volumemutaties brp per COROP-regio; 2^e kwartaal 2022 t.o.v. 2^e kwartaal 2021*.

Schiphol en het herstel van de reisbemiddeling en de horeca. Ook de Zeeuwse regio's profiteren bovenmatig van de afschaffing van de coronamaatregelen. De groei voor heel Zeeland kwam gemiddeld genomen uit op circa 8 procent, vooral doordat de hele provincie profiteerde van het aantrekken van de horeca. Daarnaast zorgde ook de zware industrie in Zeeuws-Vlaanderen voor hoge groei.

Figuur 2.3

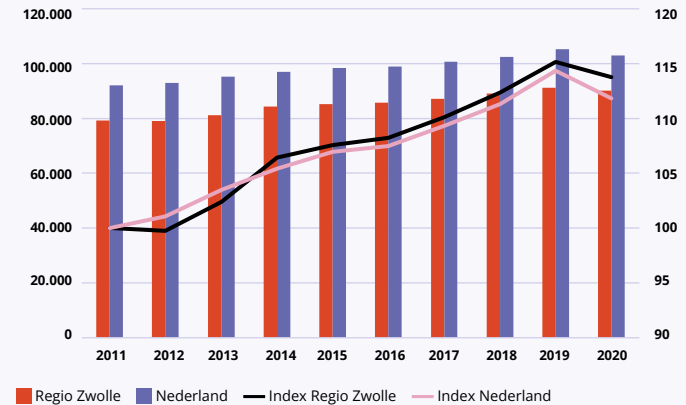
Coronacrisis zorgt voor daling arbeidsproductiviteit

De groei van de economie op lange termijn zal vooral moeten komen van een hogere productiviteit per werkende. Maar al sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw wordt de arbeidsproductiviteit gekenmerkt door een afzwakkende groei, een ontwikkeling die slechts ten dele wordt opgevangen door een toename van het arbeidsaanbod. De groei van de economie (productie) wordt namelijk vooral gerealiseerd door een sterke stijging van het aantal gewerkte uren van reeds werkzame personen en in veel mindere mate door een toename van de productie per gewerkt uur.

Arbeidsproductiviteit is de gemiddelde productie per werknemer per tijdseenheid. Vaak wordt hiervoor een jaar genomen. Als we dan kijken naar het niveau van de arbeidsproductiviteit in Regio Zwolle, dan blijkt deze structureel onder het landelijk gemiddelde te liggen (zie figuur 2.3). We zien ook dat door de coronacrisis de arbeidsproductiviteit een knauw heeft gekregen, die verklaard kan worden door achterblijvende investeringen. In 2020 was de arbeidsproductiviteit per werknemer in Regio Zwolle 1,2 procent lager dan een jaar eerder. Op landelijk niveau was de impact van de coronapandemie nog iets groter; de arbeidsproductiviteit daalde met 2,2 procent. Tegelijk is te zien dat over de periode 2011–2020 de arbeidsproductiviteit in Regio Zwolle per saldo sneller is gegroeid dan het landelijk gemiddelde; een verschil van 2,0 procentpunt. Maar dan nog is het verschil in arbeidsproductiviteit tussen Regio Zwolle en Nederland bijna € 13.000.

ARBEIDSPRODUCTIVITEIT IN REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

Productiviteit per werknemer per arbeidsjaar (balken en linker as) en Index 2011=100 (lijnen en rechter as); 2011–2020* (peildatum 1 januari).

* 2020 is het meest recente jaar qua databeschikbaarheid.

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

2.2 Bedrijven

Aantal vestigingen groeit, maar minder hard dan landelijk

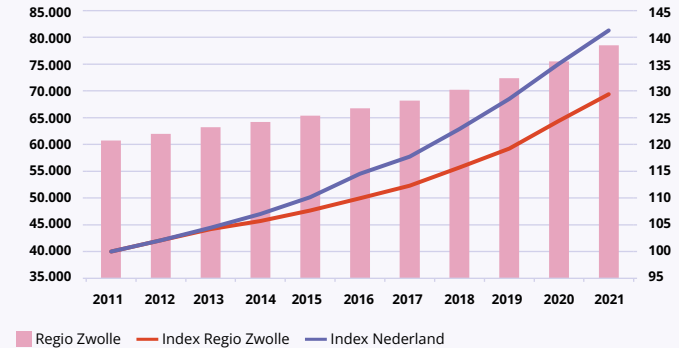
Een bedrijf kan uit meerdere vestigingen of filialen bestaan. Deze kunnen zich in verschillende regio's bevinden, wat bijvoorbeeld geldt voor filialen van winkels en bedrijven met meerdere productie-locaties. Omdat arbeid plaatsvindt op een specifieke locatie, is dit ook de insteek bij de registratie van werkgelegenheid. Zo kan de werkgelegenheid aan de juiste regio worden toegedeeld. Zo telde in april 2021 Regio Zwolle 78.553 bedrijfsvestigingen. Het aantal vestigingen in de regio is daarmee 4,0 procent hoger dan een jaar eerder (+3.000). In Nederland als geheel bedroeg de groei van het aantal vestigingen 4,6 procent. Regio Zwolle telt 4,2 procent van alle vestigingen in Nederland. Dat is een fractie minder dan op basis van de bevolkingsomvang zou mogen worden verwacht. Van de totale Nederlandse bevolking is 4,5 procent in Regio Zwolle woonachtig. Over een langere periode gekeken, is in Regio Zwolle het aantal vestigingen minder sterk gestegen dan in Nederland. Vanaf 2011 tot en met 2021 steeg het aantal vestigingen in Regio Zwolle met 29,4 procent (+17.800). Landelijk was er in deze periode sprake van een stijging van 41,3 procent.

Groei vestigingen vooral toe te schrijven aan eenmanszaken

De toename van het aantal vestigingen in Regio Zwolle is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de ontwikkeling van het aantal eenmanszaken (vestigingen met één werkzame persoon, waaronder zelfstandigen en zzp'ers). In april 2021 telde Regio Zwolle 50.440 eenmanszaken. Dit zijn er bijna 2.700 meer dan in 2020, een toename van 5,6 procent.

ONTWIKKELING BEDRIJFSVESTIGINGEN IN REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

In absolute aantallen (balken en linker as) en Index 2011=100 (lijnen en rechter as); 2011–2021 (peildatum 1 april).

Bron: BIRO, DWE, PWE, Vestigingenregister Flevoland en LISA (bewerking: Provincie Overijssel en Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Landelijk was de groei 5,0 procent.¹⁰ Met een toename van bijna 18.000 vestigingen tussen 2011 en 2021 is het aantal eenmanszaken de grootteklasse van bedrijven die in Regio Zwolle een sterke groei vertoont. Deze ontwikkeling weerspiegelt de tendens van toenemende flexibilisering van de economie: minder personen in loondienst en meer zelfstandigen die flexibel in te huren zijn. De indruk bestaat dat dit geldt voor alle sectoren en dat de groei samenhangt met de toenemende krapte op de arbeidsmarkt. In toenemende mate wordt de keuze gemaakt

om als zelfstandige aan de slag te gaan in plaats van als werknemer in loondienst (te blijven); er is voldoende werk en mede door fiscale regelingen is de vergoeding doorgaans hoger dan wanneer werkzaam in loondienst.¹¹ De microvestigingen (2 tot 9 werkzame personen) laten een lichte daling zien van 2 procent. Het aantal overige mkb-bedrijven, de grootteklassen 10 tot 49 en 50 tot 250 werknemers, nam op de langere termijn daarentegen toe met respectievelijk 7 procent en 1 procent. Het aantal grote vestigingen (250 werkzame personen en meer) liet een kleine toename zien. Regio Zwolle telde in 2021 160 van dit soort vestigingen.

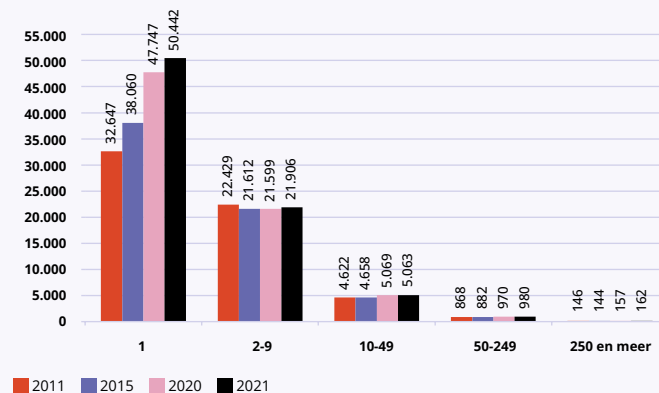
Een groot deel van de eenmanszaken wordt gevormd door zzp'ers. Zzp'ers voorzien in de behoefte aan flexibel inzetbare capaciteit die bedrijven hebben. De zzp'er creëert niet alleen meer flexibiliteit voor zichzelf, maar ook voor de ondernemingen die hen inschakelen. Tegelijkertijd lijken zzp'ers bovengemiddeld gevoelig te zijn voor economische schokken. Dit roept vragen op over de weerbaarheid van zzp'ers wanneer werk en inkomen (deels) wegvallen. Het gaat dan onder andere over financiële veerkracht; in hoeverre ze beschikken over voldoende financiële buffers. Maar ook over de mate waarin zzp'ers in staat zijn zich steeds weer aan te passen aan veranderende omstandigheden. Investering in opleiding en ontwikkeling is hiervoor een probaat middel. Uit verschillend onderzoek blijkt echter dat juist zzp'ers minder geneigd zijn te investeren in opleiding en ontwikkeling, dan werknemers in loondienst.¹²

De economie van Regio Zwolle leunt vooral op het mkb als werkverschaffer. Het mkb (in dit geval de bedrijven met een omvang van tussen 2 en 249 werknemers) vertegenwoordigde in 2021 bij elkaar

Figuur 2.5

SAMENSTELLING VESTIGINGENBESTAND NAAR GROOTTEKLASSE IN REGIO ZWOLLE

In absolute aantallen; 2011, 2015, 2020 en 2021 (peildatum 1 april).

* 2020 is het meest recente jaar qua databeschikbaarheid.

Bron: BIRO, DWE, PWE, Vestigingenregister Flevoland en LISA (bewerking: Provincie Overijssel en Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

- 10 LISA-vestigingenregister.
 11 Interview Bas Doets over observaties en verdiepende inzichten ten aanzien van ontwikkeling aantal eenmanszaken/zzp'ers in gemeente Hardenberg.
 12 De Vor, F. (2020). Zzp in Regio Zwolle; Wie zijn ze, wat doen ze en wat levert het op. Zwolle: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie.

Figuur 2.6

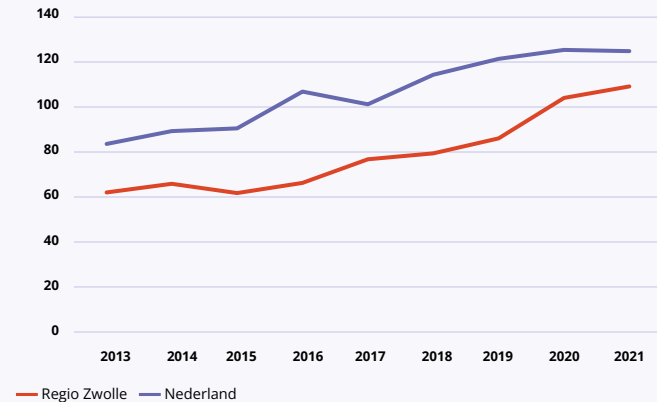
36 procent van het totaal aantal bedrijven, maar was tegelijkertijd goed voor 65 procent van het aantal banen in Regio Zwolle. Daarnaast zorgden de grote bedrijven en instellingen met 250 en meer werknemers voor bijna een vijfde van de totale werkgelegenheid. Eenmansbedrijven waren goed voor 12 procent van de regionale werkgelegenheid.

Aantal in de regio startende bedrijven stijgt harder dan landelijk

Achter de groei van het aantal bedrijfsvestigingen gaat een dynamiek van oprichtingen en opheffingen schuil. In 2021 telde Regio Zwolle gemiddeld 109 nieuw opgerichte bedrijfsvestigingen (inclusief eenmanszaken) per 10.000 inwoners, vier meer dan een jaar eerder. Hoewel landelijk het niveau hoger ligt, 124 oprichtingen per 10.000 inwoners, nam het gemiddeld aantal oprichtingen licht af ten opzichte van 2020. We zien over de afgelopen jaren dat het aantal startende bedrijven in Regio Zwolle structureel onder het landelijk gemiddelde ligt, maar dat er de laatste jaren een inhaalslag gaande lijkt.

ONTWIKKELING STARTENDE BEDRIJVEN IN REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

Aantal startende bedrijven per 10.000 inwoners; 2013–2021 (peildatum 1 april).

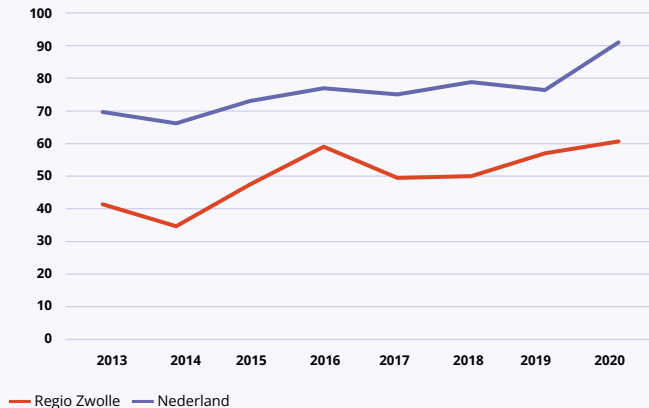

Bron: LISA/Arbeidsmarktinzicht.nl (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Figuur 2.7

ONTWIKKELING STOPPENDE BEDRIJVEN IN REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

Aantal stoppende bedrijven per 10.000 inwoners; 2013–2020 (peildatum 1 april)*.

* 2020 is het meest recente jaar qua databeschikbaarheid.

Bron: LISA/Arbeidsmarktinzicht.nl (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Tegenover het relatief lage aantal startende bedrijven in Regio Zwolle staat een relatief laag aantal bedrijven dat jaarlijks stopt (zie figuur 2.7). In 2020, het meest recente jaar qua databeschikbaarheid, werden in Regio Zwolle 61 vestigingen per 10.000 inwoners opgeheven, vier meer dan een jaar eerder. Landelijk stopten op de 10.000 inwoners gemiddeld 91 bedrijven.

Terugloop in aantal snelgroeiende bedrijven

Snelgroeiende bedrijven functioneren als katalysator voor de regionale economie. Veelvuldig groeien deze bedrijven niet alleen zelf, maar groei betekent doorgaans ook voor de toeleveranciers een toenemende vraag van hun snelgroeiende afnemer. Gegevens op het niveau van de arbeidsmarktregio Regio Zwolle laten zien dat in 2021 30 bedrijven als snelle groeier getypeerd kunnen worden (zie figuur 2.8).¹³ Dit betekent dat de betreffende bedrijven na 3 jaar minimaal een omvang van 50 banen hebben en tegelijk 60 procent of meer zijn gegroeid (in aantal banen).

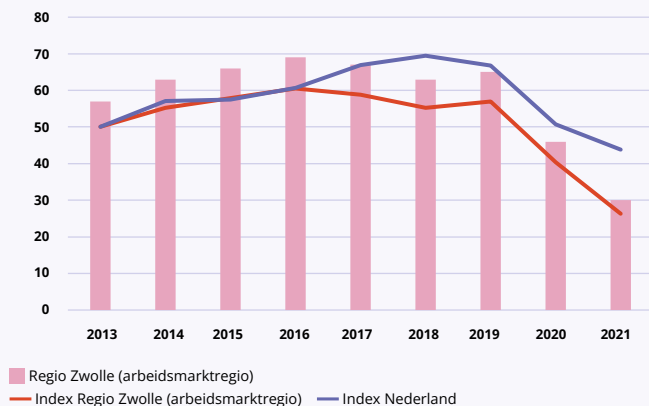
We zien dat na 2019 het aantal snelgroeiende bedrijfsvestigingen in de arbeidsmarktregio Regio Zwolle flink verminderd is. Een ontwikkeling die vergelijkbaar is met de afname op landelijk niveau en samenhangt met de economische krimp die de coronapandemie in 2020 en het eerste deel van 2021 teweeg heeft gebracht. Over de periode 2013 tot en met 2019 kende de ontwikkeling van het aantal snelgroeiende bedrijven in de regio een wisselend verloop, maar per saldo bedroeg de groei 14 procent. Op landelijk niveau was de groei per saldo 34 procent over dezelfde periode.

13 Tot de arbeidsmarktregio Regio Zwolle behoren de volgende vijftien gemeenten: Dalfsen, Elburg, Hardenberg, Hattem, Kampen, Meppel, Nunspeet, Oldebroek, Ommen, Raalte, Staphorst, Steenwijkerland, Westerveld, Zwartewaterland en Zwolle. De arbeidsmarktregio Regio Zwolle overlapt gedeeltelijk met het gebied van gehele Regio Zwolle (22 gemeenten).

Figuur 2.8

ONTWIKKELING SNELGROEIENDE BEDRIJFSVESTIGINGEN IN ARBEIDSMARKTREGIO REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

In absolute aantallen (balken en linker as) en Index 2013=100 (lijnen en rechter as);
2013–2021 (peildatum 1 april).

Bron: LISA/Arbeidsmarktinzicht.nl (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Uitgelicht: Transitieopgave – Nieuwe Economie Index voor Transitie van het bedrijfsleven' (NEx-T)

De economie staat voor grote uitdagingen, onder meer op het gebied van klimaat, circulair ondernemen en inclusiviteit. Dit vraagt om een transitie van onze economie en daarmee van het bedrijfsleven. Om toekomstbestendig te zijn, zullen ondernemers zich bewust moeten zijn van hun impact op de maatschappij en hun ecologische footprint. De vraag is in hoeverre het bedrijfsleven is voorbereid op de zogeheten nieuwe economie. Om hiervan een indruk te krijgen gebruiken we de door RaboResearch ontwikkelde 'Nieuwe Economie Index voor Transitie van het bedrijfsleven' (de NEx-T).¹⁴ Middels een enquête werden ruim 1.500 bedrijven langs zeven dimensies gevraagd naar hun voortgang op en voornemens om te voldoen aan de eisen van de nieuwe economie.

De zeven dimensies zijn: nieuwe rijkdom, echte prijzen, transparante ketens, inclusief ondernemen, groene energie, biodiversiteit en circulaire economie (zie figuur 2.8). Gebaseerd op deze landelijke enquête zijn ook regionale uitsneden gemaakt volgens de regionale kringindeling van de Rabobank. Het grootste deel van Regio Zwolle valt onder de kring Midden Oost Nederland, wat maakt dat we cijfers op dit niveau presenteren.¹⁵

Om het bedrijfsleven een score te geven op de zeven dimensies en het totaal, zijn de antwoorden op de vragen genormaliseerd op een schaal van 1 tot 10. Deze rapportcijfers zijn gemiddeld per dimensie en

¹⁴ Voor meer achtergronden zie: <https://economie.rabobank.com/publicaties/2022/januari/de-transitie-naar-een-duurzame-en-inclusieve-economie-stagneert/>.

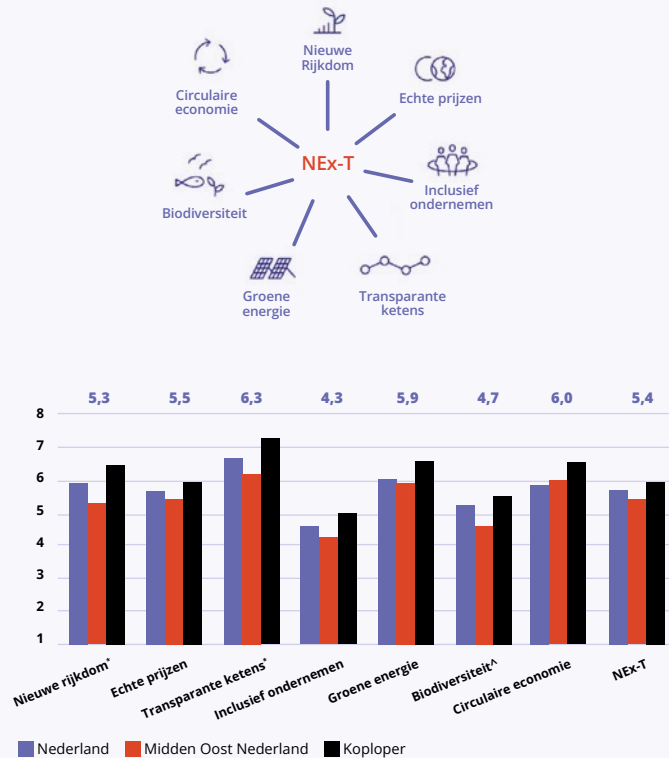
¹⁵ Midden-Oost-Nederland omvat de volgende COROP-regio's, deelgebieden en gemeenten: Noord-Overijssel, Zuidwest-Overijssel, Noord-Veluwe, Apeldoorn e.o., Meppel, Noordoostpolder en Urk.

Figuur 2.9

vervolgens zijn de rapportcijfers voor de dimensies gemiddeld om tot een totaalscore te komen. Als we dit doen voor Nederland als geheel, dan krijgt het bedrijfsleven een 5,8. De helft van de bedrijven scoort lager dan een 6 en slechts 9 procent krijgt een 8 of hoger. Ook bedrijven in Midden Oost Nederland zijn gemiddeld genomen (nog) niet goed voorbereid op de nieuwe economie. De gemiddelde score is een 5,4 – net geen voldoende. Met name op het vlak van Nieuwe Rijkdom (bedrijf is gericht op duurzame groei) en Biodiversiteit (impact van bedrijfsactiviteiten op verscheidenheid planten en dieren) loopt Midden Oost Nederland met een (zware) onvoldoende achter ten opzichte van de rest van Nederland en de koploperregio's. Op het gebied van Transparante ketens (bedrijf streeft ernaar om verantwoordelijkheid te nemen voor wat er in de gehele leveringsketen gebeurt) loopt Midden Oost Nederland weliswaar achter ten opzichte van een koploperregio, maar scoort het wel hoger dan op veel andere dimensies. Op Circulaire economie (bedrijf streeft naar hergebruik en recycling van producten en materialen) scoort de regio Midden Oost Nederland voldoende en hoger dan het landelijk gemiddelde maar lager dan een koploperregio. Verder valt op dat over de gehele linie Inclusief ondernemen (bedrijf heeft strategie gericht op een diverse en inclusieve werkvloer) onvoldoende is.

Daarnaast blijkt de grootte van het bedrijf ertoe te doen. Zo lijken grotere bedrijven over het algemeen beter voorbereid op de nieuwe economie dan kleinere bedrijven. Het grootbedrijf (meer dan 250 werknemers) scoort gemiddeld beter dan het middenbedrijf (50-250 werknemers), dat op zijn beurt beter scoort dan kleine bedrijven (10-50 werknemers) en zogenoemde microbedrijven (1-10 werknemers).

DIMENSIES VAN DE NIEUWE ECONOMIE EN SCORES VOOR NEDERLAND, MIDDEN OOST NEDERLAND EN KOPLOPERREGIO'S, 2022

Bron: RaboResearch.

Figuur 2.10

2.3 Banen

Banengroei trekt aan

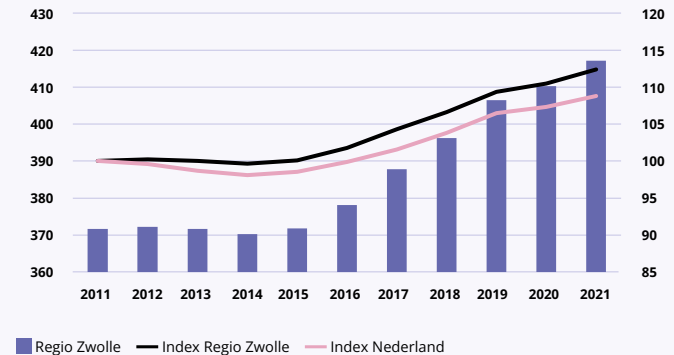
In 2021 werken 417.000 personen in Regio Zwolle, 7.000 meer dan in 2020. De werkgelegenheid in de regio steeg daarmee met 1,7 procent tegenover 1,3 procent landelijk. Na de relatief kleine dip in 2020 lijkt de arbeidsvraag zich weer in vergelijkbare mate te ontwikkelen als in de periode voor de coronacrisis. Over de langere termijn, van 2011 tot 2021, is de werkgelegenheid in Regio Zwolle met 12,3 procent toegenomen. In dezelfde periode bedroeg in Nederland de toename 8,8 procent.

Verdienstelijking economie minder scherp

Drie sectoren nemen in 2021 samen zo'n 45 procent van de regionale werkgelegenheid voor hun rekening. Het betreft de sectoren Handel (74.000 werkzame personen, aandeel van 18 procent), Gezondheids- en welzijnszorg (66.000, 16,0 procent) en Industrie (51.000, 12,0 procent). Op landelijk niveau zijn deze sectoren gezamenlijk verantwoordelijk voor 43 procent van de werkgelegenheid. Overigens zijn dit niet sectoren die over de langere termijn de grootste groei hebben laten zien. Over de periode van 2011 tot en met 2021 steeg in Regio Zwolle de werkgelegenheid in de (middelgrote) sectoren Verhuur en overige zakelijke diensten en Vervoer en opslag met respectievelijk 42 en 28 procent. De grootste relatieve banengroei was te vinden in de sector Waterbedrijven en afvalbeheer. Het aantal banen in deze relatief kleine sector nam in tien jaar tijd toe van 1.380 naar 2.180; een groei van 60 procent. Overigens valt op dat er in Regio Zwolle nauwelijks sectoren zijn die afnemen in werkgelegenheid. Landbouw en Openbaar bestuur en overheidsdiensten laten over een langere periode een relatief kleine

ONTWIKKELING ARBEIDSPLAATSEN IN REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

In absolute aantallen (x 1.000; balken en linker as) en Index 2011=100 (lijnen en rechter as); 2011-2021 (peildatum 1 april).

* 2020 is het meest recente jaar qua databeschikbaarheid.

Bron: BIRO, DWE, PWE, Vestigingenregister Flevoland en LISA (bewerking: Provincie Overijssel en Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

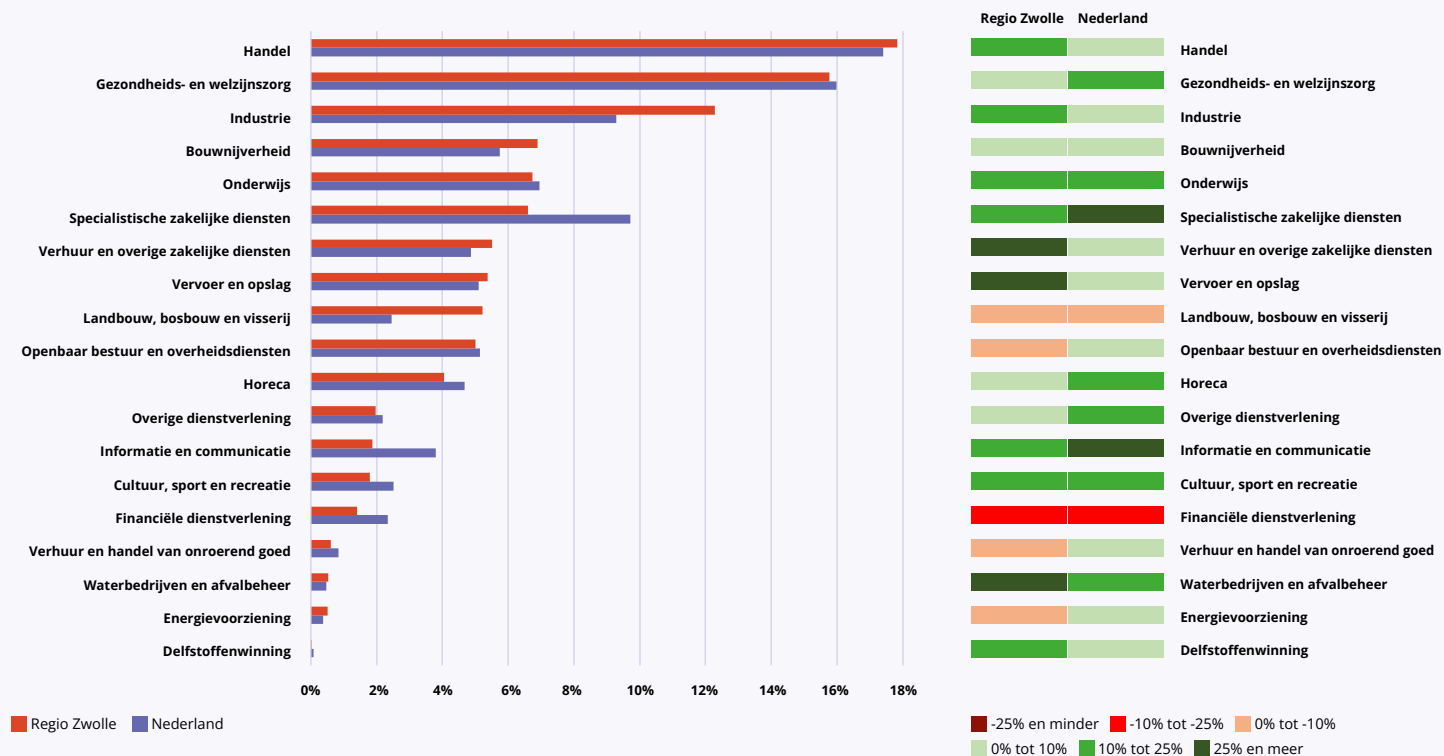
daling van respectievelijk -2 en -1 procent. De grootste daling aan banen vond plaats in de Financiële dienstverlening: -14 procent.

Als we de regionale en landelijke werkgelegenheidsontwikkelingen met elkaar vergelijken dan zien we de nodige kleurverschillen. Waar op landelijk niveau de werkgelegenheidsgroei zich in sterke mate

Figuur 2.11

SAMENSTELLING EN ONTWIKKELING WERKGELEGENHEID NAAR SECTOR IN REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

Verdeling arbeidsplaatsen naar sector in %, 2021 (linker diagram) en relatieve ontwikkeling in %; 2011–2021 (rechter diagram) (peildatum 1 april).

Bron: BIRO, DWE, PWE, Vestigingenregister Flevoland en LISA (bewerking: Provincie Overijssel en Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Figuur 2.12

manifesteert in de dienstverlenende sectoren, is dat beeld in Regio Zwolle diffuser. De verdienstelijking van de economie, een verschuiving van landbouw- en industrie-gerelateerde werkgelegenheid naar meer personen werkzaam in de diensten, is in Regio Zwolle minder scherp dan landelijk. Zo daalde de werkgelegenheid in de agrarische sector in Regio Zwolle met 1 procent tegenover 4 procent landelijk. Maar vooral wordt het verschil gemaakt door de industriector. In de periode 2011–2021 groeide de werkgelegenheid in de sector Industrie bovengemiddeld; in Regio Zwolle met 10 procent tegenover 1 procent landelijk. Tegelijk zien we dat een met de industrie verbonden sector als Vervoer en opslag eveneens sterk groeide in Regio Zwolle (+28 procent), terwijl landelijk de groei relatief beperkt bleef (+5 procent). Het onderstreept de industriële signatuur van de economie van Regio Zwolle.

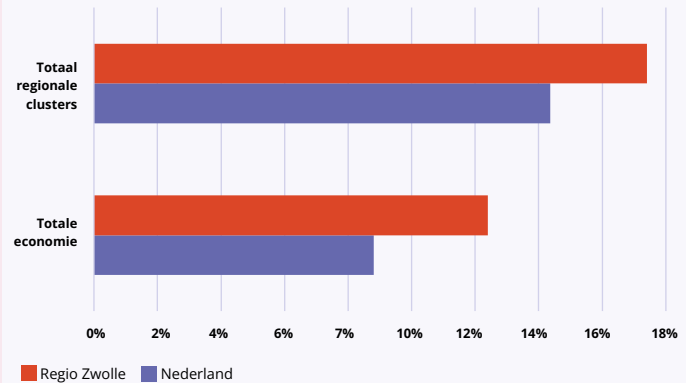
2.4 Regionale clusters

Werkgelegenheid in clusters groeit sneller dan rest economie

De agenda van Regio Zwolle focust op een aantal specifieke sectoren.¹⁶ Oorspronkelijk gaat het om de bewezen sectoren Agro-Food, Health en Kunststoffen en de voor de regio als veelbelovend aangeduide sectoren E-commerce, Logistiek en Vrijtijdseconomie. Slimme maakindustrie is later eveneens benoemd als veelbelovende sector dan wel veelbelovende trend. Een deel van de regionaal bewezen en veelbelovende sectoren (verder regionale clusters genoemd) die in

ONTWIKKELING WERKGELEGENHEID CLUSTERS EN TOTALE ECONOMIE IN REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

Ontwikkeling aantal arbeidsplaatsen in regionale clusters en totale economie, in %; 2011–2021 (peildatum 1 april).

Bron: BIRO, DWE, PWE, Vestigingenregister Flevoland en LISA (bewerking: Provincie Overijssel en Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

deze editie van de monitor aan bod komen, sluiten qua afbakening aan op hun nationale evenknie; de nationale topsectoren. Het betreft de sectoren Agro-Food, Logistiek en Slimme maakindustrie.¹⁷

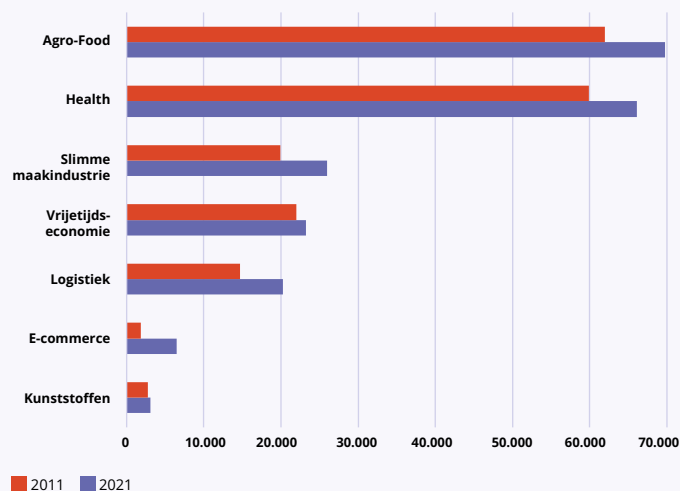
¹⁶ De specifieke sectoren benoemd in de Agenda voor Regio Zwolle, zijn in overeenstemming met de economische agenda van Regio Zwolle 2018–2022, die is opgesteld en wordt gecoördineerd door de Economic Board Regio Zwolle.

¹⁷ De regionale focussector Slimme maakindustrie is afgebakend conform de definities van de nationale topsector HTSM (High Tech Systems and Materials).

Figuur 2.13

WERKGELEGENHEID NAAR CLUSTER IN REGIO ZWOLLE

In absolute aantallen; 2011 en 2021 (peildatum 1 april).

Bron: BIRO, DWE, PWE, Vestigingenregister Flevoland en LISA (bewerking: Provincie Overijssel en Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

De totale werkgelegenheid in de regionale clusters in Regio Zwolle bedroeg in 2021 ruim 215.000 arbeidsplaatsen, 52 procent van de totale regionale werkgelegenheid. Hiermee wijkt de regio enigszins af van de verhoudingen op landelijk niveau. In Nederland als geheel is het aandeel van de werkgelegenheid in de zeven clusters tezamen 48 procent op het totaal. De afgelopen tien jaar is zowel op regionaal niveau als op landelijk niveau aantal arbeidsplaatsen in het totaal van zeven clusters gegroeid. De regionale ontwikkeling overtreft daarbij de landelijk ontwikkeling; 17 procent tegenover 12 procent. Daarnaast is de regionale werkgelegenheid in de clusters sneller gegroeid dan in de totale economie in de regio.

Grote verschillen in groei tussen clusters

Met bijna 70.000 arbeidsplaatsen is Agro-Food het grootste cluster van de regio. Het vormt een belangrijk fundament onder de regionale economie.¹⁸ Wel dient opgemerkt te worden dat het qua groei achterblijft. In tien jaar nam het aantal arbeidsplaatsen met 13 procent toe, wat lager is dan de gemiddelde groei over de clusters (17 procent) en iets hoger dan de werkgelegenheids groei van de totale regionale economie (12 procent). Een ander belangrijk cluster, afgemeten aan de omvang, is Health. In 2021 telde dit cluster ruim 66.000 banen. Met een groei van 10 procent over de laatste tien jaar verloopt de ontwikkeling trager dan gemiddeld.

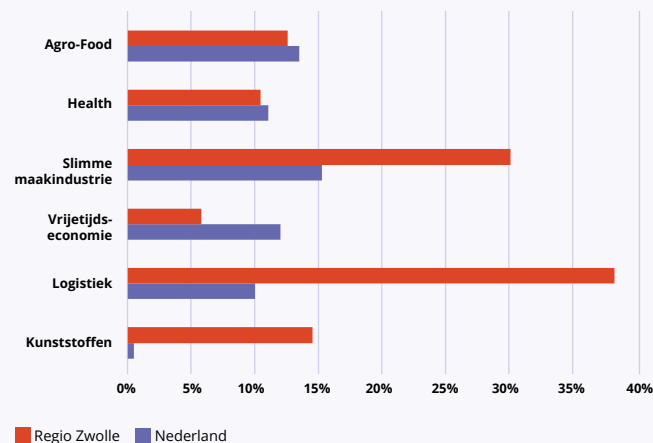
18 Agro-Food omvat een veel breder palet aan activiteiten dan de SBI-indeling voor landbouw: primaire productie, vervaardiging van voedingsmiddelen, kunstmeststoffen en landbouwchemicaliën, handel in landbouwproducten en biotechnologische ontwikkeling. Voor meer details zie: CBS (2017). Monitor topsectoren. Methodebeschrijving en tabellenet. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Figuur 2.14

In de periode 2011–2021 is de werkgelegenheid in de Slimme maakindustrie met bijna 6.000 banen toegenomen naar een totaal van 26.000 banen, een (boven)gemiddelde groei van 30 procent. Het gaat dan onder andere om banen in diverse maakindustrieën zoals de machine- en systeemindustrie, metaalindustrie, automotive en materiaaltechnologie. Vrijtijdseconomie was in 2021 goed voor ruim 23.000 banen. Het is een brede sector die zijn basis vindt in recreatie en toerisme. Onder Vrijtijdseconomie vallen deelsectoren zoals cultuur, recreatie, logiesverstreking, sport en handel in sport- en reisartikelen.¹⁹ Over de periode 2011–2021 groeide het aantal banen in deze brede sector met 6 procent, waarmee het achter bleef bij de regionale en landelijke gemiddelden. Van meer dynamiek was sprake in het cluster Logistiek. De werkgelegenheid steeg met 38 procent naar ruim 20.000 arbeidsplaatsen. Het cluster dat de afgelopen jaren de meeste groei doormaakte is E-commerce (hieronder vallen bedrijfsactiviteiten als online-retail en dienstverlening aan webwinkels). In een periode van tien jaar is het aantal banen bijna verviervoudigd – op landelijk niveau was de groei nog sterker (+273 procent). Maar met ruim 6.400 arbeidsplaatsen blijft het een relatief klein cluster. In termen van werkgelegenheid is met ruim 3.100 arbeidsplaatsen Kunststoffen het kleinste regionale cluster. De afgelopen jaren namen het aantal banen met 14 procent toe in de regio; landelijk bleef het aantal banen nagenoeg onveranderd.

ONTWIKKELING WERKGELEGENHEID NAAR CLUSTER IN REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

Ontwikkeling aantal arbeidsplaatsen per cluster, in %; 2011–2021 (peildatum 1 april)*.

* Omwille van de leesbaarheid van de figuur is de ontwikkeling van het cluster E-commerce weggelaten. In de periode 2011–2021 kende dit cluster een groei in Regio Zwolle en Nederland van respectievelijk 251 procent en 273 procent.

Bron: BIRO, DWE, PWE, Vestigingenregister Flevoland en LISA (bewerking: Provincie Overijssel en Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

¹⁹ De afbakening van de regionale topsector is gebaseerd op de gebruikte sbi-codes uit de notitie De landelijke R&T Standaard, Notitie over bepalen bestedingen en werkgelegenheid in de vrijetijdseconomie op provinciaal niveau, die is ontwikkeld door het Interprovinciaal Overleg (IPO), 2009.

Figuur 2.15

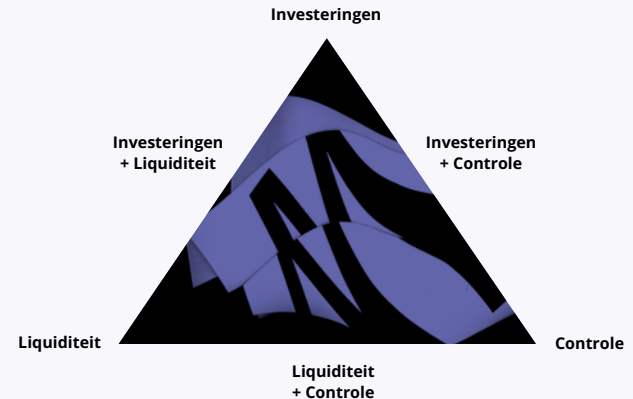
Uitgelicht: Transitieopgave – familiebedrijven in transitie

In Regio Zwolle is het aandeel familiebedrijven relatief hoog. In 2020 was van alle bedrijven met meer dan 2 werknemers 65,1 procent een familiebedrijf, tegenover 59,2 procent landelijk.²⁰ Doordat familiebedrijven een belangrijke rol spelen in de regionale economie is het van belang om deze bedrijven mee te krijgen in transitieopgaven als digitalisering en verduurzaming. Hoe familiebedrijven omgaan met deze transitieopgaven wordt mede bepaald door de eigendomsverhoudingen en de invloed daarvan op strategische beslissingen.

In het overgrote deel van de familiebedrijven heeft de familie volledige controle over de eigendomsstrategie omdat er geen externe eigenaren betrokken zijn. In de regio ligt het aandeel familiebedrijven met niet-familiale minderheidsaandeelhouders op 8,7 procent. De meeste familiebedrijven hebben wel meerdere eigenaren uit dezelfde familie (75,2 procent). Bij de overige familiebedrijven is er één eigenaar (15,3 procent) of is het zeggenschap niet vast te stellen (0,9 procent). Landelijk zijn er meer familiebedrijven met één eigenaar (18,7 procent) en met niet-familiale minderheidsaandeelhouders (10,5 procent), terwijl er minder familiebedrijven zijn met meerdere familie-eigenaren (69,7 procent).

Doordat er in de meeste familiebedrijven meerdere eigenaren actief zijn moet gezamenlijk een strategie worden bepaald. Het onderstaande model geeft inzicht in de verschillende afwegingen die familiebedrijven maken in

VERSCHILLENDE EIGENDOMSSTRATEGIEËN IN FAMILIEBEDRIJVEN

Bron: Baron & Lachenhaur, 2021.

het bepalen van een eigendomsstrategie. Familiebedrijven hebben vaak de wens om controle te houden over de besluitvorming. Het is daardoor niet altijd wenselijk om aandelen uit te geven aan investeerders of om grote leningen aan te gaan, omdat dit een verlies van controle met zich meebrengt. Vaak worden ingehouden winsten gebruikt om investeringen te financieren. Dit gaat ten koste van de liquiditeit van het bedrijf, er kan dan bijvoorbeeld minder dividend worden uitbetaald.

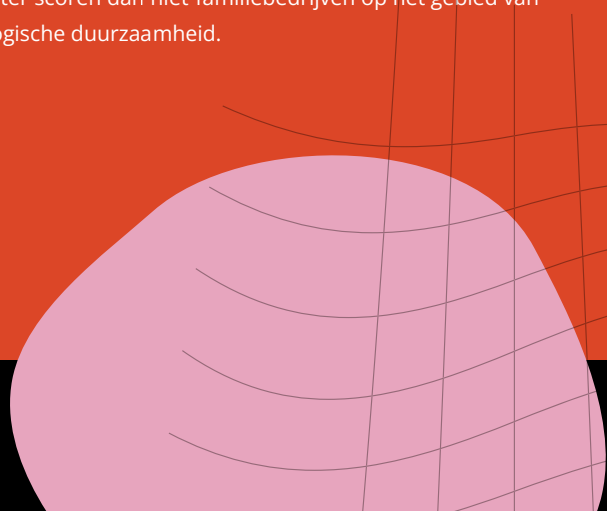
²⁰ CBS, Familiebedrijven in Nederland 2019-2020, November 2021. Alle andere cijfers zijn afkomstig uit dezelfde dataset.

In een deel van de familiebedrijven wordt het eigendom gedeeld door familieleden uit verschillende generaties. Landelijk had ruim 12 procent van de familiebedrijven meer dan één generatie in het bestuur. Maar ook (potentiële) opvolgers die nog niet in het eigendom delen hebben vaak een visie op de koers van het bedrijf. Daarnaast hebben overdragers, zelfs wanneer het eigendom volledig in handen is van de opvolger(s), vaak invloed op de koers van het bedrijf. Discussies tussen generaties over de toekomst van het familiebedrijf zijn dus veelvoorkomend.

Verschillen in normen, waarden en belangen tussen generaties spelen een rol in de onderlinge discussie over toekomstige investeringen. Deze discussies gaan vaak over maatschappelijke transities als verduurzaming of digitalisering: in hoeverre is dit aanleiding om de bedrijfsstrategie aan te passen? Vooral duurzaamheid is een splijtzwam tussen generaties, terwijl het belang van digitalisering breder geaccepteerd is. De nieuwe generatie wil een toekomstbestendig bedrijf en is meer geneigd om investeringen te doen zodat het bedrijf de energietransitie succesvol kan doorstaan. Dit terwijl de oude generatie wellicht bezig

is om middelen uit het bedrijf veilig te stellen voor de pensioenvoorziening.

Familiebedrijven streven meer dan niet-familiebedrijven naar continuïteit in plaats van enkel winstmaximalisatie. Van alle familiebedrijven is 18 procent ouder dan 30 jaar, terwijl dat voor niet-familiebedrijven slechts 8 procent is. Door deze hang naar continuïteit hebben veel familiebedrijven een lange termijn oriëntatie, ze denken niet in jaren maar in generaties. Als we echter kijken naar de prestaties op het gebied van duurzaamheid dan presteren familiebedrijven minder goed dan je misschien zou verwachten gezien de lange termijn oriëntatie. Een recente analyse van verschillende studies komt tot de conclusie dat familiebedrijven slechter scoren dan niet-familiebedrijven op het gebied van ecologische duurzaamheid.

Dit soort vergelijkingen tussen familiebedrijven en niet-familiebedrijven gaan voorbij aan de grote heterogeniteit onder familiebedrijven. Er zitten koplopers tussen, maar ook volgers en achterblijvers. In het regionaal beleid kan het van belang zijn om regionaal leiderschap op dit gebied te stimuleren zodat koplopers andere familiebedrijven kunnen inspireren en kennis kunnen delen. Maar het is ook zaak om de urgentie van deze transitie blijvend onder de aandacht te brengen bij familiebedrijven. Vooral omdat de continuïteit van familiebedrijven onder druk komt te staan wanneer ze niet tijdig inspelen op belangrijke transitieopgaven.

3. MENSELIJK KAPITAAL

- In 2021 namen in Regio Zwolle 5.900 personen extra actief deel aan de arbeidsmarkt ten opzichte van het jaar ervoor. De totale beroepsbevolking groeide hiermee tot 438.900 personen.
- Eind 2021 was 3,3 procent van de regionale beroepsbevolking werkloos (-0,9 procentpunt t.o.v. 2020). Op landelijk niveau was de werkloosheid 4,2 procent.
- Het onbenut arbeidspotentieel is toegenomen. Het grootste deel bestaat uit ongeveer 18.500 deeltijders die gedeeltelijk onbenut zijn; zij willen meer uren maken.
- Werkgevers komen steeds moeilijker aan personeel. Begin 2022 kampt Regio Zwolle met een zeer krappe arbeidsmarkt voor nagenoeg alle beroepsklassen.
- Sterke aanwas van regionaal talent. Afgelopen tien jaar is de totale studentenpopulatie (mbo, hbo, wo) woonachtig in Regio Zwolle toegenomen met 15 procent tegenover 13 procent landelijk.

Menselijk kapitaal is één van de vijf regionale thema's. We sluiten daarop aan door in dit hoofdstuk nader in te gaan op verschillende kenmerken en ontwikkelingen van de regionale arbeidsmarkt. Karakteristieken over de beroepsbevolking en arbeidsdeelname geven een indruk van de omvang en aard van het regionale arbeidsaanbod. In hoeverre er sprake is van mismatches op de regionale arbeidsmarkt brengen we in beeld aan de hand van verschillende schaarste-indicatoren. Tot slot staan we stil bij het opleidingsniveau van het regionale menselijk kapitaal en de aanwas van regionaal talent.

3.1 Arbeidsaanbod- en deelname

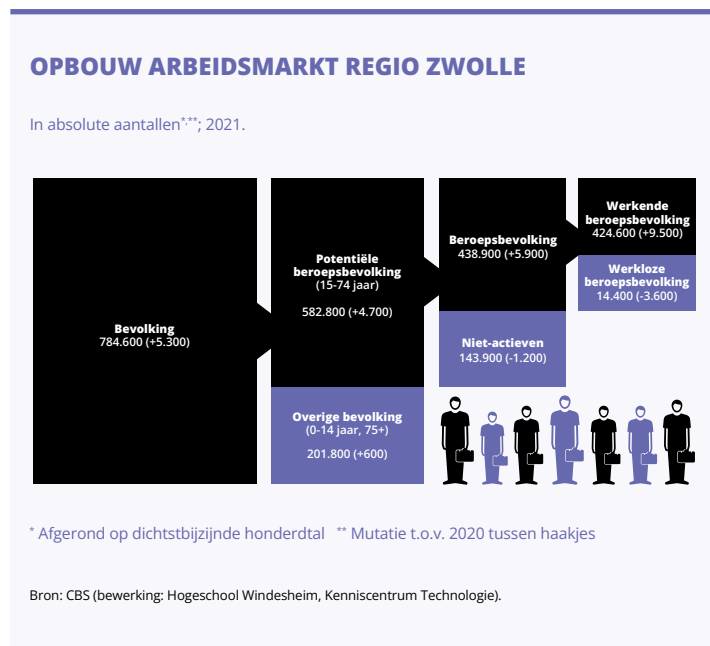
Meer mensen treden toe tot arbeidsmarkt

Alle mensen tussen de 15 en 74 jaar worden tot de potentiële beroepsbevolking gerekend (volgens internationale definities).²¹ Zij zouden in potentie kunnen werken. Kinderen jonger dan 15 jaar (leerplicht) en ouderen vanaf 75 jaar (pensioen) worden hier niet toe gerekend. Van de groep 15 tot en met 74-jarigen woonachtig in Regio Zwolle neemt 75,3 procent deel aan de arbeidsmarkt (dat wil zeggen: werkt of is werkloos (wenst werk, is beschikbaar voor de arbeidsmarkt en zoekt actief naar werk)). In 2021 waren dit ruim 438.900 personen, zij vormen de regionale beroepsbevolking – het feitelijke arbeidsaanbod. Van de beroepsbevolking in Regio Zwolle was in 2021 3,3

21 Sinds 2015 wordt de potentiële beroepsbevolking ruimer gemeten dan voorheen het geval was; 15 tot en met 74 jaar (in plaats van 64 jaar). Hiermee sluit het CBS aan bij de definities die de International Labor Organization en Eurostat aanhouden.

procent werkloos, wat overeenkomt met zo'n 14.400 personen. Niet-actieven zijn de mensen die niet kunnen werken (bijvoorbeeld door ziekte of zorgtaken), die niet willen werken, of die niet verwachten werk te vinden. In 2021 waren dit in Regio Zwolle 143.900 personen.

Figuur 3.1

Opgemerkt moet worden dat sinds 2022 het CBS de cijfers over arbeidsdeelname bepaalt op basis van een nieuwe meetmethode. De meest recente cijfers zijn met deze nieuwe meetmethode bepaald, alsook de cijfers uit voorgaande jaren – deze aanpassing is met terugwerkende kracht doorgevoerd (tot en met 2013). Dit maakt dat de gepresenteerde cijfers over beroepsbevolking, arbeidsparticipatie en werkloosheid in de voorgaande edities afwijken van de cijfers in de 2022-editie van de monitor.²²

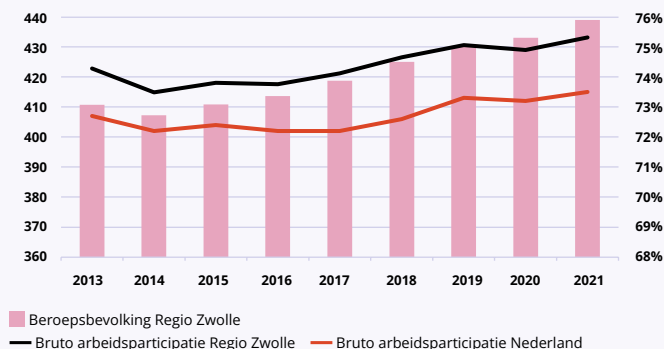
In 2021 namen in Regio Zwolle 5.900 personen extra actief deel aan de arbeidsmarkt ten opzichte van het jaar ervoor. Dit leidde ertoe dat het totale arbeidsaanbod in de regio in 2021 is toegenomen tot zo'n 438.900 personen. Dit komt onder meer doordat het aantal zogeheten niet-actieven met 1.200 personen is afgenomen. Deze ontwikkeling komt onder andere tot uitdrukking in een stijging van de arbeidsparticipatie (zie figuur 3.2). Uitgedrukt als bruto participatiegraad, het aandeel van de beroepsbevolking in de potentiële beroepsbevolking, was de arbeidsparticipatie in 2021 opgelopen tot 75,3 procent (0,4 procentpunt hoger dan in 2020). Op landelijk niveau heeft de arbeidsparticipatie een sprong van 0,3 procentpunt gemaakt ten opzichte van het voorgaande jaar. Hoe dan ook blijft de regionale arbeidsparticipatie boven het landelijk gemiddelde uitsteken.

22 Voor meer details over de nieuwe meetmethode zie: CBS (2021). 'Nieuwe meetmethode van invloed op beroepsbevolkingscijfers'. Nieuwsbericht, 3 december 2021. Beschikbaar via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/corporate/2021/48/nieuwe-meetmethode-van-invloed-op-beroepsbevolkingscijfers>.

Figuur 3.2

BEROEPSBEVOLKING EN ARBEIDSPARTICIPATIE IN REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

In absolute aantallen (x 1.000; balken en linker as) en aandeel (werkzame en werkloze) beroepsbevolking in de potentiële beroepsbevolking in % (lijnen en rechter as); 2013–2021.

* 2020 is het meest recente jaar qua databeschikbaarheid.

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Werkloosheid onder 4 procent

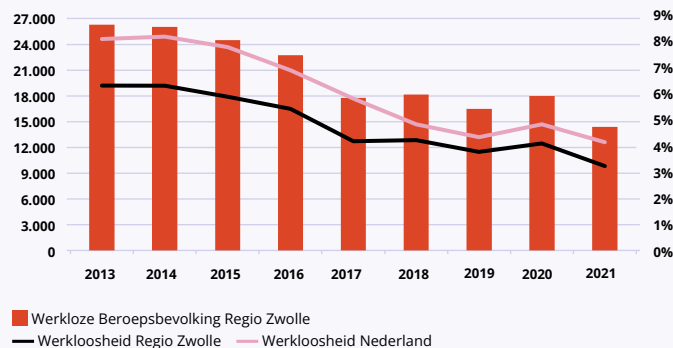
Kijken we naar de ontwikkeling van de werkloosheid in Regio Zwolle dan zien we dat deze, na een stijging in 2020, in 2021 verder gedaald is. Eind 2021 telde de regio 14.400 werklozen; 3,3 procent van de beroepsbevolking. Ten opzichte van een jaar eerder is dit een daling

van 0,9 procentpunt, wat overeenkomt met een afname van 3.600 werkloze personen. De arbeidsmarkt in Regio Zwolle presteerde in die zin beter dan de Nederlandse arbeidsmarkt, waar de werkloosheid 4,2 procent bedroeg (en met 0,7 procentpunt gedaald is ten opzichte van het voorgaande jaar). Tegelijk geeft het lage werkloosheidscijfer uitdrukking aan de bovengemiddelde krapte op de regionale arbeidsmarkt.

Figuur 3.3

WERKLOZE BEROEPSBEVOLKING EN WERKLOOSHEID IN REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

In absolute aantallen (balken en linker as) en aandeel werkloze personen van de beroepsbevolking in % (lijnen en rechter as); 2013–2021.

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Toename onbenut arbeidspotentieel

Naast werklozen zijn er groepen personen die in potentie (extra) beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt. Het onbenut arbeidspotentieel worden deze groepen tezamen genoemd. Het onbenut arbeidspotentieel bestaat uit werklozen, aangevuld met semi-werklozen en onderbenutte deeltijdwerkers. Iemand is werkloos als hij of zij geen betaald werk heeft, recent naar werk heeft gezocht én direct aan de slag kan. Semi-werklozen staan iets verder af van de arbeidsmarkt. Zij hebben óf recent werk gezocht óf zijn direct beschikbaar. Onderbenutte deeltijdwerkers werken in deeltijd in hun grootste werkkring, willen meer uren werken en zijn daarvoor ook beschikbaar. Deze groepen zijn deels niet in beeld bij instanties, maar wel een interessante doelgroep in een tijd waar de schaarste aan geschikt personeel in veel sectoren nijpend is.

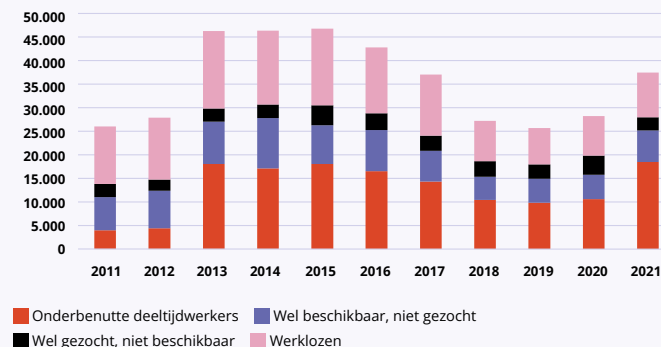
In 2021 behoorde 10,0 procent van de bevolking van 15 tot 75 jaar tot het onbenut arbeidspotentieel in de arbeidsmarktregio Regio Zwolle (zie tekstbox 'Regio Zwolle: regionaal samenwerkingsverband en arbeidsmarktregio'). Dit is nagenoeg gelijk aan het landelijk gemiddelde van 10,1 procent.²³ Ten opzichte van een jaar eerder is in 2021 het aantal personen in de arbeidsmarktregio, dat als onbenut arbeidspotentieel kan worden aangeduid, met 33 procent toegenomen. Daarmee telde het onbenut arbeidspotentieel in 2021 ruim 37.500 personen (zie figuur 3.4). Hiervan zijn ongeveer 18.500 deeltijders die gedeeltelijk onbenut zijn; zij willen meer uren maken. Een iets kleiner

deel betreft de semi-werklozen: ruim 6.700 personen zijn op korte termijn beschikbaar maar hebben niet recent gezocht en anderen (2.800 personen) hebben wel gezocht maar zijn op korte termijn niet beschikbaar. Daarnaast zijn er 9.500 werklozen in de arbeidsmarktregio, personen die geen betaald werk hebben en direct aan de slag kunnen.

Figuur 3.4

ONBENUT ARBEIDSPOTENTIEEL ARBEIDSMARKTREGIO REGIO ZWOLLE

In absolute aantallen; 2011–2021.

Bron: CBS/ArbeidsmarktInzicht.nl (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

23 CBS (2022). 'Relatief veel onbenut arbeidspotentieel boven de grote rivieren'. Nieuwsbericht, 13 juni 2022. Beschikbaar via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/24/relatief-veel-onbenut-arbeidspotentieel-boven-de-grote-rivieren>.

De crux bij onbenut arbeidspotentieel is in hoeverre het onbenutte 'benutbaar' is. Cijfermatig wordt een beeld gegeven van een betrekkelijk ruim potentieel aan extra arbeidsaanbod, terwijl onvoldoende duidelijk is of de mensen wel (extra) willen werken: is het arbeidspotentieel daadwerkelijk onbenut?

3.2 Arbeidsmarktspanning

Aantal vacatures bereikt nieuw record

Een indicator voor de (onvervulde) vraag naar arbeid is het aantal (openstaande) vacatures bij bedrijven en instellingen. Figuur 3.5 geeft een indruk van de ontwikkeling van het aantal online openstaande vacatures voor de arbeidsmarktregio Regio Zwolle en Nederland. Het gaat hierbij om de vacatures die het UWV online op werk.nl voor

werkzoekenden zichtbaar maakt. Zowel voor Nederland als voor de arbeidsmarktregio Regio Zwolle komt het beeld naar voren van een arbeidsmarkt die volledig overspannen is – de arbeidsmarktregio Regio Zwolle zelfs in sterkere mate dan Nederland als geheel. In juni 2022 piekte het aantal openstaande vacatures in Regio Zwolle naar 12.200, zo'n 2.000 meer dan in mei 2021 – tot dat moment de maand met het hoogste aantal openstaande vacatures. Deze cijfers onderstrepen eens te meer dat werkgevers veel moeite hebben om vacatures te vervullen. En gezien de groei van het aantal vacatures is het vinden van geschikt personeel de afgelopen maanden alsmaar lastiger geworden.

Arbeidsmarkt extreem krap, vooral voor ICT beroepen

Dat de regionale arbeidsmarkt in toenemende mate overspannen raakt is eveneens goed te zien aan de spanningsindicator. De spanningsindicator is een maat die de krapte (spanning) op

REGIO ZWOLLE: REGIONAAL SAMENWERKINGSVERBAND EN ARBEIDSMARKTREGIO

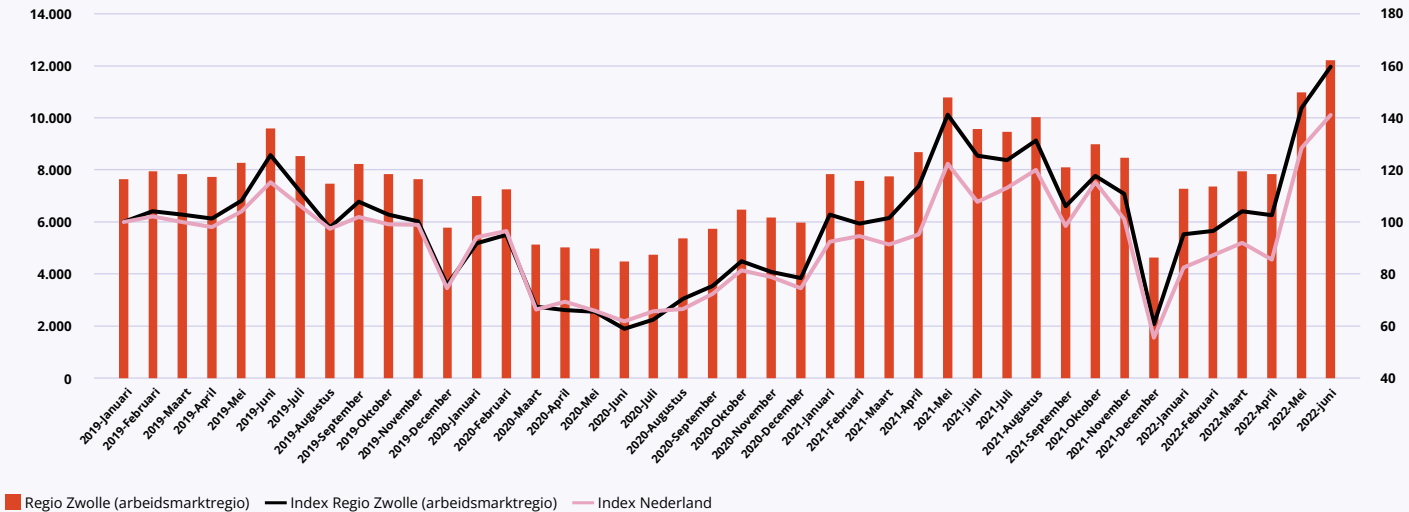
De Regio Zwolle Monitor brengt de economische ontwikkeling in beeld van Regio Zwolle. Cijfers zijn zoveel als mogelijk gepresenteerd voor het gebied van de 22 samenwerkende gemeenten, verenigd in het regionale samenwerkingsverband Regio Zwolle. Op het gebied van arbeidsmarktinformatie zijn data, veelal ontsloten via het UWV, niet zelden alleen beschikbaar op het ruimtelijk schaalniveau van arbeidsmarktregio's. In het geval van Regio Zwolle overlapt de

gelijknamige arbeidsmarktregio gedeeltelijk het samenwerkingsverband van de 22 gemeenten. Tot de arbeidsmarktregio Regio Zwolle behoren de volgende vijftien gemeenten: Dalfsen, Elburg, Hardenberg, Hattem, Kampen, Meppel, Nunspeet, Oldebroek, Ommen, Raalte, Staphorst, Steenwijkerland, Westerveld, Zwartewaterland en Zwolle. Zodoende gebruiken we enkele keren cijfermateriaal dat is geaggregeerd op het niveau van de arbeidsmarktregio.

Figuur 3.5

ONLINE OPENSTAANDE VACATURES IN DE ARBEIDSMARKTREGIO REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

In absolute aantallen (balken en linker as) en Index 2018-juli=100 (lijnen en rechter as); 2018-juli–2022-juni (per maand).

Bron: UWV/Arbeidsmarktinzicht.nl (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

de arbeidsmarkt weergeeft. Een lage spanning betekent dat het voor werkgevers gemakkelijk is om een vacature te vervullen. Het aantal kortdurend werklozen (<6 maanden) met een passende opleiding is dan groter dan het aantal vacatures. Een hoge spanning betekent dat kortdurend werklozen de banen bij wijze van spreken voor het

uitzoeken hebben. Bij een spanningsindicator van 1 is de arbeidsmarkt in evenwicht.

Vanaf begin 2021 is de krapte op de arbeidsmarkt in zowel Regio Zwolle als Nederland explosief gestegen. In het eerste kwartaal van

Figuur 3.6

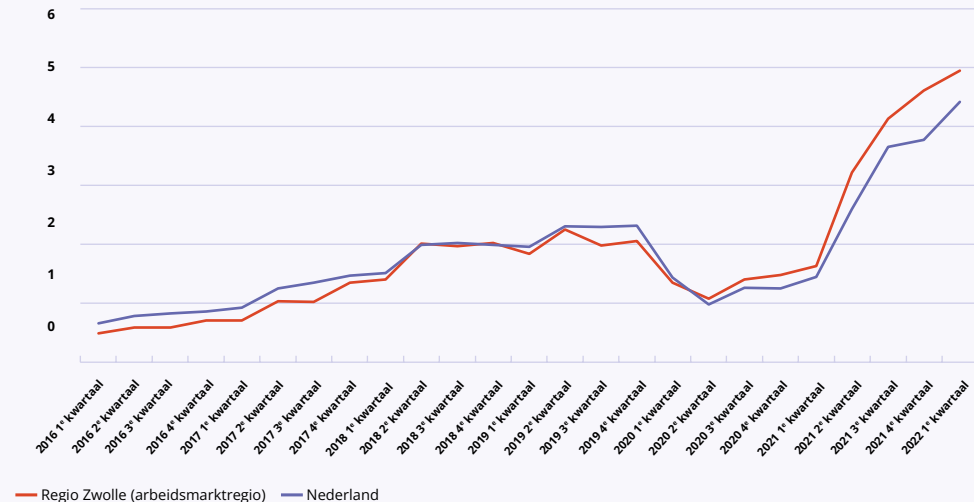
2022 is de spanningsindicator voor Regio Zwolle gestegen tot 4,95 en voor Nederland tot 4,42 punten; beide zijn als zeer krap te typeren. Dit is vooral het gevolg van de inhaalslag die de economie maakt na een periode van beperkende coronamaatregelen. Er was sprake van een minder krappe arbeidsmarkt. Werkgevers konden makkelijker personeel vinden en werkzoekenden ervaren meer concurrentie van andere werkzoekenden. Vanaf begin 2021 is deze situatie omgekeerd. Het is voor werkgevers moeilijker om personeel te vinden en werkzoekenden hebben doorgaans de keuze uit meerdere banen. De krapte op de arbeidsmarkt ligt momenteel ruim boven die van eind 2019, vlak voor de uitbraak van de coronapandemie.

Hoewel er verschillen in spanning zijn tussen de beroepsklassen, was in het eerste kwartaal van 2022 voor alle beroepsklassen in Regio Zwolle de arbeidsmarktsituatie, volgens UWV-definities, als krap dan wel zeer krap

te typeren (zie figuur 3.7). Dit is een situatie die in grote mate overeenkomt met het landelijke beeld. Kenmerkend, zowel landelijk als regionaal, is de extreme krapte op de markt voor ICT beroepen.

ONTWIKKELING ARBEIDSMARKTSPANNING ARBEIDSMARKTREGIO REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

Spanningsindicator; 2016-1^e kwartaal–2022-1^e kwartaal (per kwartaal).

Bron: UWV/ArbeidsmarktInzicht.nl (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Figuur 3.7

ARBEIDSMARKTSPANNING NAAR BEROEPSKLASSE ARBEIDSMARKTREGIO REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

Scores spanningsindicator arbeidsmarkt per beroepsklasse; 2022-1^e kwartaal.

Beroepsklasse	Regio Zwolle	Nederland
Agrarische beroepen	2,35	1,91
Bedrijfseconomische en administratieve beroepen	5,57	5,07
Commerciële beroepen	6,17	5,85
Creatieve en taalkundige beroepen	2,59	1,92
Dienstverlenende beroepen	7,57	5,13
ICT beroepen	16,00	16,00
Managers	5,40	4,64
Openbaar bestuur, veiligheid en juridische beroepen	5,49	5,15
Pedagogische beroepen	3,54	4,57
Technische beroepen	5,98	4,95
Transport en logistiek beroepen	4,30	4,39
Zorg en welzijn beroepen	5,27	5,23
Totaal	4,95	4,42

■ Ruim ■ Gemiddeld ■ Krap ■ Zeer krap

Bron: UWW/Arbeidsmarktinzicht.nl (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

3.3 Talent en ontwikkeling

Helft van de beroepsbevolking in Regio Zwolle is middelbaar opgeleid

Een maatstaf voor de kwaliteit van menselijk kapitaal is opleidingsniveau. Een hogere kwaliteit van het regionale menselijk kapitaal vertaalt zich in een hoger productiviteitsniveau in een regio – een verband dat doorgaans sterk is.²⁴ Onderwijs en opleiding stellen een beroepsbevolking in staat hun kennis en vaardigheden te vergroten en daarmee hun productiviteit. Daarnaast blijkt dat bij een hoger kwaliteitsniveau van het menselijk kapitaal de ontwikkeling van kennis en de toepassing van nieuwe technologieën sneller en effectiever te kunnen plaatsvinden dan bij een minder hoog kwaliteitsniveau.

Als we naar de ontwikkeling van het opleidingsniveau van de beroepsbevolking in Regio Zwolle kijken, dan zien we dat dit de afgelopen jaren is toegenomen. In 2021 was ruim 35 procent van de beroepsbevolking hoogopgeleid – 2 procentpunt hoger dan een jaar eerder, waarmee de groei versnelt. In 2011 was het aandeel van hbo en academisch opgeleiden nog 26 procent. Een vergelijking met de landelijke ontwikkelingen lijkt dit te ondersteunen. Het landelijke

24 CBS (2015). De Nederlandse Economie. Productiviteit in Nederland 2002–2014: economische groei, productiviteit en de crisis. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

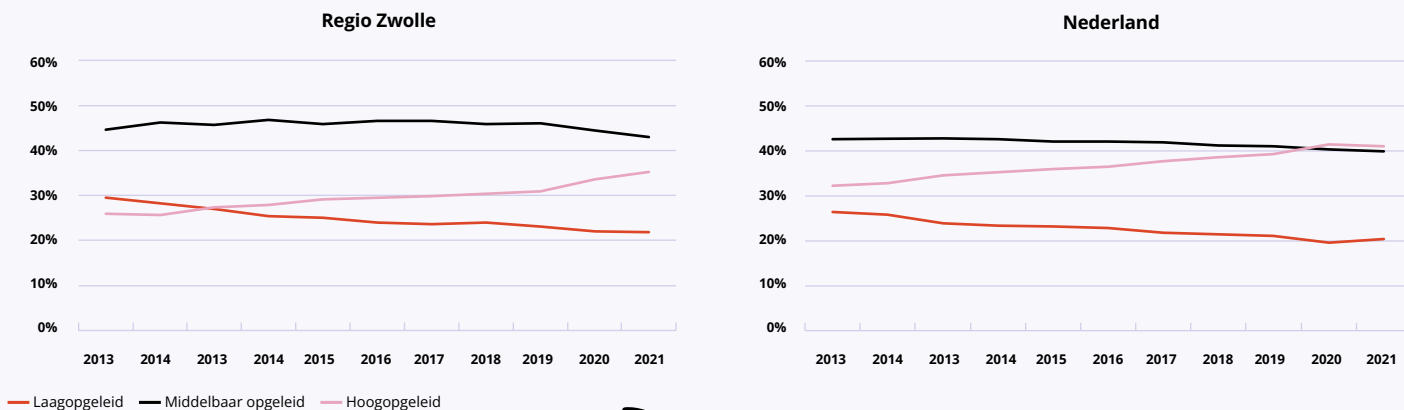
aandeel hoogopgeleiden stagneert sinds 2020, terwijl het aandeel in Regio Zwolle in toenemende mate stijgt. Zowel in absolute zin als in vergelijking met Nederland is de beroepsbevolking in Regio Zwolle overwegend middelbaar opgeleid (havo, vwo, mbo 2, 3 en 4). In 2021 was 43 procent middelbaar opgeleid, een percentage dat de afgelopen jaren licht is gedaald. Relatief sterk gedaald over de jaren is het aandeel laagopgeleiden; in 2021 is 22 procent van beroepsbevolking laagopgeleid (vmbo,

mbo 1), 7 procentpunt lager dan in 2011. Een ontwikkeling die vergelijkbaar is met de ontwikkeling op landelijk niveau. Overigens kan afgevraagd worden of opleidingsniveau aan betekenis aan het verliezen is als indicator voor kwaliteit van menselijk kapitaal. Dit vanwege het groeiende besef van de noodzaak van een leven lang ontwikkelen, waarbij in toenemende mate het accent komt te liggen op de ontwikkeling van skills (zie ook “Transitieopgave – skills gerichte arbeidsmarkt”, verderop in dit hoofdstuk).

Figuur 3.8

OPLEIDINGSNIVEAU BEROEPSBEVOLKING IN REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

Verdeling naar opleidingsniveau Regio Zwolle (linker diagram) en Nederland (rechter diagram) in %; 2011–2021.

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Figuur 3.9

Sterke aanwas regionaal talent

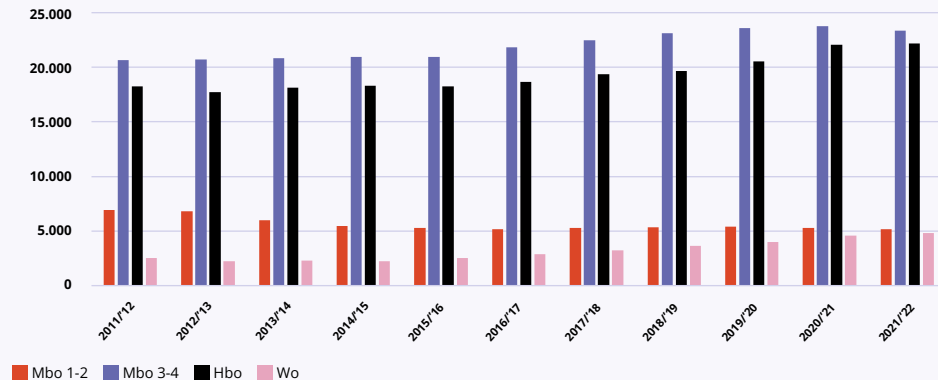
Om uitdagingen op de regionale arbeidsmarkt – nu en in de toekomst – aan te kunnen, zijn voldoende en geschikte werknemers nodig, die beschikken over de vaardigheden en flexibiliteit om te kunnen omgaan met veranderingen op de arbeidsmarkt. Ontwikkelingen van het aantal studenten, woonachtig in de regio, geven een indruk van hoe de beschikbaarheid van regionaal talent – de toekomstige werknemers – zich ontwikkeld. Tot studenten rekenen we personen die een voltijds- of deeltijdopleiding volgen aan een instelling voor middelbaar beroepsonderwijs (mbo), hoger beroepsonderwijs (hbo) of wetenschappelijk onderwijs (wo). Scholieren aan het voortgezet onderwijs zijn buiten beschouwing gelaten.

In de afgelopen tien jaar is de totale studentenpopulatie woonachtig in Regio Zwolle toegenomen van zo'n 48.000 naar bijna 55.500 studenten, een groei van 15 procent. In dezelfde periode nam de landelijke populatie toe met 13 procent. Een groei die overigens in het studiejaar 2021/22 lijkt af te vlakken. In Regio Zwolle bestaat het grootste deel van de populatie uit studenten die een mbo-opleiding op niveau 3 of 4 volgen. Maar geleidelijk aan hebben de hbo-studenten terrein gewonnen. In de

periode 2011/12–2021/22 is het aantal hbo-studenten toegenomen van zo'n 18.000 naar 22.000 studenten; een groei van 22 procent. Ter vergelijking: in dezelfde periode groeide het aantal mbo-studenten (niveau 3 en 4) met 13 procent. Maar de categorie studenten die het hardst gegroeid is, zijn de universiteitsstudenten. De populatie groeide van ruim 2.500 naar bijna 4.800 studenten (+89 procent). Daartegenover staat dat het aantal mbo-studenten, die een opleiding op niveau 1 en 2

ONTWIKKELING AANTAL STUDENTEN NAAR ONDERWIJSOORT WOONACHTIG IN REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

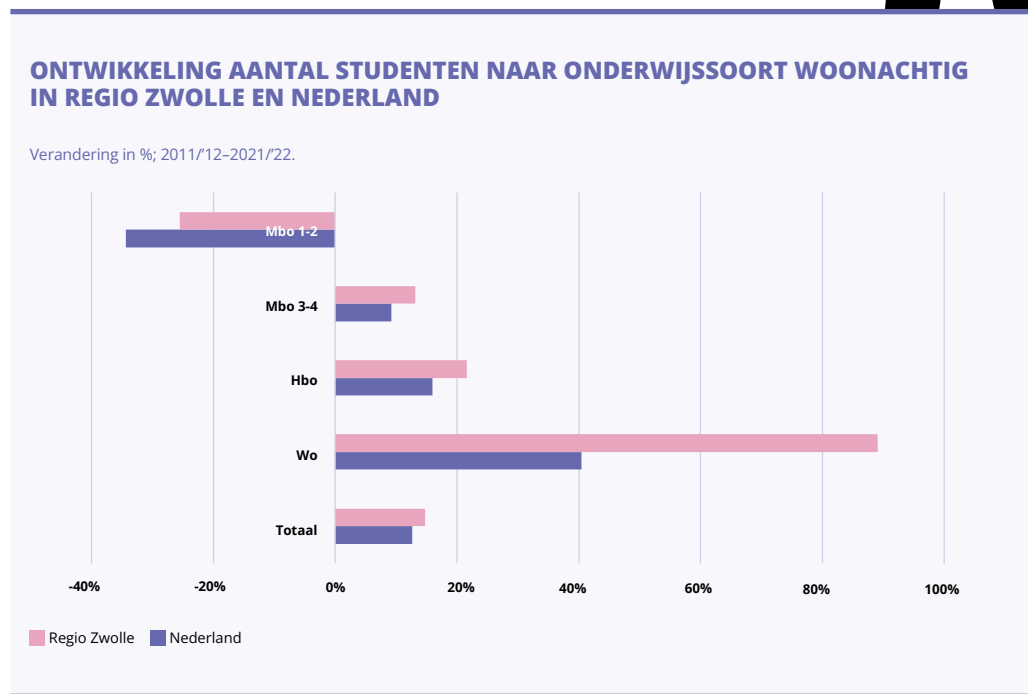
Verandering in %, 2011/12–2021/22.

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

volgen, een tegenovergestelde ontwikkeling doormaakte; deze groep studenten nam af met bijna 26 procent. Zetten we de regionale ontwikkeling af tegen de landelijke, dan zien we dat de aanwas van nieuwe studenten in Regio Zwolle, met uitzondering van de mbo-studenten (niveau 1 en 2), een sterkere groei heeft doorgemaakt (figuur 3.10).

Figuur 3.10

Uitgelicht: Transitieopgave – skills gerichte arbeidsmarkt

De arbeidsmarkt wordt steeds dynamischer en vraagt om grote wendbaarheid en flexibiliteit van zowel werknemers als organisaties. Kennis en vaardigheden op peil houden door bij-, om- en herscholing: het is een voorwaarde voor werknemers en werkgevers om te kunnen meebewegen met de voortdurende veranderingen op de arbeidsmarkt. Beroepen vereisen naast een degelijke inhoudelijke vooropleiding steeds vaker een variëteit aan (nieuwe) skills. Skills zijn de verzameling van kennis, vaardigheden en competenties (onder andere houding en gedrag) die ervoor zorgen dat iemand productief is in het uitvoeren van werkzaamheden waarvoor die skills nodig zijn. Het gaat om aan te leren technische of professionele skills, die aantoonbaar zijn via diploma's, certificaten of werkervaring alsook om meer subjectieve of lastiger te kwantificeren soft skills, zoals communicatieve vaardigheden en creatief of oplossingsgericht kunnen denken en werken. Inzicht in iemands persoonlijke skills kan helpen om een passende baan te vinden en/of om te duiden welke ontwikkeling nodig is voor baanbehoud of om tot een volgende loopbaanstap te komen. Er wordt daarom steeds vaker gepleit voor een meer op skills gerichte arbeidsmarkt.²⁵ Maar een dergelijke focus op skills is nog lang niet bij alle actoren op de scholings- en arbeidsmarkt aanwezig. Het diploma, als indicator van de gevolgte opleiding, wordt vaak nog als standaard gebruikt als indicatie van iemands vaardigheden, maar is onvoldoende om over de hele

loopbaan een duidelijk beeld te geven van de skills van (potentiële) werknemers.

De verwachting is dat een meer op skills gerichte arbeidsmarkt de aansluiting tussen vraag en aanbod zal verbeteren en zal bijdragen aan deelname aan gerichte om- en bijscholing.²⁶ Werven en selecteren op basis van een bredere set van kennis, vaardigheden en competenties vergroot de potentie om vraag en aanbod bij elkaar te brengen. Juist bij werkenden met ervaring zijn er tal van skills ontwikkeld die niet worden vertegenwoordigd door een diploma. Een op skills gerichte arbeidsmarkt geeft inzicht in welke skills relevant zijn en verder ontwikkeld dienen te worden om betere matches tot stand te brengen. Dit kan onder andere weer bijdragen aan een gerichte deelname aan leven lang ontwikkelen, verbetering van van-werk-naar-werk trajecten, versterking van intersectorale mobiliteit – oftewel, het draagt bij aan een duurzamere inzetbaarheid van mensen en een inclusievere arbeidsmarkt.

Voor de ontwikkeling naar een meer skills gerichte arbeidsmarkt is beter inzicht nodig in vraag en aanbod. Er zijn de laatste jaren ongeveer vijftig initiatieven door het land ontstaan om meer grip te krijgen op skills.²⁷ Onder andere voor Regio Zwolle (arbeidsmarktregio), heeft SkillsInzicht alle online vacatures geanalyseerd die in de arbeidsmarktregio zijn ontstaan. Het helpt een indruk te krijgen wat in Regio Zwolle veelgevraagde skills zijn. Zo blijkt dat in 2021 de professionele skill consultancy het vaakst gevraagd werd; in 9,6 procent van de in de arbeidsmarktregio

²⁵ SER (2021) Samen toewerken naar een meer skills gerichte arbeidsmarkt. Den Haag: Sociaal-Economische Raad.

²⁶ Zie onder andere: Heyma, A., Prevoo, T., Goedhart, R., Künn-Nelen, A., Montizaan, R. en S. Steens (2022). Inzicht in skills; een verkenning van Nederlandse initiatieven. Amsterdam: ROA en SEO Economisch Onderzoek.

²⁷ Idem.

Regio Zwolle ontstane vacatures (4.600 vacatures) (zie figuur 3.11). Evenals een jaar eerder was consultancy ook de meest gevraagde professionele skill, hoewel het aandeel 3 procentpunt lager lag. De overige skills uit de top 10 ontlopen elkaar relatief weinig. In 4 à 5 procent van de vacatures worden de betreffende skills gevraagd. Naast de zogeheten professionele skills is ook gekeken naar de – minder specifieke – soft skills (figuur 3.12).

Inventarisatie van deze vaardigheden leert dat communicatie in ruim 20 procent van de vacatures een belangrijk vereiste is voor veel beroepen. Eveneens veel genoemde soft skills in vacatures die ontstaan zijn in de regio zijn zelfmotivatie (18,2 procent) en werken in groepsverband (17 procent). In een meer skills gerichte arbeidsmarkt loont het voor werkenden en werkzoekenden om nadrukkelijker de (veelgevraagde) soft skills te ontwikkelen.

Figuur 3.11

TOP 10 MEEST GEVRAAGDE PROFESSIONELE SKILLS ARBEIDSMARKTREGIO REGIO ZWOLLE

Het aandeel vacatures waarin de skill gevraagd wordt in %; 2020 en 2021.

Professionele skill	2020	2021	
Consultancy	6,6	9,6	↑
Coaching en Begeleiding	0,9	5,8	↑
Financiën	5,2	5,6	↑
Administratieve Werkzaamheden	5,3	5,3	—
Techniek	5,0	5,2	↑
Schoonmaak	3,5	5,0	↑
Retail	3,3	4,8	↑
Innovatie	3,8	4,7	↑
Logistieke Operaties	1,9	4,6	↑
Horeca	2,3	4,4	↑

Bron: SkillsInzicht.nl (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Figuur 3.12

TOP 10 MEEST GEVRAAGDE SOFT SKILLS ARBEIDSMARKTREGIO REGIO ZWOLLE

Het aandeel vacatures waarin de skill gevraagd wordt in %; 2020 en 2021.

Soft skill	2020	2021	
Communicatie	16,3	20,3	↑
Zelfmotivatie	16,2	18,2	↑
Werken in Groepsverband	14,7	17,0	↑
Servicegerichtheid	8,3	11,3	↑
Coördineren	6,4	9,1	↑
Aanpassingsvermogen	9,5	8,8	↓
Doelgericht	7,0	7,8	↑
Aandacht voor Detail	4,5	7,6	↑
Gepassioneerd	5,9	6,3	↑
Gepassioneerd	5,0	6,2	↑

Bron: SkillsInzicht.nl (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

4. LEEFOMGEVING

- **In 2022 heeft de bevolkingsomvang de grens van 790.000 inwoners doorbroken; het inwoneraantal is met 0,8 procent gegroeid ten opzichte van een jaar eerder.**
- **De instroom van nieuwe inwoners van elders uit het land is de belangrijkste aanjager van groei.**
- **In 2050 heeft Regio Zwolle naar schatting 809.000 inwoners; 2 procent meer dan nu. Landelijk is de verwachte bevolkingsgroei 11 procent.**
- **In de eerste helft van 2022 werd gemiddeld € 397.500 betaald voor een woning in Regio Zwolle; ruim € 30.000 onder de gemiddelde landelijke woningverkoopprijs.**
- **De gemiddelde woningprijsstijging begint af te vlakken. Medio 2022 was de gemiddelde verkoopprijs van een woning 14 procent hoger dan een jaar eerder; tussen 2020 en 2021 was de stijging 16 procent.**

In dit hoofdstuk gaan we in op enkele onderwerpen die relevant zijn voor het regionale thema Leefomgeving. Aan de hand van verschillende indicatoren geven we een indruk van de aantrekkelijkheid van Regio Zwolle als plek om te wonen en te werken. We brengen de bevolkingsontwikkeling in beeld en de componenten waaruit deze ontwikkeling is samengesteld. We zoomen in op het

aantal verhuizingen vanuit en naar de regio; waar komen nieuwe inwoners vandaan? Daarnaast presenteren we bevolkingsprognoses die een inschatting geven van de ontwikkeling van het aantal inwoners tot aan 2050. Aan de hand van vraag- en prijsontwikkelingen van huizen schetsen we een beeld van het functioneren van de regionale woningmarkt; die een belangrijke indicator vormt voor de aantrekkingskracht van de regio. Naast dat er gewoond wordt in de regio wordt er ook gewerkt. Voor een belangrijk deel vindt dit werk plaats op bedrijventerreinen. We laten zien hoe deze locaties voor economische activiteit zich de afgelopen jaren ontwikkeld hebben en wat dit betekent voor het ruimtegebruik in de regio.

4.1 Inwoners

Verhuizingen naar de regio stuwen bevolkingsontwikkeling

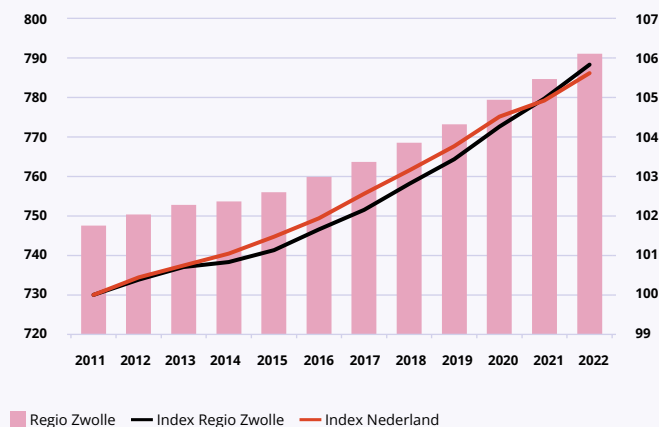
De totale bevolking, van de 22 gemeenten waaruit Regio Zwolle bestaat, had op 1 januari 2022 een omvang van 791.087 inwoners. Dat zijn er 6.464 meer dan een jaar eerder: een groei van 0,8 procent tegenover 0,7 procent landelijk. Het is het tweede jaar op rij dat de bevolkingsgroei in Regio Zwolle de landelijke cijfers overtreft. Tot 2020 liep de jaarlijkse bevolkingstoename in Regio Zwolle verhoudingsgewijs iets achter ten opzichte van die van Nederland als geheel.

Het inwonertal van Regio Zwolle is de afgelopen jaren gestaag toegenomen. Een grotere bevolkingsomvang betekent een toenemende druk op ruimte en leefomgeving. Wanneer we nader inzoomen op de ontwikkeling van de bevolking, dan kijken we in eerste instantie naar

Figuur 4.1

BEVOLKINGSONTWIKKELING REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

In absolute aantallen (x 1.000; balken en linker as) en Index 2011=100 (lijnen en rechter as); 2011–2022 (peildatum 1 januari).

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

twee factoren. Ten eerste het natuurlijk verloop, het saldo tussen geboorte en sterfte. De tweede factor is de migratie, oftewel verhuizingen vanuit en naar Regio Zwolle, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen binnenlandse en buitenlandse migratie. Kijken we naar figuur 4.2, dan zien we dat het natuurlijk verloop tot en met 2014 de belangrijkste drijfkracht achter de bevolkingsgroei was. En hoewel een

aanzienlijk deel van de bevolkingstoename nog steeds te danken was aan de natuurlijke aanwas van nieuwgeborenen, krijgt vanaf 2015 de component migratie de overhand. De afname van het geboortesaldo tekent het proces van ontgroening en vergrijzing van de bevolking dat in Regio Zwolle gaande is; een ontwikkeling die overigens ook op landelijke schaal plaatsvindt. Bij de binnenlandse migratie zien we min of meer het omgekeerde gebeuren.

Tot 2017 is er sprake van een vertrekoverschot: er zijn meer mensen die verhuizen uit Regio Zwolle naar elders in Nederland, dan personen vanuit andere Nederlandse regio's die zich in Regio Zwolle vestigen. Maar vanaf 2017 wordt het binnenlandse migratiesaldo positief: ieder jaar vestigden zich meer mensen vanuit elders in het land in de regio dan dat er vertrokken. In 2021 overtrof het aantal nieuwgevestigden het aantal vertrekkers met 4.400; ruim anderhalf keer zoveel als een jaar eerder. Het tekent de toenemende aantrekkingskracht van Regio Zwolle.

Regio Zwolle kent ook een doorlopend buitenlands migratieoverschot: er vestigen zich meer mensen vanuit het buitenland in de regio, dan personen vanuit Regio Zwolle die naar het buitenland vertrekken. Deze buitenlandse migratie laat een grillig patroon zien. Het buitenlands migratiesaldo piekt in 2016, wat werd veroorzaakt door de toenmalige vluchtelingencrisis.

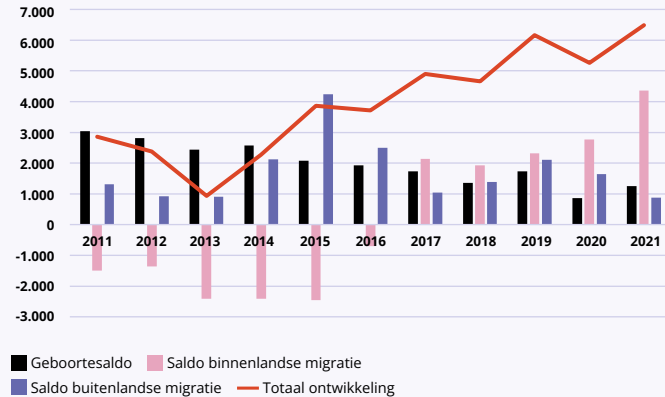
Veel nieuwe inwoners uit Groningen en Gelderland

Sinds 2017 vestigen steeds meer mensen uit de rest van Nederland zich in Regio Zwolle. In 2021 werd het hoogste (positieve) verhuissaldo van de afgelopen jaren bereikt. De regio verwelkomde een instroom van ruim 21.000 inwoners, terwijl 16.700 mensen naar een plek elders in

Figuur 4.2

SAMENSTELLING BEVOLKINGSONTWIKKELING REGIO ZWOLLE

In absolute aantallen; 2011–2021.

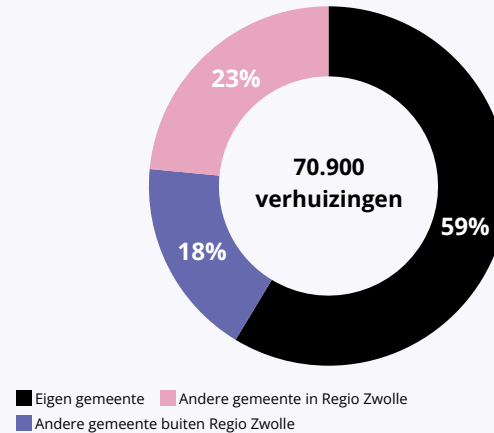

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Figuur 4.3

VERHUISBESTEMMING INWONERS REGIO ZWOLLE

Verdeling van verhuizende inwoners in Regio Zwolle naar verhuisbestemming in %; 2021.

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Nederland verhuisden. Overigens vond het grootste deel van de verhuizingen (77 procent) binnen de regio plaats. In 2021 verwisselde bijna 71.000 inwoners in Regio Zwolle van woning. Daarvan bleef 59 procent binnen de eigen gemeente (en dus ook binnen de regio) wonen en 18 procent van de verhuizende inwoners verkaste naar een woning elders in Regio Zwolle. De resterende 23 procent van de verhuizers vestigde zich buiten de regio.

Als we inzoomen op de verhuisbewegingen vanuit en naar Regio Zwolle dan zien we dat de grootste dynamiek plaatsvindt tussen de regio en 'overig Gelderland', de overige Gelderse gemeenten die niet onderdeel zijn van Regio Zwolle. Maar per saldo is het aantal nieuwgevestigden uit de overige Gelderse gemeenten relatief beperkt (+240). Een vergelijkbaar beeld zien we met de andere aangrenzende gebieden 'overig Overijssel' en 'overig Flevoland'. De per saldo grootste

Figuur 4.4

instroom is afkomstig uit de provincie Groningen (+1.500). Een belangrijk deel van de instroom vanuit Groningen bestaat uit terugkeerders; mensen die vanwege studie naar de stad Groningen zijn verhuisd en na een aantal jaar na afronding van de studie weer terugkeren. Een beeld dat ook naar voren komt uit de herkomst en bestemmingscijfers is het betrekkelijk grote aandeel van instroom uit Noord-Brabant en de Randstedelijke provincies Noord- en Zuid-Holland en Utrecht. Per saldo 'wint' Regio Zwolle van deze provincies waar voorheen het saldo vaak negatief was.²⁸

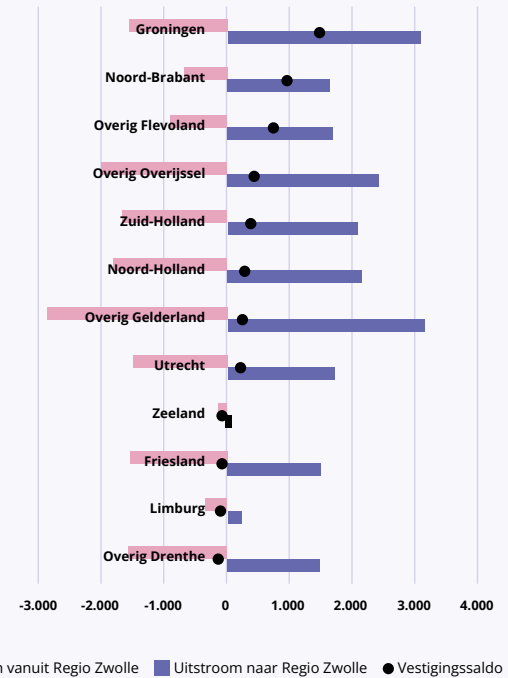
Op lange termijn daling bevolking verwacht

De meest recente lange termijn bevolkingsprognose, daterend van juli 2022, laat zien dat de bevolking van Regio Zwolle per saldo met 2 procent zal toenemen in de komende 25 jaar. In 2050 zal Regio Zwolle naar verwachting 809.000 inwoners tellen tegenover de ruim 791.000 inwoners begin 2022. Het aantal inwoners van Regio Zwolle blijft nog een lange periode groeien, zij het dat de groei steeds verder afvlakt en op een gegeven moment zelfs daalt. Gegeven de huidige prognosehorizon zal in 2045 de maximale bevolkingsomvang bereikt worden: 810.000 inwoners – waarna het aantal inwoners stabiliseert dan wel geleidelijk afneemt. Op landelijk niveau zal daarentegen de bevolkingsomvang gestaag blijven toenemen. De Nederlandse bevolking zal tot 2050 naar verwachting met bijna 11 procent toenemen. Nederland zal dan ruim 19,5 miljoen inwoners tellen, waarvan 4,1 procent in Regio Zwolle woonachtig zal zijn. Begin 2022 is dat nog 4,5 procent.

²⁸ De Vor, F. e.a. (2021). Regio Zwolle Monitor 2021. Zwolle: Stichting Metropool Regio Zwolle.

HERKOMST EN BESTEMMING BINNENLANDSE VERHUIZINGEN REGIO ZWOLLE

Aantal verhuisde personen naar en vanuit Regio Zwolle; 2021.

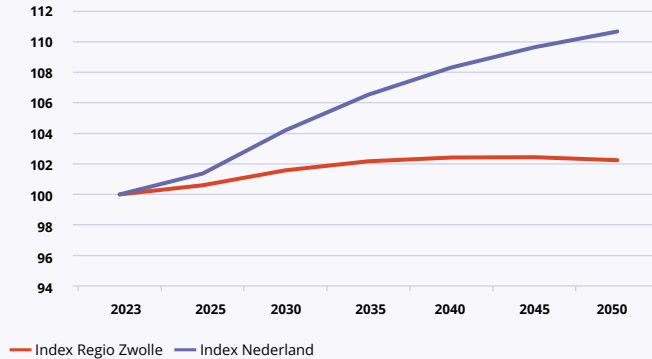

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Figuur 4.5

PROGNOSE BEVOLKINGSONTWIKKELING REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND, 2023-2050

Index 2023=100; 2023-2050.

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

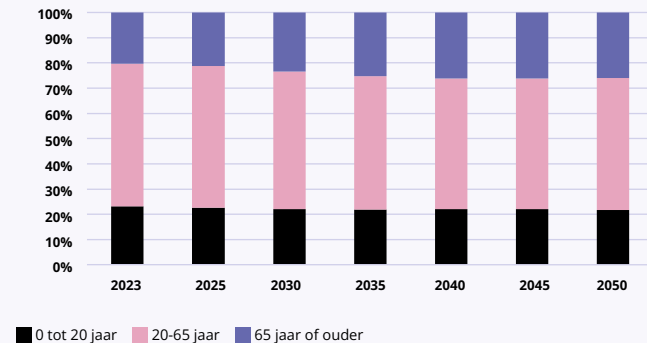
De geraamde afvallende groei van de bevolking van Regio Zwolle gaat gepaard met een relatieve stijging van het aantal ouderen; de vergrijzing zal verder toenemen. In 2023 is 20 procent van de inwoners 65 jaar of ouder. Het aandeel van deze groep loopt op tot 26 procent in 2040, waarna het stabiliseert. Op landelijk niveau gaat deze ontwikkeling iets minder hard: het aandeel 65-plussers is eveneens 20 procent in 2023 en groeit vervolgens naar bijna 25 procent in 2025. Tegelijkertijd zien we ook dat het aandeel van de

jongste groep in Regio Zwolle, de 0 tot 20-jarigen, met 22 à 23 procent vrijwel constant blijft gedurende de periode tot 2050 (landelijk ligt het aandeel op ongeveer 21 procent). Daarentegen daalt de omvang van deze groep, in absolute aantallen, van circa 183.000 naar 176.000 personen in dezelfde periode.

Figuur 4.6

PROGNOSE BEVOLKINGSONTWIKKELING NAAR LEEFTIJDSCATEGORIE REGIO ZWOLLE

Samenstelling van de bevolking naar leeftijdscategorie in %; 2023-2050.

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Uitgelicht: Transitieopgave – transitie naar een vitaal landelijk gebied

Ons land staat voor ingrijpende opgaven als het gaat om het verbeteren van onze natuur, klimaat en waterkwaliteit. De stikstofreductiedoelen vragen actie van de sectoren industrie, bouw, mobiliteit en landbouw. Met name de opgave voor de landbouw is groot. Hiervoor is nodig dat agrarisch ondernemers versneld de transitie doormaken naar kringloop-landbouw in 2030. Johan Remkes heeft in zijn recente rapport 'Wat wel kan: Uit de impasse en een aanzet voor perspectief' geadviseerd over de aanpak die gevolgd moet worden om te komen tot een duurzame toekomst voor agrarische ondernemers en het landelijk gebied.²⁹ Op het moment van vervaardiging van deze monitor is nog ongewis in hoeverre de adviezen van Remkes worden opgevolgd en tot welke concrete ingrepen dit leidt. Vaststaat dat deze transitieopgave extra urgent is voor Regio Zwolle. In hoofdstuk 2 van deze monitor is reeds geconstateerd dat de agrarische sector bovengemiddeld vertegenwoordigd is in de regionale economie. Dit wordt weerspiegeld in de ruimtelijke concentratie van de stikstofproductie, die het gevolg is van dierlijke mest en kunstmest (figuur 4.7). De productie van stikstof in dierlijke mest is het grootst in de gebieden waar de intensieve veehouderij geconcentreerd is: het oostelijke deel van Noord-Brabant en de Veluwe, dat deels onderdeel is van Regio Zwolle. Maar ook Overijssel en gedeelten van Drenthe kampen met bovengemiddelde stikstofproductie. Tegelijk kenmerkt Regio Zwolle zich

²⁹ Voor details uit het rapport Remkes zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/10/05/wat-wel-kan>.

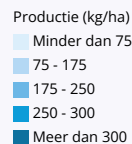
³⁰ Regio Zwolle is rijk aan Natura 2000-gebieden. Een greep uit de gebieden: de (Noord-)Veluwe, de Weerribben-Wieden, het Drents-Friese Wold, het Dwingelderveld, het Houtgerveld, het Vecht- en Reggegebied, de Veluwerandmeren en het IJsselmeer.

door een omvangrijk landelijk gebied, dat bovendien een aantal grote Natura 2000-gebieden herbergt.³⁰ We zagen al dat dit kenmerk een belangrijke bijdrage levert aan de regionale brede welvaart, oftewel de kwaliteit van leven en de leefomgeving in de regio (zie hoofdstuk 1). Om dit in de toekomst te kunnen waarborgen is het van belang om een goede balans tussen economie en ecologie te vinden. Zodat de economie, in het bijzonder de agrarische sector, zich duurzaam en verantwoord kan ontwikkelen en de kwaliteiten van de regio behouden kunnen blijven dan wel verbeterd worden.

Figuur 4.7

STIKSTOFPRODUCTIE UIT MEST PER LANDBOUWGEBIED

Productie in kg per hectare; 2021.

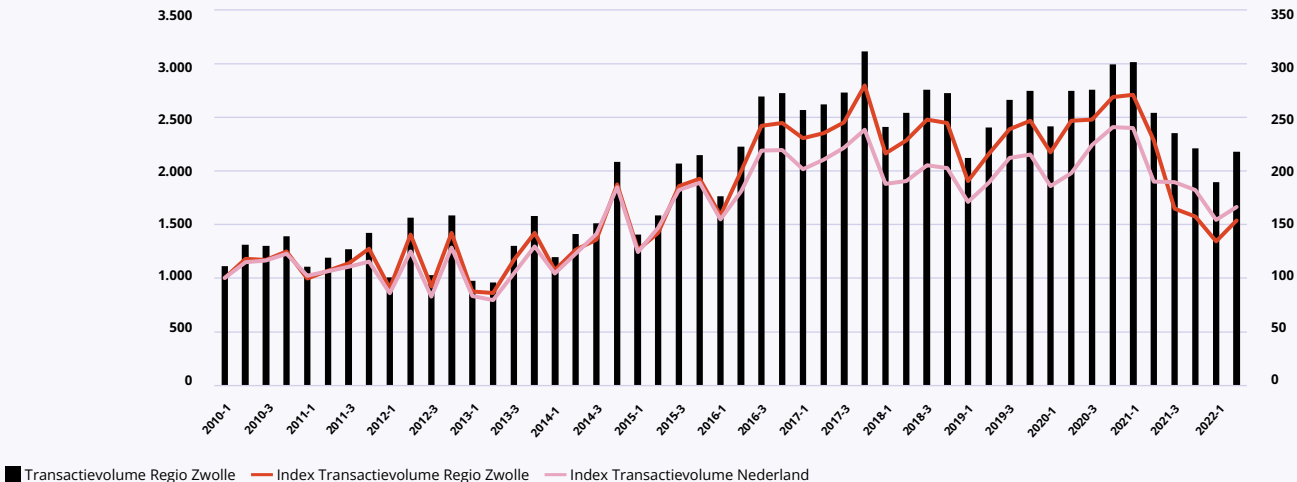

Bron: CBS, Compendium voor de Leefomgeving.

Figuur 4.8

ONTWIKKELING AANTAL TRANSACTIES IN REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

In absolute aantallen (balken en linker as) en index 2010/1^e kwartaal=100 (lijnen en rechter as); 2010–2022/2^e kwartaal (per kwartaal).

Bron: Kadaster (bewerking: BPD | Bouwfonds Gebiedsontwikkeling).

4.2 Wonen

Dalende transactievolumes, afvlakkende prijsstijgingen

Afgaand op de neerwaartse ontwikkeling van het aantal woningtransacties, lijkt er na een periode van hoogspanning vanaf halverwege 2021 enige verlichting te ontstaan op de woningmarkt.

Dit geldt zowel voor Regio Zwolle als landelijk. In Regio Zwolle wisselde in het eerste kwartaal van 2021 ruim 3.000 koopwoningen van eigenaar. Een jaar later, gedurende het eerste kwartaal van 2022, bedroeg het totaal aantal woningtransacties bijna 1.500; een afname van 50 procent. Op landelijk niveau was de tendens hetzelfde, maar minder scherp. In het eerste kwartaal van 2022 lag het aantal transacties 35 procent

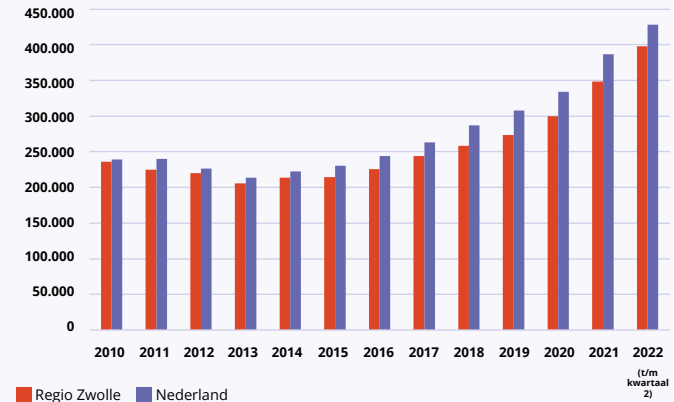
Figuur 4.9

lager dan in hetzelfde kwartaal een jaar eerder. Overigens zien we in het tweede kwartaal van 2022, na een periode van dalende transactie-aantallen, weer een (lichte) stijging – zowel in Regio Zwolle als landelijk. Over de langere termijn, de periode 2010–2022, is het aantal transacties per kwartaal structureel gegroeid. Per saldo bedroeg de groei in Regio Zwolle en Nederland als geheel respectievelijk 54 en 66 procent.

De druk op de woningmarkt uit zich al enige jaren in stevige prijsstijgingen, maar gezien recente transactievolume- en prijsontwikkelingen lijkt het kantelpunt bereikt. In de eerste zes maanden van 2022 lag de gemiddelde transactieprijs in Regio Zwolle op € 397.500 waarmee de prijs € 49.000 boven het jaargemiddelde van 2021 lag. Daarmee waren medio 2022 bestaande koopwoningen in Regio Zwolle 14 procent duurder dan een jaar eerder. Overigens is deze prijsstijging lager dan een jaar eerder. Tussen 2020 en 2021 stegen de transactieprizen gemiddeld genomen met 16 procent. Op landelijk niveau is deze afvlakking van de prijsstijging uitgesprokener: 11 procent prijsstijging tussen 2021 en 2022 tegenover 16 procent in het jaar daarvoor. Het gemiddelde prijsniveau in Regio Zwolle blijft lager dan het landelijke gemiddelde, evenals de (lange termijn) groeiontwikkeling van de prijs – hoewel de regionale en landelijke ontwikkelingen in het laatste jaar meer naar elkaar toe zijn bewogen. De afvlakkende stijging van huizenprijzen hangt samen met de hogere hypotheekrentes, energiecrisis en de minder gunstige economische vooruitzichten.

ONTWIKKELING GEMIDDELTE KOOPSOM IN REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

Gemiddelde koopsom in euro's; 2010–2022/2^e kwartaal.

Bron: Kadaster (bewerking: BPD | Bouwfonds Gebiedsontwikkeling).

In de eerste helft van 2022 lag de gemiddelde regionale transactieprijs € 30.000 onder de gemiddelde prijs in Nederland (€ 427.900). Daarnaast is in alle gemeenten van Regio Zwolle de gemiddelde koopsom in de eerste helft van 2022 verder gestegen; in Hattem

PROGRAMMA WONINGBOUW

Het Programma Woningbouw beschrijft de aanpak om de nationale woningbouw te versnellen. Op 13 oktober 2022 werd bekend dat alle twaalf provincies met minister Hugo de Jonge voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening provinciale woningbouwafspraken hebben gemaakt.³¹ Per provincie is vastgelegd hoeveel nieuwe woningen er worden opgeleverd. De afspraken tellen op tot ruim 900.000 nieuwe woningen voor de periode tot en met 2030. Twee op de drie nieuwe huizen zullen moeten vallen in de categorie betaalbaar. Dit wordt bereikt door de bouw van 350.000 huur- en koopwoningen in het middensegment (40 procent) en 250.000 sociale huurwoningen. Hiermee wordt tevens bijgedragen aan het streven naar een aandeel

van 30 procent sociale huur in de woningvoorraad per gemeente. De bestuurlijke afspraken zullen worden omgezet in regionale woondeals. In deze regionale woondeals wordt onder andere vastgelegd welke locaties in samenwerking met corporaties en marktpartijen ontwikkeld worden, wat het aandeel betaalbare woningbouw is en voor welke groepen wordt gebouwd. Voor de Regio Zwolle provincies betekenen de gemaakte afspraken dat er tot en met 2030 de volgende aantallen woningen nieuwgebouwd gaan worden:

- Drenthe 13.631
- Flevoland 39.193
- Gelderland 100.000
- Overijssel 42.300

(+€ 112.000), Olst-Wijhe (+€ 81.300) en Heerde (+€ 75.400) was het prijsverschil absoluut gezien het grootst ten opzichte van het jaargemiddelde van 2021. Met een gemiddelde transactieprijs van € 549.700 werd in de gemeente Hattem het meest betaald voor een woning. En met een gemiddelde koopsom van € 316.500 was de gemeente Hoogeveen regionale hekkensluis.

Grote variatie marktomstandigheden binnen de regio

Met de 'Hittekaart van de woningmarkt' wordt een indruk gegeven van de variatie in de marktomstandigheden op de gemeentelijke koopwoningmarkten. Zo wordt in één oogopslag zichtbaar welke gemeenten in Regio Zwolle gekenmerkt worden door een sterke dan wel minder sterke woningmarkt (zie tekstbox 'Hittekaart woningmarkt').

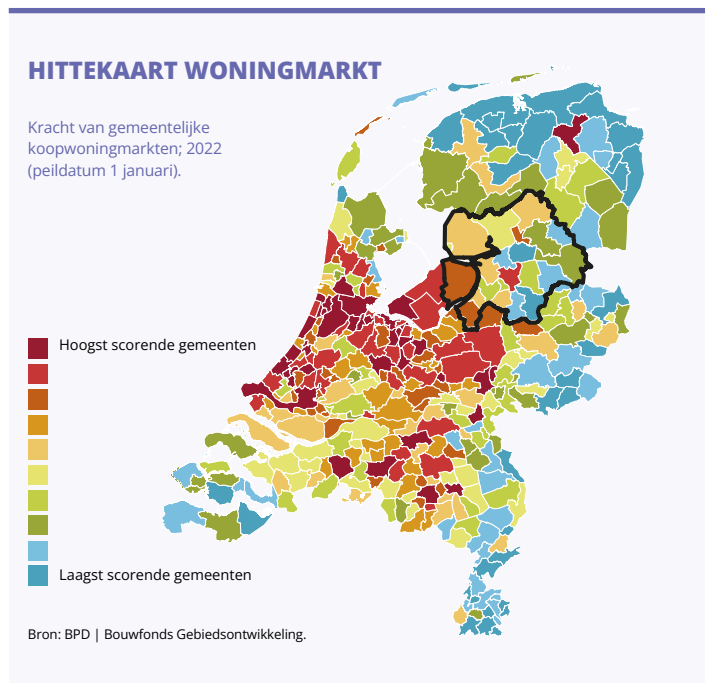
³¹ Kamerbrief Minister van VRO, "Provinciale woningbouwafspraken 2022-2030" van 13 oktober 2022. Beschikbaar via: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/10/13/kamerbrief-over-provinciale-woningbouwafspraken-2022-2030>.

HITTEKAART WONINGMARKT ³²

BPD | Bouwfonds Gebiedsontwikkeling heeft de zogeheten hittekaart van de woningmarkt ontwikkeld. Deze hittekaart geeft de variatie in de marktomstandigheden op de gemeentelijke koopwoningmarkten weer. Aan de hand van de hittegraad is af te leiden welke gemeenten gekenmerkt worden door een sterke dan wel minder sterke woningmarkt. De hittegraad is een samengestelde score voor een gemeente die bestaat uit het marktvolume in een bepaald jaar, gecombineerd met de huishoudengroei in de periode 2022 tot 2030. Het marktvolume in de bestaande markt is berekend door het aantal koopwoningtransacties te vermenigvuldigen met de gemiddelde koopprijs. Om te voorkomen dat de omvang van een gemeente te zwaar telt, wordt gecorrigeerd door het marktvolume te delen door de voorraad koopwoningen in de betreffende gemeente. Een hoge score op de hittekaart kenmerkt zich door hoge prijzen en/of veel woningtransacties, maar ook een sterke verwachte huishoudengroei.

De kaart is een belangrijke graadmeter in de vastgoedbranche die marktpartijen richting geeft in de afweging waar bijvoorbeeld te investeren. Prijs- en transactiegegevens zijn afkomstig van het Kadaster. Het CBS en ABF Research zijn de leveranciers van de data over de omvang van de woningvoorraad en de te verwachten huishoudenontwikkeling.

Figuur 4.10

De hittekaart rangschikt gemeenten op basis van de druk op de woningmarkt. Daarop is te zien dat ondanks een groeiende belangstelling voor wonen in het buitengebied, de Randstad onverminderd populair blijft. Hier nam het aantal transacties nog iets toe en de woningprijzen zijn er onverminderd hoog. Naast de traditionele hoge druk in de Randstad is de druk ook opgelopen in de regio's Rotterdam – Dordrecht en de Brabantse steden. Deze toename wordt veroorzaakt door een toename in het aantal transacties en een sterke huishoudensgroei in de komende tien jaar.

De grensgebieden van Nederland worden daarentegen gekenmerkt door minder dynamische woningmarkten. Deze gebieden kleuren blauw, al is er een aantal gebieden in Noord-Brabant, Zeeland en Drenthe dat in toenemende mate verhit begint te raken. In de (donker-)rode gemeenten ligt het woningtekort boven het landelijke gemiddelde.

Zwolle scoort het hoogst van alle gemeenten in Regio Zwolle. Begin 2022 staat de gemeente op plaats 49 (van de 344 gemeenten) en is daarmee iets gedaald ten opzichte van vorig jaar. Meppel is gestegen van plaats 139 naar 82 en is daarmee de grootste stijger in de regio. Dit komt doordat de gemiddelde verkoopprijs in het afgelopen jaar met 26 procent is toegenomen, ruim meer dan het landelijk gemiddelde. Ook de gemeenten Dronten en Nunspeet scoren met respectievelijk plaats 87 en 106 bovengemiddeld. Aan de andere kant kunnen enkele gemeenten in Regio Zwolle op basis van de hittekaart getypeerd worden als zwakkere woningmarktgebieden. Zo behoren Staphorst en Raalte tot de categorie laagst scorende gemeenten, gebaseerd op de ranking van samengestelde scores van gemeentelijk 'marktvolume' en 'huishoudengroei'.

4.3 Bedrijventerreinen

Areaal bedrijventerreinen breidt geleidelijk uit

Gedurende de afgelopen decennia zijn bedrijventerreinen de belangrijkste locatie geworden voor de uitgifte van grond voor bedrijvigheid. Nederland

herbergt zodoende circa 3.800 bedrijventerreinen die alles bij elkaar zo'n 108.000 hectare grondoppervlakte beslaan. Hierdoor vestigen veel bedrijven zich op deze locaties voor economische activiteit en leveren ze een aanzienlijke bijdrage aan de regionale en lokale economie.

Als we kijken naar de situatie in Regio Zwolle dan blijkt dat de regio in 2021 277 bedrijventerreinen telde, samen goed voor een bruto oppervlakte van 6.400 hectare.³³ Het aantal locaties aangemerkt als bedrijventerreinen is in de loop der jaren afgenomen; in 2011 waren er namelijk 297 bedrijventerreinen in Regio Zwolle. De voornaamste reden voor deze afname is de samenvoeging van terreinen. Daarentegen zien we dat het aantal hectare bedrijventerrein in Regio Zwolle niet is afgenomen. Figuur 4.11 toont dat de totale netto oppervlakte, de oppervlakte die aan bedrijven is of kan worden uitgegeven (exclusief infrastructuur en groen), lange tijd nagenoeg onveranderd is gebleven. Maar vanaf 2019 is daar verandering in gekomen en begin 2021 is het areaal bedrijventerreinen aangegroeid tot 4.800 hectare. Voor wat betreft de hoeveelheid grond op bedrijventerreinen die daadwerkelijk wordt gebruikt door bedrijven, dan blijkt in de periode 2011–2021 dit per saldo met ruim 500 hectare te zijn toegenomen; van 3.400 naar 3.900 hectare. Overigens is de hoeveelheid uitgegeven grond tussen 2020 en 2021 onveranderd gebleven. Tegelijk zien we dat de hoeveelheid uitgeefbare grond over de periode 2011–2021 per saldo met een vergelijkbaar tempo is gedaald en dat er begin 2021 in totaal nog 900 hectare bedrijventerrein beschikbaar was voor uitgifte, het

32 Meer details over de hittekaart woningmarkt voor de woningmarkt zijn te vinden op: <https://www.bpd.nl/actueel/persberichten/bpd-hittekaart-2022-woningmarkt-kookt-droog/>.

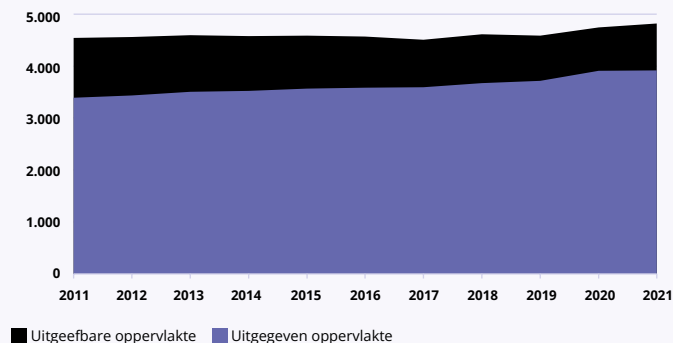
33 De bruto oppervlakte is de totale oppervlakte van een terrein (inclusief infrastructuur en groen). De netto oppervlakte is de oppervlakte die aan bedrijven is of kan worden uitgegeven.

beschikbare aanbod is daarmee geleidelijk onder druk komen te staan. Naast verschillende ruimteclaims voor onder meer ontwikkeling woningbouw, energietransitie en natuurherstel, is het daarom van belang, voor een vitale economie, oog te hebben voor de ruimte voor bedrijvigheid op nieuwe en bestaande werklocaties.³⁴

Figuur 4.11

AREAAL BEDRIJVENTERREINEN IN REGIO ZWOLLE

Aantallen hectares netto oppervlakte bedrijventerreinen opgedeeld in uitgegeven en uitgeefbare oppervlakte; 2011–2021 (peildatum 1 januari).

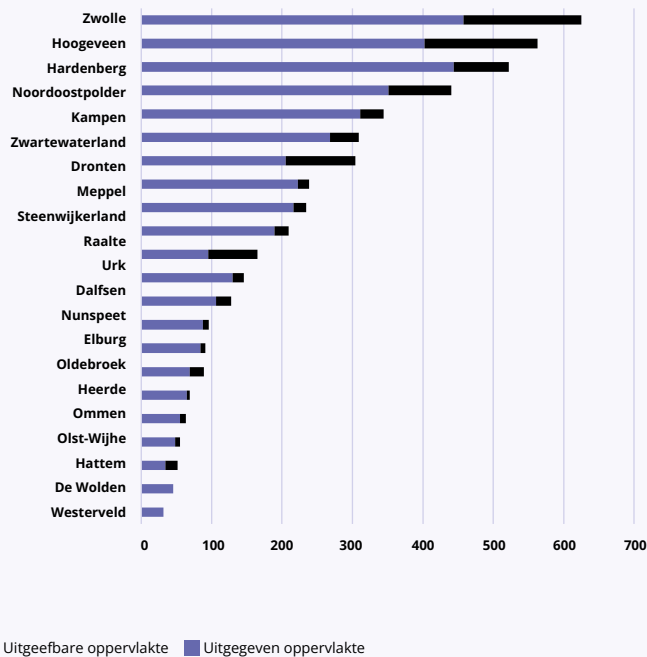
Bron: IBIS (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

34 Zie onder andere Kamerbrief Minister van Economische Zaken en Klimaat, "Ruimte voor economie" van 14 oktober 2022. Beschikbaar via: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/10/14/kamerbrief-ruimte-voor-economie>.

Figuur 4.12

AREAAL BEDRIJVENTERREINEN PER GEMEENTE IN REGIO ZWOLLE

Aantallen hectares netto oppervlakte bedrijventerreinen opgedeeld in uitgegeven en uitgeefbare oppervlakte; 2021 (peildatum 1 januari).

Bron: IBIS (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Figuur 4.13

Relatief veel uitgeefbare grond in beperkt aantal gemeenten

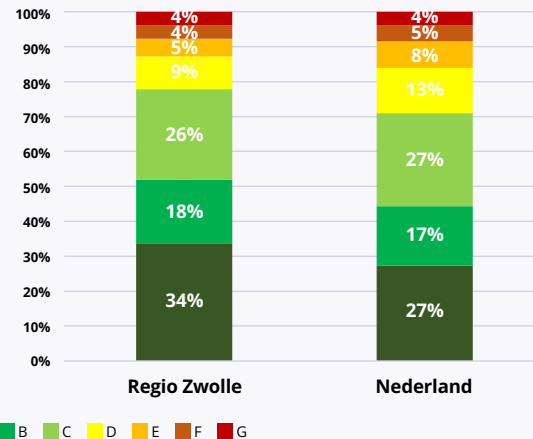
Binnen Regio Zwolle is er grote ruimtelijke variatie aan beschikbare grond op bedrijventerreinen. Figuur 4.12 geeft inzicht in hoe begin 2021 het areaal bedrijventerreinen verspreid is over de regio. Per gemeente is te zien wat de netto oppervlakte is en welk deel daarvan reeds is uitgegeven en hoeveel grond er nog uitgeefbaar is. Zo was er begin 2021 in Westerveld en De Wolden geen uitgeefbare grond meer beschikbaar op bedrijventerreinen, terwijl Hoogeveen en Zwolle elk ruim 160 hectare aan bedrijventerreinengrond beschikbaar hadden om uitgegeven te worden. Daarnaast is er nog een betrekkelijk ruime hoeveelheid grond beschikbaar in de gemeenten Hardenberg, Noordoostpolder, Dronten en Urk.

Uitgelicht: Transitieopgave – verduurzaming woningen

In de gebouwde omgeving moeten om de klimaatdoelen te halen 7 miljoen woningen en 1 miljoen gebouwen worden verduurzaamd. Tot 2030 is het de doelstelling om 1,5 miljoen woningen te isoleren en aardgasvrij te maken; in 2050 is het doel dat de hele woningvoorraad aardgasvrij is. Nieuwbouwwoningen zijn vanaf 2018 aardgasvrij en er gelden normen voor het isolatieniveau. Vanaf 2021 moeten vergunningaanvragen voor nieuwbouw voldoen aan de eisen voor bijna energieneutrale gebouwen (BENG). Aan woningen wordt een energielabel toegekend dat met klassen aangeeft hoe energiezuinig een woning is (de onderscheiden klassen lopen van A (groen, zeer zuinig) tot en met G (rood, zeer onzuinig)). Bij de verkoop, verhuur en oplevering

WONINGVOORRAAD NAAR ENERGIELABEL IN REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

Samenstelling van de woningvoorraad naar energielabel in %; 2021.

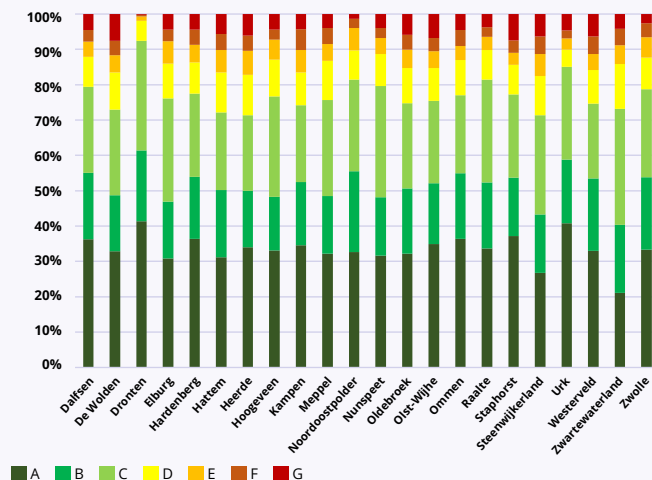
Bron: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland/ABF Research (bewerking: BPD | Bouwfonds Gebiedsontwikkeling).

van woningen is een geldig energielabel verplicht. Bijna alle corporatiewoningen zijn van dit label voorzien. Het blijkt dat de woningvoorraad in Regio Zwolle energiezuiniger is dan de totale Nederlandse woningvoorraad. In 2021 had iets meer dan de helft van de woningen in de regio een A of B label. Het aandeel woningen

Figuur 4.14

WONINGVOORRAAD NAAR GEREGISTREERD ENERGIELABEL PER GEMEENTE IN REGIO ZWOLLE

Samenstelling van de woningvoorraad naar energielabel in %; 2021.

Bron: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland/ABF Research (bewerking: BPD | Bouwfonds Gebiedsontwikkeling).

met een energielabel A was 34 procent tegenover 27 procent landelijk. En woningen met een energielabel B hadden een aandeel in de regionale woningvoorraad van 18 procent tegenover 17 procent landelijk.

Tussen gemeenten in de regio zien we aanzienlijke verschillen in energiezuinigheid van de woningvoorraad. Met een aandeel woningen met een A-label van 41 procent lopen Dronten en Urk voorop qua energiezuinige woningen. Daarentegen beschikt maar een relatief klein deel van de woningen in Steenwijkerland (27 procent) en Zwartewaterland (21 procent) een A-label. In vergelijking met het regiongemiddelde van 34 procent zijn dit betrekkelijk lage aandelen.

5. BEREIKBAARHEID

- **Nabijheid van wonen en werken is relatief beperkt in Regio Zwolle, maar is de afgelopen jaren wel sterk toegenomen.**
- **69 procent van de banen in Regio Zwolle wordt vervuld door werknemers woonachtig in de regio.**
- **Dagelijkse uitstroom van forensen vanuit de regio overtreft de instroom naar de regio.**
- **Grootste deel uitgaande pendel werkt elders in Gelderland, grootste deel inkomende pendel is afkomstig van elders in Overijssel.**

Het thema Bereikbaarheid staat centraal in dit hoofdstuk. Het gemak waarmee de regio en de daarbinnen gelegen woon- en werkvoorzieningen te bereiken zijn, zijn belangrijke voorwaarden voor een economisch sterke positie en regionale aantrekkingskracht. Aan de hand van verschillende indicatoren en cijfers brengen we enkele facetten van bereikbaarheid in beeld. We focussen ons daarbij op de bereikbaarheid van banen en het woon-werkverkeer.

5.1 Nabijheid van wonen en werken

Nabijheid vaker belangrijk dan reissnelheid

De bereikbaarheid van arbeidsplaatsen bepaalt in belangrijke mate de aard en omvang van de verplaatsingen in een gebied of regio. Bereikbaarheid is de mate waarin bestemmingen vanuit een bepaald punt bereikt kunnen worden. Bij arbeidsplaatsen gaat het om de mate waarin deze vanuit de woonlocatie binnen een bepaalde tijd, kosten en moeite bereikt kunnen worden. Zowel het vervoerssysteem als de ruimtelijke ordening hebben invloed op de bereikbaarheid; nabijheid van wonen en werken kan de bereikbaarheid van arbeidsplaatsen vergroten, net zozeer als goede vervoersverbindingen dat kunnen doen.

Nabijheid van banen en voorzieningen is in veel gevallen belangrijker voor het snel kunnen bereiken van een groot aantal bestemmingen dan de mogelijke reissnelheid. Met de nabijheidsindicator drukken we het aantal bereikbare banen uit, rekening houdend met de bereidheid van een potentiële werknemer om de afstand tussen de woon- en de werkplek te overbruggen. Hoe korter de afstand tussen woning en baan, hoe groter de bereidheid deze te overbruggen, en hoe groter het gewicht aan deze baan wordt toegekend. Wanneer bereikbaarheid wordt beoordeeld op basis van reissnelheid, dan resulteert dat in relatief hogere scores in de periferie van Nederland en lagere in het westen. De nabijheidsindicator geeft aan dat juist in het westen de meeste arbeidsplaatsen binnen bereik liggen, rekening houdend met de ruimtelijke spreiding van arbeidsplaatsen en de haalbare snelheid van verplaatsen (figuur 5.1). De werkgelegenheidsverdeling over Nederland land is hierbij zeer bepalend. Verschillen in reissnelheid binnen

Figuur 5.1

Nederland zijn veel minder groot dan verschillen in nabijheid. De snelheid ligt in de Randstad weliswaar wat lager, maar de grotere nabijheid van arbeidsplaatsen weegt daar ruimschoots tegenop. De regionale verschillen in nabijheid zijn groot. In Zuid-Holland heeft bijvoorbeeld een inwoner gemiddeld zes à zeven keer zoveel banen binnen een voor hem acceptabele afstand als in Zeeland. Een werkgever kan uit meer potentiële werknemers kiezen, een werknemer kan uit meer werkgevers kiezen. Dat maakt de concurrentiekracht van de regio groter.

Nabijheid nog relatief beperkt, wel sterk gegroeid

De nabijheid van wonen en werken in Regio Zwolle is, vooral in vergelijking met westelijke gedeelte Nederland, nog steeds beperkt. Tegelijk is de nabijheid de afgelopen jaren in Regio Zwolle bovengemiddeld toegenomen. Uit figuur 5.1 (rechter kaart) blijkt dat in de periode 1996–2020 vooral in de Noordvleugel van de Randstad met een ruime zone naar het noordoosten toe (met onder andere Regio Zwolle) en rond Eindhoven een groter deel van de banen op een goed bereikbare afstand is komen te liggen. In vooral Oost-Groningen, Limburg en Zeeland is het aandeel op een goed bereikbare afstand gelegen banen afgenomen. Dit komt vooral door de regionale verschillen in groei van de werkgelegenheid.

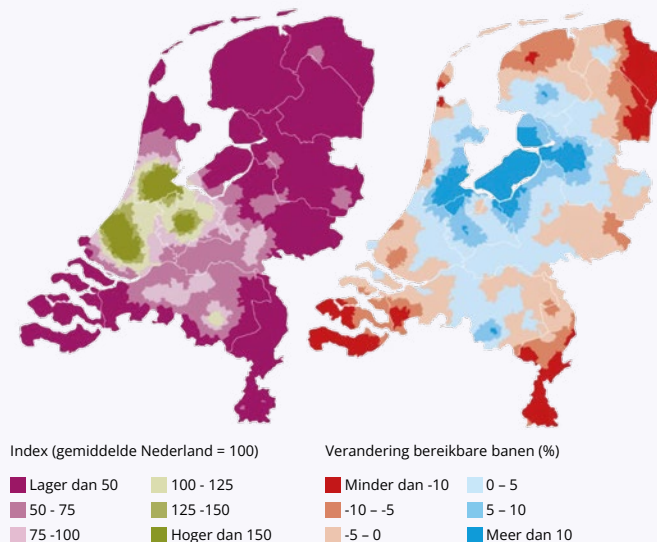
5.2 Woon-werkverkeer

Bijna 70 procent van de regionale banen wordt vervuld door werknemers uit Regio Zwolle

In het verlengde van de bereikbaarheid van banen ligt voor een belangrijk deel het uiteindelijke pendelgedrag. De bereikbaarheid van arbeidsplaatsen beïnvloedt de sociale en economische ontplooiings-

NABIJHEID VAN WONEN EN WERKEN

Aantal bereikbare banen vanuit woonlocatie (linker kaart) en verandering aantal bereikbare banen (rechter kaart); 2020 en 1996–2020.

Bron: Monitor Nationale Omgevingsvisie 2022 (o.b.v. CBS, LISA en PBL).

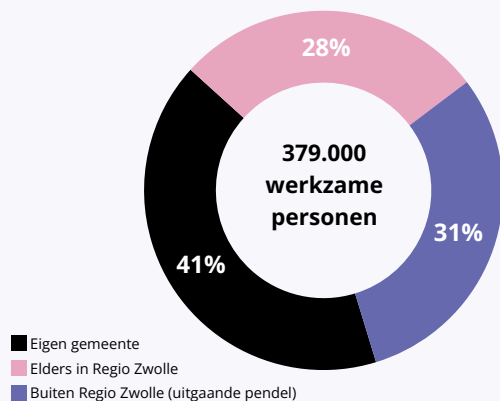
mogelijkheden van mensen en het draagt bij aan het economisch functioneren van steden en regio's en dat van arbeidsmarkten in het bijzonder. Pendel tussen woon- en werklocaties is één van de mechanismen om de vraag naar en het aanbod van arbeid op elkaar

aan te laten sluiten. Wanneer we nader kijken naar de regionale forensenbewegingen, dan blijkt dat, gemeten over de gehele maand december van 2020, dagelijks gemiddeld 95.500 personen naar Regio Zwolle kwamen om te werken. Daar stonden ruim 115.000 'uitgaande' werkzame inwoners tegenover (inwoners die buiten Regio Zwolle werken). De dagelijkse uitgaande stroom van arbeidskrachten overtreft hiermee de inkomende stroom met 20.000 (zie figuren 5.2 en 5.3).

Figuur 5.2

WERKBESTEMMING VAN WERKZAME PERSONEN UIT REGIO ZWOLLE

Verdeling van werkzame inwoners uit Regio Zwolle naar werkbesteding in %; december 2020.

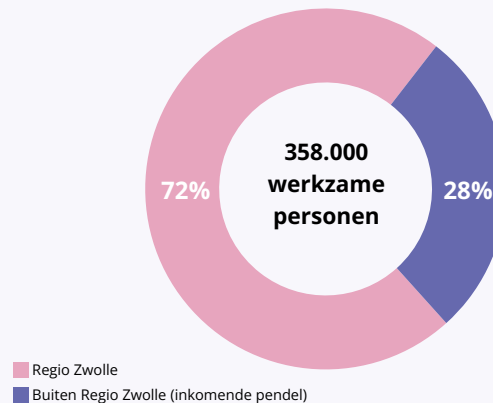
Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Dit betekent dat van de werkzame beroepsbevolking woonachtig in Regio Zwolle 69 procent ook binnen Regio Zwolle werkt – in sterke mate overeenkomstig het daily urban system dat de regio vormt. Hiervan werkten 157.000 inwoners in de eigen woongemeente, terwijl 106.000 werkende inwoners elders in Regio Zwolle werkten. De resterende groep van 116.000 personen werkte buiten Regio Zwolle. Andersom is te zien dat in Regio Zwolle 28 procent van de banen vervuld werd door werknemers van buiten de regio.

Figuur 5.3

HERKOMST VAN IN REGIO ZWOLLE WERKZAME PERSONEN

Verdeling van in Regio Zwolle werkzame personen naar woonregio in %; december 2020.

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Figuur 5.4

Woon-werkverkeer buiten de regio

Van alle werknemers die in Regio Zwolle woonachtig zijn werkt 69 procent ook in de regio zelf. Van het resterende deel dat buiten de regio werkt, de uitgaande pendel, werkt bijna een derde in provincie Gelderland (het overige deel dat niet onderdeel is van Regio Zwolle). Ook de andere provincies die deels overlappen met Regio Zwolle zijn een belangrijke werkbestemming voor werkenden uit de regio.

Van alle werknemers die in Regio Zwolle werken woont 72 procent ook in Regio Zwolle. Van de overige werknemers, de inkomende pendelaars, komt een aanzienlijk deel uit het overige deel van Overijssel (27 procent). Maar ook op (de overige delen van) de provincies Drenthe en Gelderland, met aandelen van respectievelijk 20 procent en 19 procent, is de aantrekkingskracht van Regio Zwolle als werkbestemming aanzienlijk. Opvallend is dat het aandeel van de provincie Flevoland relatief klein is. Hoewel direct aan elkaar grenzend, weten werkgevers uit Regio Zwolle en werknemers uit de rest van Flevoland elkaar in beperkte mate te vinden.

BESTEMMING UITGAANDE PENDEL REGIO ZWOLLE

Verdeling van uitgaande pendelaars uit Regio Zwolle naar werkbestemming, in absolute aantallen en %; december 2020.

Werkregio	Aantal (x 1.000)	Aandeel
Groningen	3,3	3%
Friesland	6	5%
Drenthe overig	11,1	10%
Overijssel overig	23,7	21%
Flevoland overig	12,8	11%
Gelderland overig	35,1	31%
Utrecht	7,2	6%
Noord-Holland	6,4	6%
Zuid-Holland	4,3	4%
Zeeland	0	0%
Noord-Brabant	3,8	3%
Limburg	1,2	1%

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Figuur 5.5

HERKOMST INKOMENDE PENDEL REGIO ZWOLLE

Verdeling van inkomende pendelaars in Regio Zwolle naar woonregio, in absolute aantallen en %; december 2020.

Woonregio	Aantal (x 1.000)	Aandeel
Groningen	7,7	8%
Friesland	11	12%
Drenthe overig	18,4	20%
Overijssel overig	24,9	27%
Flevoland overig	5,2	6%
Gelderland overig	17,9	19%
Utrecht	2,3	2%
Noord-Holland	2,4	3%
Zuid-Holland	1,7	2%
Zeeland	0	0%
Noord-Brabant	1,7	2%
Limburg	0,7	1%

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Uitgelicht: Transitieopgave – verduurzaming vervoer

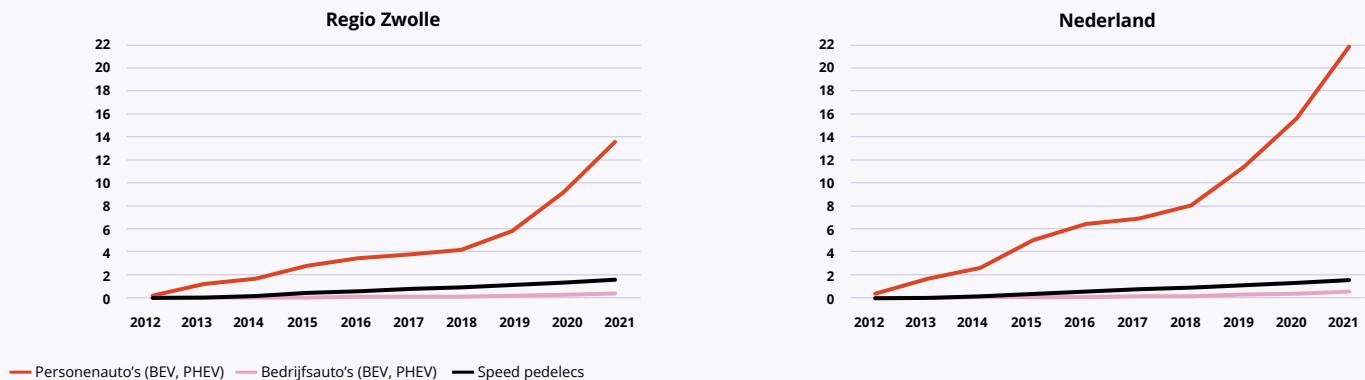
Het verkeer en vervoer in de regio is verantwoordelijk voor 44 procent van de regionale CO₂-uitstoot (in 2020, zie hoofdstuk 6). Een oplossing die bijdraagt aan verduurzaming van de mobiliteit is elektrificatie van vervoer.

In vergelijking met Nederland, loopt het aantal elektrische personenauto's in Regio Zwolle achter. Hoewel het aantal gestaag groeit waren er in Regio Zwolle in 2021 zo'n 10.500 geregistreerde elektrische personenauto's. Dat staat gelijk aan 13,5 elektrische auto's per 1.000 inwoners, tegenover bijna 22 in heel Nederland (zie figuur 5.6). Voor wat betreft de ontwikkeling van het aantal elektrische bedrijfsauto's lopen

Figuur 5.6

ELEKTRISCHE VOERTUIGEN IN REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

Aantal geregistreerde elektrische personenauto's, bedrijfsauto's en speed pedelecs per 1.000 inwoners³⁵; 2012–2021.

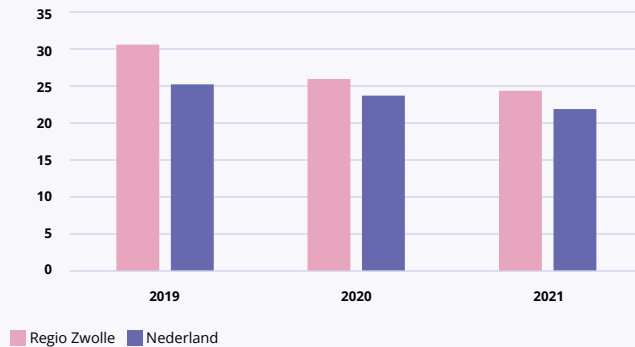
Bron: Klimaatmonitor (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

³⁵ Het aantal geregistreerde elektrische personen- en bedrijfsauto's omvat het betreffende totaal aan Battery Electric Vehicle (BEV) en Plug-In Hybrid Electric Vehicle (PHEV) voertuigen.

Figuur 5.7

AANTAL (SEMI-)PUBLIEKE LAADPUNTEN VOOR ELEKTRISCHE AUTO'S IN REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

Aantal (semi)publieke laadpunten voor elektrische auto's (personen- en bedrijfsauto's) per 100 elektrische auto's; 2019-2021.

Bron: Klimaatmonitor (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Regio Zwolle en Nederland meer met elkaar in de pas. Dit geldt ook voor het aantal speed pedelecs. In 2021 waren er bijna 1.200 geregistreerde speed pedelecs in Regio Zwolle; 1,5 per 1.000 inwoners. Voor de wat langere afstand (10-25 kilometer) vormt deze duurzame vorm van vervoer in toenemende mate een alternatief voor de (benzine- en diesel)auto.

Voorwaarde voor de transitie naar duurzaam vervoer is de aanwezigheid van een goede laadinfrastructuur. In 2021 telde Regio Zwolle 2.664 (semi-)publieke laadpunten (1.886 in 2020). Daarmee loopt Regio Zwolle verhoudingsgewijs iets voor op de landelijke capaciteit. In Regio Zwolle waren er in 2021 24 (semi-)publieke laadpunten beschikbaar per 100 elektrische auto's (personen- en bedrijfsauto), terwijl landelijk gezien 22 laadpunten op 100 elektrische auto's beschikbaar waren. Doordat het aantal elektrische auto's sneller stijgt dan het aantal (semi-)publieke laadpunten zien we in zowel Regio Zwolle als Nederland een relatieve afname van het aantal laadpalen.

6. ENERGIE

- **Corona zorgt voor scherpe daling regionale CO₂-uitstoot. In 2020 was de totale uitstoot van CO₂ in Regio Zwolle 10 procent lager dan een jaar eerder; gelijk aan de landelijk afname.**
- **Regio Zwolle is beter dan gemiddeld in staat zelf zijn benodigde energie op te wekken. Het percentage hernieuwbaar opgewekte energie is in 2020 gestegen tot 17,4 procent. Landelijk was dit 10,3 procent.**
- **Zowel in Regio Zwolle als landelijk bestaat de hernieuwbare energiemix vooral uit hernieuwbare elektriciteit. In 2020 was bijna 63 procent van de hernieuwbare energie in Regio Zwolle elektriciteit, het aandeel landelijk was 50,4 procent.**
- **Het merendeel van de hernieuwbare elektriciteit wordt opgewekt door windmolens. Over de periode 2014–2020 is de in de regio opgewekte hoeveelheid windenergie verviervoudigd.**
- **Energiearmoede en arbeidsmarktontwikkelingen beïnvloeden tempo energietransitie.**

36 CBS (2021). 'Energieverbruik met 3 procent gedaald in 2020. Nieuwsbericht, 4 juli 2021. Beschikbaar via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/14/energieverbruik-met-3-procent-gedaald-in-2020>.

Energie is het laatste regionale thema waar we bij stil staan. Dit thema is relevant in het licht van het Nationale Klimaatakkoord. Hierin hebben overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke partijen afspraken gemaakt over hoe de uitstoot van het broeikasgas CO₂ in Nederland met 49 procent in 2030 (ten opzichte van 1990) teruggedrongen wordt. Voor regio's betekent dit onder meer dat zij een groot deel van de gemaakte afspraken in de praktijk zullen moeten brengen via de Regionale Energie Strategie (RES). In dit hoofdstuk beschrijven we hoe Regio Zwolle ervoor staat ten aanzien van de energietransitie. We presenteren cijfers over de afbouw van de uitstoot van CO₂ en over de opbouw van de regionale opwek en het gebruik van duurzame energie.

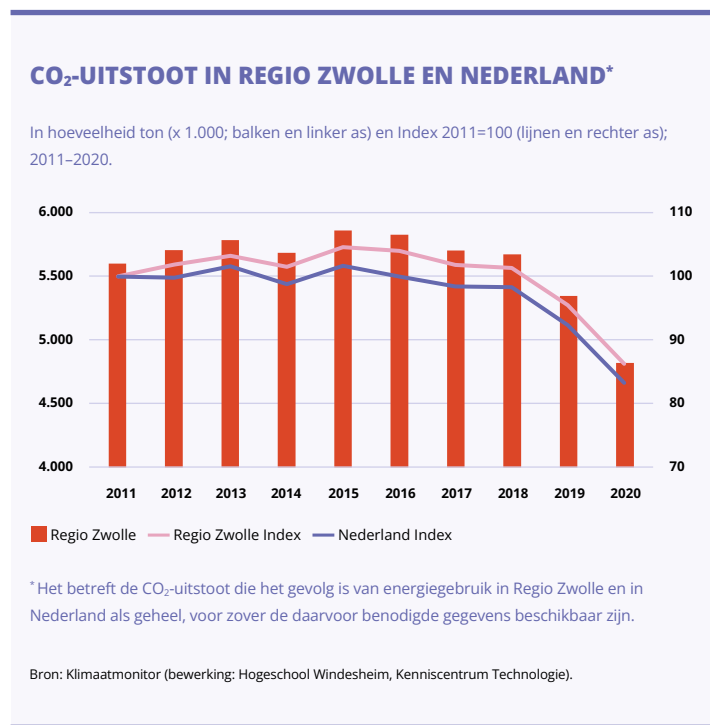
6.1 CO₂-uitstoot

Coronamaatregelen zorgen voor scherpe daling CO₂-uitstoot

In het Nationale Klimaatakkoord hebben overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke partijen afspraken gemaakt over hoe de uitstoot van het broeikasgas CO₂ in Nederland met 49 procent in 2030 (ten opzichte van 1990) teruggedrongen wordt. In 2020 was de uitstoot van CO₂ in Regio Zwolle in totaal ruim 4,8 miljoen ton. Dat is bijna 10 procent minder dan een jaar eerder. Deze scherpe daling is mede het gevolg de maatregelen tegen het coronavirus. De dalende trend van het energieverbruik heeft zich hierdoor in 2020 versterkt doorgezet, wat terug is te zien in de CO₂-uitstoot. Een belangrijke oorzaak is de scherpe daling van het verbruik van motorbrandstoffen voor het wegverkeer.³⁶ Vergelijken we de langjarige ontwikkelingen van de

CO₂-uitstoot in Regio Zwolle met die van Nederland, dan lopen die redelijk met elkaar in de pas. Uiteindelijk is de daling van de uitstoot over de periode 2011–2020 per saldo in Nederland wel groter dan in Regio Zwolle; 16,9 procent tegenover 13,9 procent.

Figuur 6.1

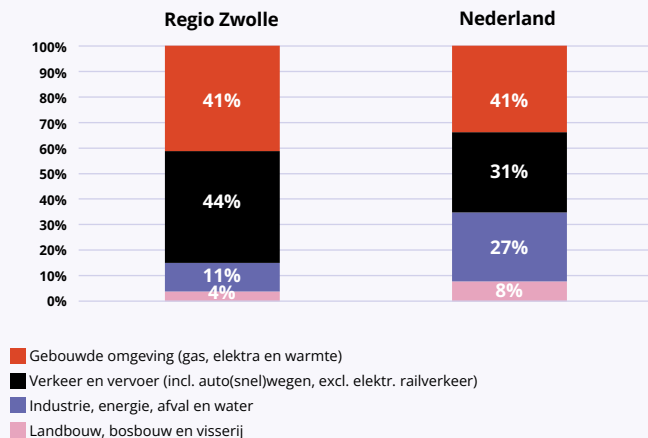

MONITOR

Figuur 6.2

VERDELING CO₂-UITSTOOT NAAR SECTOR IN REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND³⁷

Aandeel sectoruitstoot in het totale CO₂-uitstoot in %; 2020.

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Verkeer en vervoer dragen meest bij aan regionale CO₂-uitstoot

Als we kijken naar de samenstelling van de CO₂-uitstoot naar sector, dan zien we verschillen tussen het regionale en landelijke beeld. Figuur 6.2 maakt duidelijk dat de regionale en landelijke aandelen van de Gebouwde omgeving (woningen, commerciële en publieke dienstverlening) aanzienlijk verschillen (in 2020). Meer dan 40 procent

van de CO₂-uitstoot in Regio Zwolle is afkomstig van deze sector, tegenover 34 procent landelijk. Maar de grootste verschillen zitten tussen het aandeel van Verkeer en vervoer, dat relatief hoog is in Regio Zwolle en het aandeel van Industrie, energie, water en afval (industrie, delfstoffenwinning, waterwinning en afvalverwerking, energieproductie en bouwnijverheid) dat relatief laag is. Belangrijke reden is de afwezigheid van grootschalige zware industrieclusters in de regio. Daarnaast weerspiegelt de relatief grote bijdrage van de sector Verkeer en vervoer aan de regionale CO₂-uitstoot de rol die Regio Zwolle speelt als vervoersknooppunt. Verder valt op dat met een aandeel van 4 procent de uitstoot van de landbouwsector in Regio Zwolle relatief laag is, ten opzichte van het landelijke aandeel van 8 procent.

Uitgelicht: Transitieopgave – betaalbaarheid energietransitie

Een thema dat direct raakt aan het bewerkstelligen van de energietransitie, in het bijzonder op het vlak van verduurzaming van woningen, is energiearmoede. Nog voor het uitbreken van de energiecrisis begin 2022 heeft TNO berekent dat zo'n 550.000 Nederlandse huishoudens leven in zogeheten energiearmoede, wat overeenkomt met zo'n 7 procent van alle huishoudens.³⁸ Ter vergelijking: inkomensarmoede komt bij ongeveer 15 procent van alle huishoudens voor. Van energiearmoede is sprake als huishoudens over een laag inkomen beschikken in combinatie met hoge energielasten dan wel een woning van energetisch onvoldoende kwaliteit – ofwel een slecht geïsoleerde woning. Door gebrek aan voldoende middelen, vertraagt

Figuur 6.3

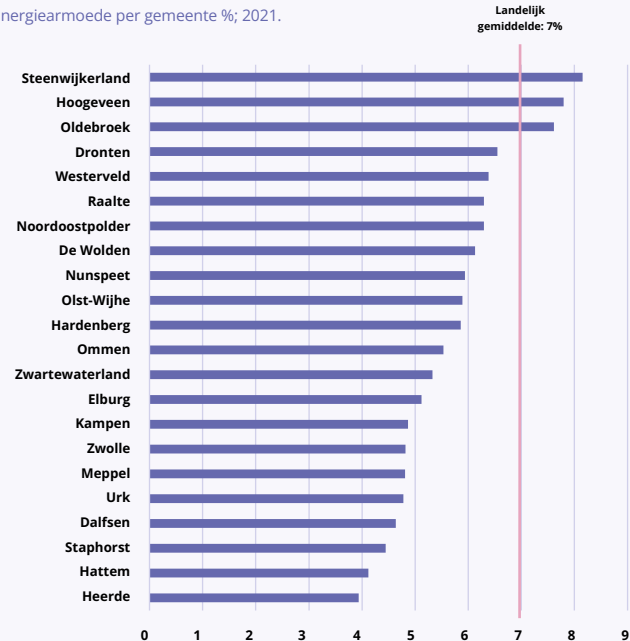
energiearmoede de energietransitie. Hoe snel de energiearmoede vervolgens zal oplopen ten gevolge van de hoge energieprijzen waar we vanaf begin 2022 mee geconfronteerd worden kan niet met precisie worden berekend. TNO schat in dat bij de recente hoge gasprijzen het nationale energiearmoede percentage stijgt met 1,7 à 2,1 procentpunten. Dit correspondeert met ongeveer 130.000–170.000 huishoudens extra die dan de energiearmoede grens zouden passeren.³⁹

Er blijken grote ruimtelijke verschillen in energiearmoede te zijn. Landelijk is er sprake van een scherpe ruimtelijke tweedeling: er is een sterke concentratie van gemeenten met relatief veel energiearmoede in het noorden en (zuid-)oosten van Nederland plus Zeeland, tegenover een relatief laag niveau van energiearmoede in de Randstad. Als we inzoomen op Regio Zwolle dan blijkt in drie van de 22 gemeenten het aandeel energiearme huishoudens boven het landelijk gemiddelde te liggen.

Energiearme huishoudens blijken veelal te wonen in een onvoldoende geïsoleerd huis en kunnen daar nauwelijks zelf iets aan doen. Huurders van slecht geïsoleerde huizen zijn voor verduurzaming afhankelijk van de verhuurder. Van de energiearme huishoudens woont ongeveer 75 procent in een corporatiewoning; pakweg 12 procent van de

ENERGIEARMOEDE REGIO ZWOLLE

Aandeel huishoudens dat leeft in energiearmoede per gemeente %; 2021.

Bron: IBIS (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

37 CO₂-uitstoot is uitgesplitst in enkele sectoren. De CO₂-uitstoot die gerelateerd is aan elektriciteits- en gasverbruik is berekend door deze te vermenigvuldigen met jaarlijks bepaalde emissiefactoren. De emissiefactor voor elektriciteit wordt landelijk vastgesteld, deze is echter van grote invloed op de lokale CO₂-uitstoot. Voor Verkeer en vervoer is de CO₂-uitstoot modelmatig bepaald door de Nederlandse Emissieregistratie (RIVM) op basis van een verkeersmodel dat wordt gevoed door verkeersmetingen. Voor meer details zie: <https://klimaatmonitor.databank.nl>.

38 Mulder, P., Della Longa, F. en Straver, K. (2021). De feiten over energiearmoede in Nederland. Amsterdam: TNO.

39 Mulder, P., Della Longa, F. en Straver, K. (2021). Over het effect van hoge gasprijzen op energiearmoede. Amsterdam: TNO.

energiearme huishoudens bezit een koopwoning, een vergelijkbaar percentage huurt particulier. Verder komt energiearmoede relatief het meest voor in woningen die gebouwd zijn tussen 1950 en 1975: ongeveer 50 procent van de energiearme huishoudens heeft zo'n woning, tegenover 30 procent gemiddeld in Nederland. Minder dan 10 procent van de energiearme huishoudens woont in een woning die na 1990 is gebouwd. Tenslotte blijkt dat energiearmoede zich, anders dan veel mensen denken, niet concentreert in galerij-, portiek-, beneden- en bovenwoningen. Integendeel: 80-90 procent van de energiearme huishoudens woont in een tussenwoning, een hoekwoning of een twee-onder-een kap woning.

6.2 Hernieuwbare energie

Regio Zwolle gebruikt steeds meer zelf opgewekte duurzame energie

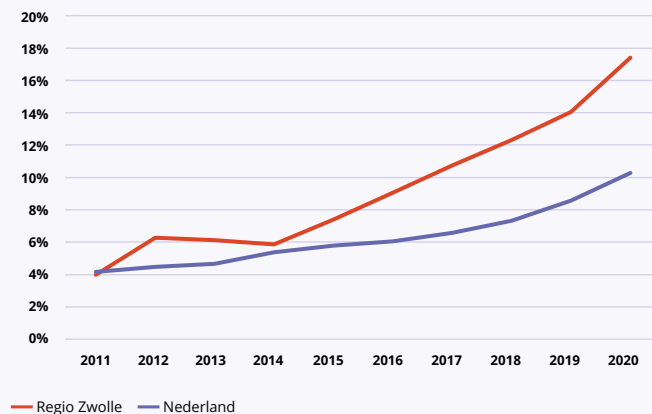
Figuur 6.4 geeft weer in hoeverre de energievoorziening in Regio Zwolle en Nederland energieneutraal is: hoe verhouden de hoeveelheid opgewekte hernieuwbare (duurzame) energie en tot het totale energieverbruik in de regio zich tot elkaar. We zien dat Regio Zwolle beter dan gemiddeld in staat is de in de regio benodigde energie zelf op te wekken. Het aandeel opgewekte energie uit hernieuwbare bronnen in Regio Zwolle heeft sinds 2014, in vergelijking met de landelijke ontwikkeling, een sterke ontwikkeling doorgemaakt. Dit heeft ertoe geleid dat in 2020 in Regio Zwolle het percentage hernieuwbaar opgewekte energie is gestegen tot 17,4 procent. Landelijk was dit 10,3 procent.

Over de periode 2011-2020 blijkt in Regio Zwolle de hoeveelheid opgewekte hernieuwbare energie bijna verviervoudigd te zijn, van 3.200 TJ (terajoule) naar bijna 13.000 TJ, terwijl het totale energieverbruik in die periode relatief licht gedaald is (-7 procent). Voor Nederland als geheel was de hoeveelheid opgewekte hernieuwbare energie in 2020 ruim 2 keer zo groot als in 2011.

Figuur 6.4

HERNIEUWBARE ENERGIE T.O.V. TOTALE ENERGIEVERBRUIK IN REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

Aandeel hernieuwbare energie in het totale energieverbruik in %; 2011-2020.

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Figuur 6.5

Regio Zwolle wekt vooral hernieuwbare elektriciteit op

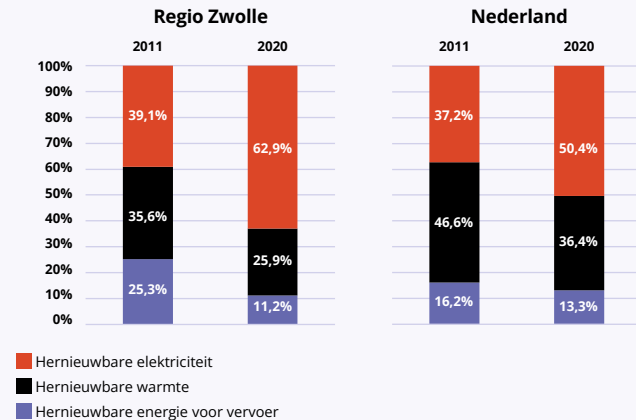
Hernieuwbare energie kent verschillende verschijningsvormen. Steeds vaker wordt daarbij het onderscheid gemaakt naar hernieuwbare elektriciteit (opgewekt via windmolens, zonnepanelen en biogas), hernieuwbare warmte en hernieuwbare energie voor vervoer (bijmenging van biobrandstoffen). Als we de mix van in Regio Zwolle opgewekte hernieuwbare energie vergelijken met de Nederlandse mix, dan zien we enkele overeenkomsten en verschillen. Zowel in Regio Zwolle als landelijk bestaat de hernieuwbare energiemix hoofdzakelijk uit hernieuwbare elektriciteit; alleen verschillen de verhoudingen. Zo was in 2020 bijna 63 procent van de hernieuwbare energie in Regio Zwolle elektriciteit, terwijl het aandeel landelijk 50,4 procent was. In absolute termen was de opwek van hernieuwbare elektriciteit 10.435 MJ (megajoule) per inwoner in Regio Zwolle, landelijk was dit 5.615 MJ per inwoner.⁴⁰ Wanneer we kijken naar de ontwikkeling van de hernieuwbare energiemix over de periode 2011–2020, dan is in Regio Zwolle over de gehele periode elektriciteit de belangrijkste verschijningsvorm geweest – en die is in de loop van de jaren alleen maar belangrijker geworden. Dit is anders dan op landelijk niveau waar aan het begin van die periode hernieuwbare warmte de belangrijkste energiesoort was. Inmiddels is het belang van hernieuwbare elektriciteit aanzienlijk toegenomen, maar niet in dezelfde mate als in Regio Zwolle.

We zagen dat elektriciteit de belangrijkste verschijningsvorm van hernieuwbare energie in de regio is. Het leeuwendeel is windenergie die wordt opgewekt door windmolens, gevolgd door zonnestroom.

40 Deze cijfers zijn afkomstig van <https://klimaatmonitor.databank.nl/>.

SAMENSTELLING HERNIEUWBARE ENERGIE NAAR ENERGIESOORT IN REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

Opgewekte hernieuwbare energie naar energiesoort in %; 2011 en 2020.

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Kijken we naar de ontwikkeling van de productie van deze vormen van hernieuwbare elektriciteit, dan zien we dat beiden sinds 2014 aan een opmars bezig zijn. Over de periode 2014–2020 blijkt de opgewekte hoeveelheid windenergie verviervoudigd te zijn. Tegelijk is de groei van de hoeveelheid geproduceerde terajoules zonnestroom bijna vertienvoudigd; een groei die voor een belangrijk deel in de laatste twee jaar is gerealiseerd. Niettemin ligt zonnestroom qua niveau ver achter

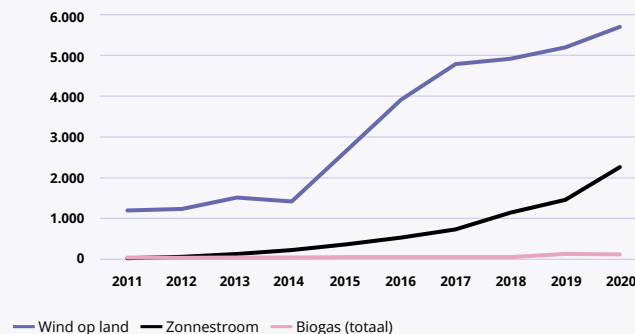
op windenergie. De opwek van hernieuwbare elektriciteit vanuit biogas blijkt in de regio, in tegenstelling tot de andere vormen, nauwelijks te veranderen over de jaren.⁴¹

In voorgaande edities van de Regio Zwolle Monitor zagen we dat windenergieproductie voor het belangrijkste deel is toe te schrijven aan de gemeenten Noordoostpolder en Dronten. Zo wekte Noordoostpolder bijna 5.000 terajoule hernieuwbare energie in 2019, waarmee het ver vooruitloopt op de overige gemeenten in de regio. Dronten volgt op ruime afstand met een opwek van 1.400 terajoule aan hernieuwbare energie. Dat deze gemeenten een dergelijk grote bijdrage leveren aan de duurzame energieproductie in de regio wordt verklaard door de ligging. Beide gemeenten zijn onderdeel van de provincie Flevoland. Een combinatie van fysiek-ruimtelijke omstandigheden (onder andere de omvang van het landoppervlak en de relatief grote beschikbaarheid van open ruimte), provinciale ambities en regie maken dat er alleen al in de provincie Flevoland eind 2019 625 windmolens stonden, wat gelijk is aan één derde van het totaal aantal windmolens in Nederland (totaal 2.032 windmolens).⁴²

Figuur 6.6

HERNIEUWBARE ELEKTRICITEIT NAAR BRON IN REGIO ZWOLLE

In hoeveelheid terajoule; 2011–2020.

Bron: Klimaatmonitor (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

41 Het totaal biogas is samengesteld uit biogas covergisting, biogas RWZI (rioolwaterzuiveringsinstallatie), decentrale verbranding biomassa WKK (warmte-kracht koppeling) en stortgas.

42 De Vor, F. e.a. (2021). Regio Zwolle Monitor 2021. Zwolle: Stichting Metropool Regio Zwolle.

Figuur 6.7

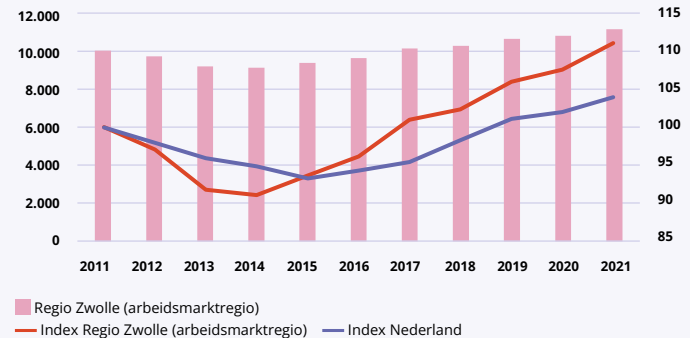
Uitgelicht: Transitieopgave – energietransitie en arbeidsmarkt

Om het fossiele energiegebruik terug te dringen is voldoende menselijk kapitaal nodig om deze transitie te realiseren. In 2021 waren in de arbeidsmarktregio Regio Zwolle ruim 11.000 personen werkzaam op het vlak van de energietransitie, 3,9 procent van het totaal aantal arbeidsplaatsen in de arbeidsmarktregio. Het aantal banen in de energietransitie-sector groeit. Deze ontwikkeling gaat sneller in Regio Zwolle dan in Nederland als geheel; over de periode 2011–2021 was de groei 11 procent tegenover 4 procent landelijk.

De arbeidsplaatsen zijn te verdelen over zes energietransitie-subsectoren: Schone energie, Gebouwde omgeving, Mobiliteit, Productie en Onderzoek en advies.⁴³ Een kleine meerderheid van de energietransitie-arbeidsplaatsen in Regio Zwolle (arbeidsmarktregio), 33,5 procent (3.730 arbeidsplaatsen), concentreerde zich in de subsector Onderzoek en advies. Het grootste gedeelte van deze arbeidsplaatsen betreft ingenieurswerk en overig technisch ontwerp en advies. Ook de subsector Gebouwde omgeving bood in 2021 met 3.700 banen (33,2 procent) een belangrijk deel van de werkgelegenheid in de zogenoemde energietransitie-sector. Activiteiten in deze branche zijn: productie van isolatiemateriaal, isolatie- en installatiewerkzaamheden, onderhoud en

ONTWIKKELING ARBEIDSPLAATSEN ENERGIETRANSITIE-SECTOR IN ARBEIDSMARKTREGIO REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

In absolute aantallen (balken en linker as) en Index 2011=100 (lijnen en rechter as);
2011–2021 (peildatum 1 april).

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

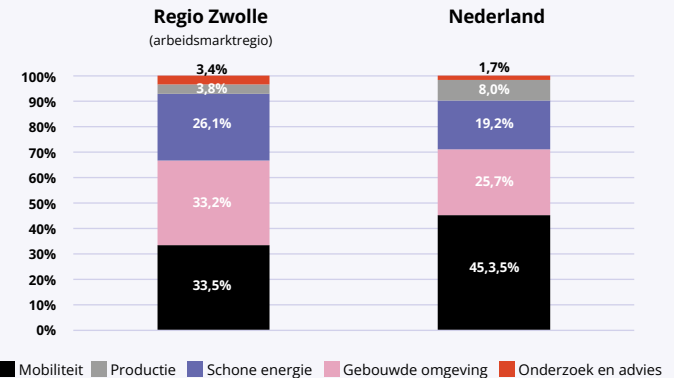
⁴³ Bij de afbakening van de energietransitie sector en onderliggende subsectoren gebruiken we de indeling die ook wordt toegepast door ArbeidsmarktInzicht.nl. Aan deze afbakening ligt een selectie van sbi-codes ten grondslag: een werkbare afbakening die is toegespitst op de verduurzaming ofwel de energietransitie. Op basis van de afbakening is het mogelijk om de bedrijvigheid en werkgelegenheid in de energietransitie sectoren vanuit meerdere invalshoeken te bekijken. In ons geval hanteren we de indeling van energietransitie sectoren naar klimaatatfel. Daarbij worden de activiteiten afgebakend naar activiteiten op het vlak van schone energie, gebouwde omgeving, mobiliteit, productie en onderzoek en advies. Meer details over definities en afbakening zijn beschikbaar op: <https://arbeidsmarktinzicht.nl/energietransitie-overijssel/indeling-naar-sector>.

Figuur 6.8

aanleg warmtenetten en de distributie en handel in elektriciteit en gas. De subsector Schone energie kende in 2021 in Regio Zwolle 2.900 arbeidsplaatsen gericht op de productie van elektriciteit en warmte uit hernieuwbare bronnen en activiteiten rondom elektrotechnische bouwinstallaties. De subsectoren Productie en Mobiliteit boden elk werk aan respectievelijk 420 en 380 personen (3,8 en 3,4 procent). Productie betreft activiteiten rondom de vervaardiging van de benodigde producten, industriële gassen en basischemicaliën. Mobiliteit wordt gevormd door activiteiten op het gebied van elektrisch vervoer.

SAMENSTELLING WERKGELEGENHEID ENERGIETRANSITIE IN ARBEIDSMARKTREGIO REGIO ZWOLLE EN NEDERLAND

Verdeling energietransitie-sector naar subsectoren in %; 2021 (peildatum 1 april).

Bron: LISA/Arbeidsmarktinzicht.nl (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

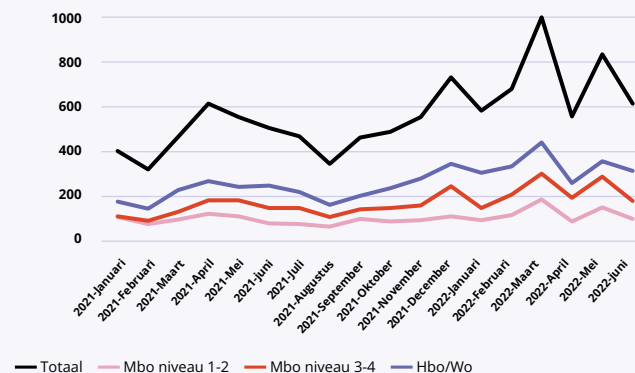
Figuur 6.9

De verdeling van arbeidsplaatsen over de verschillende energietransitie-subsectoren in Regio Zwolle wijkt aanzienlijk af van de Nederlandse verdeling. In vergelijking met Nederland zijn verhoudingsgewijs veel personen werkzaam in de subsector Gebouwde omgeving. Dit geldt ook voor de subsector Schone energie en in beperkte mate voor Mobiliteit. De subsector Onderzoek en advies is daarentegen relatief sterk ondervertegenwoordigd in Regio Zwolle.

In Regio Zwolle (arbeidsmarktregio) zijn in heel 2021 5.900 nieuwe online vacatures ontstaan in beroepen die direct nodig zijn voor de uitvoering van de energietransitie. Dit is 12 procent van het totaal aantal vacatures dat in 2021 bij directe werkgevers in de arbeidsmarktregio Regio Zwolle is ontstaan (47.700 online vacatures bij directe werkgevers, dus exclusief intermediairs) – hetzelfde aandeel als landelijk. De ontwikkeling van het aantal nieuwe online vacatures laat vanaf het begin van 2021 een toename zien in de vraag naar energietransitieberoepen, maar lijkt gedurende 2022 te stabiliseren.

ONLINE NIEUWE VACATURES ENERGIETRANSITIE-SECTOR NAAR OPLEIDINGSNIVEAU, ARBEIDSMARKTREGIO REGIO ZWOLLE

In absolute aantallen; 2021-januari–2022-juni (per maand).

Bron: UWV/Arbeidsmarktinzicht.nl (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

Voor het grootste deel van de vacatures op het gebied van energietransitie wordt een hbo- of wo-opleiding gevraagd. In de arbeidsmarktregio Regio Zwolle was dit voor heel 2021 en het eerste halfjaar van 2022 het geval in 47 procent van alle vacatures in de sector energietransitie. Het gevraagde opleidingsniveau ligt daarmee relatief hoog.

MO
NIT
OP

BIJLAGEN

MO
NIT
O²⁰₂₂R

BIJLAGE 1 - INDICATOREN EN DEFINITIES BREDE WELVAART HIER & NU

	REGIO ZWOLLE			NEDERLAND		
	Vorig verslagjaar	Laatste verslagjaar	Mutatie*	Vorig verslagjaar	Laatste verslagjaar	Mutatie*
WELZIJN						
Tevredenheid met het leven (% personen van 18 jaar en ouder dat heeft aangegeven tevreden te zijn met het leven dat men nu leidt (score van 7 t/m 10)) – 2019 en 2020	88,3	86,3	-2,0%pt	87,3	84,8	-2,5%pt
Tevredenheid met vrije tijd (% personen van 18 jaar en ouder dat heeft aangegeven tevreden te zijn met de hoeveelheid vrije tijd (score van 7 t/m 10)) – 2019 en 2020	75,3	77,1	+1,8%pt	74,2	76,4	+2,2%pt
MATERIELE WELVAART						
Mediaan besteedbaar inkomen (mediaan gestandaardiseerd besteedbaar inkomen per huishouden, in euro) – 2018 en 2019	26.200	26.322	+1,6%	25.400	25.900	+2,0%
Bruto binnenlands product (in constante prijzen van 2015, in euro per inwoner) – 2019 en 2020	36.388	35.066	-3,6%	43.700	41.800	-4,3%
GEZONDHEID						
Ervaren gezondheid (% van de bevolking van 19 jaar en vindt eigen gezondheid (zeer) goed) – 2016 en 2020	78,8	81,8	+0,8%pt	75,6	79,1	+0,9%pt
Levensverwachting bevolking (in jaren voor bevolking bij geboorte; jaren dat iemand naar verwachting zal leven) – 2016 en 2019**	81,8	82,1	+0,1%	81,5	82,0	+0,2%
Overgewicht (% personen van 19 jaar en ouder met een BMI van 25,0 kg/m ² en hoger) – 2016 en 2020	49,5	50,8	+0,3%pt	48,9	49,4	+0,1%pt
Personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen (% personen van 19 jaar en ouder met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen) – 2016 en 2020	33,6	32,2	-0,3%pt	33,9	32,2	-0,4%pt

	REGIO ZWOLLE			NEDERLAND		
	Vorig verslagjaar	Laatste verslagjaar	Mutatie*	Vorig verslagjaar	Laatste verslagjaar	Mutatie*
ARBEID EN VRIJE TIJD						
Bruto-arbeidsparticipatie (% van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking 15 t/m 74 jaar in de bevolking van dezelfde leeftijdsgroep (beroeps- en niet-beroepsbevolking)) – 2019 en 2020	73,0	72,9	-0,1%pt	71,2	71,1	-0,1%pt
Hoogopgeleide bevolking (% van de bevolking van 15 t/m 74 jaar dat hoger onderwijs heeft afgerond (op het niveau van HBO of WO)) – 2019 en 2020	26,4	28,5	+2,1%pt	32,5	34,2	+1,7%pt
Netto-arbeidsparticipatie (% van de werkzame beroepsbevolking 15 t/m 74 jaar in de bevolking van dezelfde leeftijdsgroep (beroeps- en niet-beroepsbevolking)) – 2019 en 2020	71,0	70,6	-0,4%pt	68,8	68,4	-0,4%pt
Tevredenheid met reistijd van en naar het werk (% van de werkenden van 18 tot 75 jaar is tevreden met de reistijd van en naar het werk (score van 7 t/m 10)) – 2019 en 2020	83,7	85,2	+1,5%pt	82,6	84,3	+1,7%pt
Werkloosheid (% werkloze beroepsbevolking in de totale (werkzame en werkloze) beroepsbevolking) – 2019 en 2020	2,8	3,2	+0,4%pt	3,4	3,8	+0,2%pt
Vacaturegraad (aantal vacatures per 1.000 banen aan het einde vierde kwartaal) – 2019 en 2020	geen data	geen data		33	25	-24,4%

	REGIO ZWOLLE			NEDERLAND		
	Vorig verslagjaar	Laatste verslagjaar	Mutatie*	Vorig verslagjaar	Laatste verslagjaar	Mutatie*
WONEN						
Afstand tot café e.d. (gemiddelde afstand (km) van alle inwoners in een gebied tot het dichtstbijzijnde café, koffiehuis, coffeeshop, discotheek, seks/nachtclub en partycentrum, berekend over de weg) – 2019 en 2020	2,1	2,3	+7,1%	1,2	1,3	+8,3%
Afstand tot sportterrein (gemiddelde afstand (km), berekend over de weg, van alle inwoners in een gebied tot een terrein in gebruik voor sportactiviteiten) – 2012 en 2015	1,2	1,1	-1,5%	1,0	1,0	0,0%
Afstand tot basisschool (gemiddelde afstand (km) van alle inwoners in een gebied tot de dichtstbijzijnde basisschool, berekend over de weg) – 2019 en 2020	0,8	0,9	0,0%	0,7	0,7	0,0%
Tevredenheid met woning (% particuliere huishoudens dat zeer tevreden of tevreden is met de huidige woning) – 2018 en 2021	87,3	89,1	+0,6%pt	84,6	85,6	+0,3%pt
Tevredenheid met woonomgeving (% particuliere huishoudens dat zeer tevreden of tevreden is met de huidige woonomgeving) – 2018 en 2021	86,4	87,4	+0,3%pt	83,3	83,8	+0,2%pt

	REGIO ZWOLLE			NEDERLAND		
	Vorig verslagjaar	Laatste verslagjaar	Mutatie*	Vorig verslagjaar	Laatste verslagjaar	Mutatie*
SAMENLEVING						
Contact met familie, vrienden of buren (% mensen van 15 jaar en ouder dat gemiddeld minstens een maal per week contact heeft met familie, vrienden of buren) – 2019 en 2020	72,0	70,8	-1,2%pt	72,2	71,2	-1,0%pt
Vertrouwen in anderen (% mensen van 15 jaar en ouder dat het eens is met stelling dat de meeste mensen over het algemeen te vertrouwen zijn) – 2019 en 2020	65,3	66,6	+1,3%pt	61,8	63,0	+1,2%pt
Vertrouwen in instituties (% mensen van 15 jaar en ouder dat vertrouwen heeft in drie instituties (Tweede kamer, politie, en rechters)) – 2019 en 2020	64,1	70,9	+6,8%pt	63,1	69,5	+6,4%p
Vrijwilligerswerk (% van de bevolking van 15 jaar en ouder dat in de afgelopen 12 maanden vrijwilligerswerk heeft verricht voor organisaties of verenigingen) – 2019 en 2020	51,4	48,4	-3,0%pt	46,7	43,8	-2,9%pt
VEILIGHEID						
Aantal ondervonden delicten (aantal ondervonden delicten voor personen van 15 jaar en ouders) – 2017 en 2019***	28,7	23,6	-8,9%	31,2	23,7	-12,0%
Geregistreerde misdrijven (aantal per 1.000 inwoners door de politie geregistreerde misdrijven) – 2019 en 2020	32	33	+2,0%	48	46	-4,2%
Vaak onveilig voelen in de buurt (% van de bevolking van 15 jaar en ouder dat zich vaak onveilig voelt in de eigen buurt) – 2014 en 2017***	1,2	1,3	+0,1%pt	1,8	1,5	-0,3%

	REGIO ZWOLLE			NEDERLAND		
	Vorig verslagjaar	Laatste verslagjaar	Mutatie*	Vorig verslagjaar	Laatste verslagjaar	Mutatie*
MILIEU						
Afstand tot openbaar groen (gemiddelde afstand (km) van alle inwoners in een gebied tot het dichtstbijzijnde openbaar groen, berekend over de weg. Openbaar groen is terrein in gebruik als park of plantsoen, voor dagrecreatie, natuur of als bos) – 2012 en 2015	0,6	0,5	-2,7%	0,5	0,5	0,0%
Broeikasgasemissie per inwoner (totale broeikasgasemissies (CO ₂ , CH ₄ , N ₂ O, HFK, PFK en SF ₆) in ton CO ₂ -equivalenten per inwoner) – 2018 en 2019	9,1	8,7	-4,2%	18,5****	10,4****	-43,8%
Emissies van fijnstof naar lucht (jaarlijkse gemiddelde fijnstof emissie naar lucht in kg per km ²) – 2018 en 2019	30.473	28.857	-5,3%	1.548.100	1.484.400	-4,1%
Kwaliteit van zwemwater binnenwateren (gemiddelde zwemkwaliteit (1=slecht tot 4=uitstekend) voor de gezondheid van de zwemmer van de locaties in meren en rivieren) – 2019 en 2020	3,6	3,7	+2,2%	3,6****	3,6****	0,0%
Natuur- en bosgebieden (% bos en open natuurlijk terrein in de totale oppervlakte land) – 2012 en 2015	16,6	16,8	+0,1%pt	14,6	14,8	+0,1%pt
Natuurgebied per inwoner (aantal hectare bos en open natuurlijk terrein per 1.000 inwoners) – 2012 en 2015	79,5	79,8	+0,2%	29,0	30,0	+1,1%

* Gemiddelde jaarlijkse verandering tussen meest recente verslagjaar en voorgaande verslagjaar.

** Door wijziging van de definitie van de indicator in de rMBW 2021 zijn de eerder berekende cijfers overeenkomstig aangepast.

*** Indicator heeft alleen betrekking op gemeente Zwolle.

**** Aanvullende data afkomstig van de oorspronkelijke bron.

Bron: CBS, regionale Monitor Brede Welvaart 2020 & 2021 (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

BIJLAGE 2 - INDICATOREN EN DEFINITIES BREDE WELVAART LATER

	REGIO ZWOLLE			NEDERLAND		
	Vorig verslagjaar	Laatste verslagjaar	Mutatie*	Vorig verslagjaar	Laatste verslagjaar	Mutatie*
ECONOMISCH KAPITAAL						
Gemiddelde schuld per huishouden (gemiddelde van de schulden van particuliere huishoudens: hypotheekschuld van de eigen woning, studieschulden en overige schulden, in euro) – 2019 en 2020	108.100	108.500	+0,4%	109.400	109.800	+0,4%
Mediaan vermogen van huishoudens (saldo van bezittingen en schulden (stand 1 januari), in euro) – 2018 en 2019	96.200	109.300	+13,7%	39.400	52.000	+32%
NATUURLIJK KAPITAAL						
Stikstofuitscheiding landbouw (totale stikstofuitscheiding in dierlijke mest (in kg per hectare) met aftrek van de stikstof die tijdens mestopslag in de stal en bij opslag buiten de stal is vervluchtigd) – 2018 en 2019	Geen data	Geen data		250	235	-6,0%
Fosfaatuitscheiding landbouw (Uitgescheiden hoeveelheid fosfaat in dierlijke mest in kg per hectare bemeste cultuurgrond) – 2018 en 2019	Geen data	Geen data		92	86	-6,5%
Emissies van fijnstof naar lucht (jaarlijkse gemiddelde fijnstof emissie naar lucht in kg per km ²) – 2018 en 2019	30.473	28.857	-5,3%	1.548.100	1.484.400	-4,1%
Natuur- en bosgebieden (% bos en open natuurlijk terrein in de totale oppervlakte land) – 2012 en 2015	16,6	16,8	+0,1%pt	14,6	14,8	+0,1%pt
Particuliere zonne-energie (gemiddeld opgesteld vermogen van zonnepanelen installaties in watt per woning) – 2018 en 2019	487	644	+32,3%	290	410	+41,4%

	REGIO ZWOLLE			NEDERLAND		
	Vorig verslagjaar	Laatste verslagjaar	Mutatie*	Vorig verslagjaar	Laatste verslagjaar	Mutatie*
Bebouwd terrein (% terrein in gebruik voor wonen, werken, winkelen, uitgaan, cultuur en openbare voorzieningen als van totale oppervlakte land) – 2012 en 2015	5,1	5,2	+0,03%pt	10,6	10,7	+0,03%pt
Groen-blauwe ruimte, exclusief reguliere landbouw (aantal m ² per inwoner groene en/of natuurlijke gebieden in zowel stad als platteland, exclusief de reguliere landbouw en met uitzondering van de Noordzee) – 2018 en 2020	1.734	1.712	-0,6%	Geen data	Geen data	
MENSELIJK KAPITAAL						
Ervaren gezondheid (% van de bevolking van 19 jaar en vindt eigen gezondheid (zeer) goed) – 2016 en 2020	78,8	81,8	+0,8%pt	75,6	79,1	+0,9%pt
Hoogopgeleide bevolking (% van de bevolking van 15 t/m 74 jaar dat hoger onderwijs heeft afgerond (op het niveau van HBO of WO)) – 2019 en 2020	26,4	28,5	+2,1%pt	32,5	34,2	+1,7%pt
Arbeidsduur (totaal aantal uren dat werknemers en zelfstandigen werkelijk hebben gewerkt per week) – 2019 en 2020	27,3	26,7	-2,0%	27,7	26,9	-2,9%
SOCIAAL KAPITAAL						
Sociale cohesie (gemiddelde schaalscore (schaal 1–10) over de sociale aspecten van de woonbuurt van inwoners) – 2017 en 2019	Geen data	Geen data		6,2	6,3	+0,05%

* Gemiddelde jaarlijkse verandering tussen meest recente verslagjaar en voorgaande verslagjaar.

Bron: CBS, regionale Monitor Brede Welvaart 2020 & 2021 (bewerking: Hogeschool Windesheim, Kenniscentrum Technologie).

OVER DE REGIO ZWOLLE MONITOR

Verantwoording

De Regio Zwolle Monitor verschaft een overzicht van betrouwbare en feitelijke informatie over de regionale economie en samenleving van Regio Zwolle. Statistieken worden zoveel als mogelijk gepresenteerd voor het gebied van de samenwerkende gemeenten die bij elkaar Regio Zwolle vormen. Er zijn beperkingen in de beschikbaarheid van data. Niet zelden zijn alleen data beschikbaar op het niveau van COROP-gebieden, arbeidsmarktregio's, provincies en landsdelen. In de figuren staat zo goed als mogelijk vermeld op welk ruimtelijk schaalniveau de cijfers betrekking hebben. De monitor besteedt waar relevant aandacht aan de overeenkomsten en verschillen tussen de 22 gemeenten die deel uitmaken van de regio. Voor de cijfers die we gebruiken is 2021 doorgaans het meest recent beschikbare jaar. In enkele gevallen hebben we de beschikking over recentere cijfers – met een verschijningsfrequentie per kwartaal of per maand. De betreffende cijferreeksen lopen tot en met het tweede kwartaal dan wel de maand juni van 2022. Verder zijn de indicatoren in deze monitor weloverwogen geselecteerd, maar vormen noodzakelijkerwijs een selectie die geen antwoorden geeft op alle denkbare vragen. Het neemt niet weg dat de monitor een rijk palet aan inzichten geeft, waarmee de discussie over de ontwikkeling van Regio Zwolle met cijfermatig onderbouwde kennis kan worden gevoed.

Onderzoek

Het onderzoek staat onder leiding van en is grotendeels uitgevoerd door Friso de Vor, senior-onderzoeker regionale economie bij het

Kenniscentrum Technologie van Hogeschool Windesheim. Eventuele inhoudelijke opmerkingen en/of suggesties kunnen naar hem ge-e-maild worden via: f.de.vor@windesheim.nl.

Het onderzoek is mede tot stand gekomen door bijdragen en met ondersteuning van:

Laurent de Borman (Provincie Overijssel, Team Beleidsinformatie), Bart Hoogeboom (Hogeschool Windesheim, Landelijk Expertisecentrum Familiebedrijven) en Berend Schoone (BPD | Bouwfonds Gebiedsontwikkeling).

Henri de Groot (hoogleraar Regionaal Economische Dynamiek aan de Vrije Universiteit Amsterdam) heeft eerdere versies van tekstueel en inhoudelijk commentaar voorzien.

Klankbordgroep

De ingestelde klankbordgroep heeft gedurende het onderzoeksproces regelmatig advies gegeven. De klankbordgroep is samengesteld uit vertegenwoordigers van het regionale bedrijfsleven, overheid en wetenschap: Willianne van Boven (Expeditie Regio Zwolle/Rabobank IJsseldelta), Henri de Groot (Vrije Universiteit Amsterdam), Willieanne van der Heijden (Zwolse8), Lars Kemper (Regio Zwolle Bureau), Klaas Korterink (Provincie Overijssel), Dennis Melenhorst (Economic Board Regio Zwolle), Auke Oosterhoff (Gemeente Zwolle), Mathijs Triou (Regio Zwolle Bureau) en Jasper Vrieling (Vrieling Adviesgroep).

MO
NIT
O²⁰₂₂R

